

ELÄINLÄÄKÄRIDHARMA

Eläinhoidon etiikka Lännessä ja buddhalaisuudessa

Feetu Tiisijärvi

Pro gradu –tutkielma

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos

Filosofia

Turun yliopisto

Toukokuu 2025

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos

TIISIJÄRVI, FEETU: Eläinlääkäridharma; Eläinhoidon etiikka
Lännessä ja buddhalaisuudessa

Pro gradu –tutkielma, 66 s.

Filosofia

Toukokuu 2025

Eläinhoito on vuosituhansia vanhana alana ollut tärkeä ja tarpeellinen vähintään niin kauan, kun ihminen on ylläpitänyt ympäröiviä muulajisiaan. Moderni standardisoitu eläinlääketiede jatkaa samaa perinnettä. Tutkielmassani Länttä buddhalaiseen Kaakkois-Aasiaan verratessa voi kuitenkin huomata, että alalla vallitsee useampi kuin yksi vajavainen eläinlääkärien ammattietiikka varsinkin kastraatiota ja eutanasiaa kohtaan. Tätä varten käsittelen kritiikin, vertailun ja filosofispragmaattisen metodologian avulla näiden kahden eläineettisen menettelyn heikkouksia ja vahvuuksia parempaa jaettua eläinhoidon etiikkaa etsien. Olen käyttänyt perinteiden eroavien menettelyjen syiden tarkastelussa eläinlääketieteen etiikan kirjallisuutta ja buddhalaisten Tripitaka-kaanonina.

Molemmat eettiset järjestelmät kumpuavat ympäröivistä yhteiskunnistaan, joissa kaikkien eläinlääkärien klinikat sijaitsevat. Periaatteessa eläinlääkärien omien ohjelinjojen mukaan alan harjoittajien pitäisi välittää yhtä aikaa eläimistä, asiakkaistaan, eläinlääkäreistä itsestään, ympäröivästä yhteiskunnasta ja koko biosfääristä, mutta käytännössä yhteiskunnan lait ja asiakkaiden rahat puhuvat aina ensin. Nämä yhteiskuntien perinteet asiakkaineen ovat merkittävimmät tekijät, jotka luovat erot ilmansuuntien järjestelmien välille. Niissä Länsi on rakentanut etiikan sopimusetiikan ja utilitarismin päälle ja Aasian buddhalaiset omanlaisensa karmisen hyve-etiikan varaan.

Lännen eläinetiikassa ei hyväksytä turhan kärsimyksen aiheuttamista eläimille, mutta samalla siinä oikeutetaan eläinten välineellisyys. Toimenpiteiden käytännön kannalta siinä kastroidaan eläimiä utilitaristisesti, mutta suoritetaan eutanasioita huonoistakin syistä. Aasian perinteessä uskotaan myös omanlaiseensa ihmisen ylemmyyteen, mutta siinä uskotaan myös, että hyveellinen ihminen on itseisarvoisesti myötätuntoinen kaikille eläville olennoille oman onnellisuutensa nimissä. Epämääräisesti siinä ei hyväksytä kastraatioita peläten teon syntyvän pahoista mielentiloista paheellista vahingoittamista varten. Eutanasia taas on kuvattu tarkasti peripaheelliseksi tappamiseksi tunneteoreettisista, metafysisistä ja yhteiskunnallisista syistä.

Seurauksena Lännen menettelyistä ovat paljon hyvinvoivia kastroiduja eläimiä, mutta myös turhaan, huonoista ja kyseenalaisista syistä lopetettuja eläimiä. Jälkimmäinen aiheuttaa tutkitusti kärsimystä ja mielenterveysongelmia varsinkin eläinlääkäreille. Buddhalaisuuden menettelystä taas seuraa valtava määrä kärsiviä eksponentiaalisesti lisääntyviä tauteja levittäviä katueläimiä, mutta myös omanlaisensa saattohoitoperinne. Tämän vuoksi argumentoin, että parempi käytännön eläinetiikka olisi pragmaattinen molempien järjestelmien synteesi ongelmien korjaamiseksi käytännöstä päin kohti parempaa itse itseään korjaavaa tilannetajuisempaa utilitaristis-hyveellistä etiikkaa.

Asiasanat: eläinetiikka, eläinlääketiede, eutanasia, kastratio, buddhalaisuus, Thaimaa, Aasia, länsimaat, eläinoikeudet, eläinlääkäri, käytännöllinen filosofia, hyve-etiikka

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Alkuperäislähteet ja sekundäärilähteet	5
1.2	Kriittinen pragmaattis-vertaileva metodologia	9
2	Lännen eläinetiikka teoriassa ja käytännössä	10
2.1	Länsimaalainen eläinetiikka teoriassa	11
2.1.1	Vuosisatojen väittely moraalisubjektuudesta	11
2.1.2	Eläinlääkärin etiikannuorat	14
2.2	Länsimaalainen eläinetiikka käytännössä	15
2.2.1	Kastraatio ja muut toimenpiteet sopimus-utilitaristisesti	15
2.2.2	Eutanasian oikeutus	16
2.2.3	Huonot hyvät kuolemat	18
2.2.4	Moraalinen kärsimys ja mielenterveysongelmat	21
3	Buddhan eläinetiikka teoriassa ja käytännössä	23
3.1	Buddhalainen eläinetiikka teoriassa	24
3.1.1	Karminen hyve-etiikka	25
3.1.2	Metafyysinen karman kiertokulku	28
3.1.3	Yksilökeskeisestä yhteiskuntakeskeiseksi	34
3.2	Buddhalainen eläinetiikka käytännössä	36
3.2.1	Hoitotyön karminen luonne	36
3.2.2	Eutanasia ja saattohoito buddhalaisittain	38
3.2.3	Kastraatio ja muut toimenpiteet hyvän ja pahan karman välissä	43
4	Lopuksi	48
	Lähteet	51

1 Johdanto

Ihmiset ovat vuorovaikuttaneet eläimien kanssa niin kauan, kun ihmisiä ja eläimiä on ollut olemassa. Samalla vähintään yhtä kauan ihmis-eläin vuorovaikutuksilla on ollut oma eettinen ulottuvuutensa, eläinetiikka. Ihmisten kesytettyä ympäröivät petonsa heidän intresseihinsä on kuulunut myös laajempi muulajisten kanssaeläjien hyvinvoinnin ylläpito. Toisaalta tarkemmin ottaen kyseessä on ollut ylläpito vähintään niin kauan, kun siitä on ollut ihmiselle itselleen hyötyä. Eläin on aina tullut toisena.¹ Nykyään kaikesta maailman nisäkäsbiomassasta 34 % on ihmisiä, 62 % hänen tuotantoeläimiään ja < 1 % hänen lemmikkejään. Vain 4 % on enää villinisäkkäitä.²

Koska ihmiset priorisoivat itsensä planeetankin kustannuksella, eläinetiikka, eläinlääketiede ja sen käytäntöön panevat eläinlääkärit voi olettaa vähemmän arvostetuksi ammattikunnaksi. Voi olettaa, että ihmisten lääkärit puskevat eläinalan lääkärit syrjään tärkeydellään ja eläinklinikat pysyvät tyhjinä. Tämä liioittelu ei kuitenkaan vastaa totuutta.³ Eläinlääkäreillä on tunnustettu kriittinen rooli monelle eri taholle yksittäisistä eläimistä yhteiskuntiin ja koko biosfääriin asti. Yhdysvaltojen suurin eläinlääkärien etujärjestö *American Veterinary Association* (AVMA) julistaa, että nykyajan eläinlääkärit eivät ole vain lääkäreitä, jotka ovat kouluttautuneet ja erikoistuneet suojelemaan kaikkia maailman eläimiä, vaan myös ihmisen terveyden puolustajia, tutkijoita, luonnonsuojelijoita ja elintarvikestandardien ja kansanterveyden ylläpitäjiä.⁴ Samaa viestiä toistavat myös muun muassa brittien *British Veterinary Association* (BVA)⁵, Suomen Eläinlääkäriliitto⁶, Iranin Eläinlääkäriyhdistys (IVO)⁷ ja Thaimaan Eläinlääkäriyhdistys (*Thaivma*)⁸. Eläinlääkäreillä ympäri maailmaa vaikuttaa siis olevan samanlainen työkuva samoihin tärkeisiin tarkoituksiin.

Näitä tarkoituksia värittää eläinlääkärien ammattietiikka. Se auttaa yhtenäisten oikeiden päätösten tekemistä samantapaisissa tilanteissa. Kyse ei ole moraaliagentin häkistä, vaan useasta löyhästä ohjenuorasta, joiden avulla työstä voi tehdä kaikille osapuolille eettistä ja mielekästä. Kaikkien maiden eläinlääkärietiikoita yhdistää vähintään viisi selkeää eettisen käytöksen ja mielekkyyden kohdetta, moraalisubjektia. Ne ovat eläinlääkäri itse, hänen eläinpotilaansa, potentiaalinen omistaja, ympäröivä yhteiskunta ja usein jopa koko luonto nykyisyydessä ja tulevaisuudessa.⁹ Asiaa tarkemmin käytännöntasosta tarkasteltuna maailman eläinlääkärien ammattietiikat ja työkuvat ovat

¹ Clutton-Brock 2012, IX-X, 1–10, passim.

² Ritchie 2022. Kaikesta biomassasta kokonaan ihmiset ovat 0,01 % ja kaikki muut eläimet 0,4 %. Bar-On et. al. 2018.

³ Kedrowicz & Royal 2020; Zhang & House & Salois 2024.

⁴ AVMA 2025e; AVMA 2025f.

⁵ BVA 2025.

⁶ Suomen Eläinlääkäriliitto 2024.

⁷ IVO (1971) 2025.

⁸ Thaivma 2025. Ks. myös Department of livestock Development 2014.

⁹ AVMA 2024. Ks. myös Woods 2013, 3–13; Brown 2013, 8.

kuitenkin kaukana identtisuudesta tai paikoin edes toimivuudesta. Tämä tulee esiin varsinkin, kun buddhalaista Kaakkois-Aasiaa vertaa Lännen omaan perinteeseen, kuten tässä tutkielmassa.

Kolmannen vuoden yhdysvaltalainen eläinlääkäriopiskelija Katherine Bibi matkusti vuonna 2011 buddhalaiseen Thaimaahan harjoitteluun paikalliseen eläinklinikkaan. Hänen yllätyksekseen ja shokikseen klinikan työkuvasta puuttui kokonaan länsimaisen eläinlääkäriperinteen yksi yleisimmistä operaatioista, 91–92 %¹⁰ länsimaiden eläimistä kokema aktiivinen eläineutanasia,¹¹ arkiselta nimeltään lopettaminen. Tämän sijaan eläinlääkärit suorittivat ”lopputonta elvytystä koiralle”, pitivät kuolevia eläimiä saattohoito-osastolla ja poistivat usean kasvaimen samasta pienestä hamsterista.¹² Samaan aikaan muun muassa terveystutkijat Samia R Toukhsati ja Clive J C Phillips et al. ovat havahtuneet Thaimaan kasvavasta katukoira ja -kissaongelmasta, jota vastaan paikalliset eivät ole valmiina edes kastroimaan tai sterilisoimaan puoliomistuksessa olevia eläimiään.¹³ Haastattelin tätä tutkielmaa varten myös entistä burmalaista buddhalaismunkkia Paññobhāsa Myanmarin tilanteen selvittämiseksi. Hän vahvistaa, että nämä Thaimaan tottumukset pitävät paikkansa myös Burmassa, ja että niiden syyt löytyvät buddhalaisesta filosofiasta.¹⁴ Tällöin on varsin asiaankuuluva kysyä tämän tutkielman kontekstiin tutkimuskysymyksenä: mitkä ja kuinka hyvät tekijät länsimaisessa ja buddhalaisessa filosofiassa johtavat kahteen täysin päinvastaiseen lopputulokseen kuoleman ja kastroation kontekstissa yhden saman ammattikunnan sisällä? Samalla, olivat syyt kummankin menettelyyn millaisia tahansa, yhtä tärkeää on pohtia: kumman käytäntö on seurauksiltaan parempi eläinlääkärintyön kohteille: eläinlääkäreille itselleen, eläimille, omistajille, luonnolle ja kansakunnille? Lisäksi, jos ei kummankaan, mikä olisi? Tämän kaiken selvittämiseksi tarvitaan kuitenkin ensin moninainen ja laaja määrä lähteitä ja ne toisiinsa yhdistävä metodologia.

1.1 Alkuperäislähteet ja sekundäärilähteet

Sovellan tutkielmani lähteinä kahta temaattista tutkimuskontekstia alkuperäislähteiden ja tutkimuskirjallisuuden muodossa. Luku kaksi keskittyy länsimaiseen eläinhoitoetiikkaan teoriassa ja käytännössä, ja luku kolme buddhalaisuuteen osana eläinhoitoetiikkaa samoista lähtökohdista. Lisäksi käytän muuta asianomaista dataa ja tutkimusta sitä tarvittaessa esimerkiksi ihmisten ja

¹⁰ Quain 2021, 7.

¹¹ Aktiivisessa eutanasiassa potilas tapetaan, passiivisessa potilaan annetaan kuolla poistamalla eloa ylläpitävät resurssit. Ks. Ratanakul 2000, 173–175. Tarkoitan tässä tutkielmassa termillä ”eutanasia” tästedes aktiivista eutanasiaa.

¹² Bibi 1.13.2014.

¹³ Toukhsati & Phillips & Podberscek & Coleman 2012.

¹⁴ Pannobhasa (...) 30.6.2024, 1:36:50–1:49:10; Pannobhasa (...) 7.7.2024, 1:50:55–1:55:00. Ks. myös esimerkki Burman buddhalaisesta eläinlääkärikoulutuksesta: UVS Admin 2.8.2024.

eläinten käyttäytymisestä. Rajauksen kannalta on merkittävää tiedostaa, että aiemman tutkimuksen valossa kaikista eläinlääkärityön työkalupakin työkaluista ei ole merkittävää kulttuurien välistä väittelyä. Tämän vuoksi keskityn eläinlääkärialan menettelyn olemassaolon yleisiin oikeutuksiin vähemmän ja kahteen havaittuun alan kulttuurinvälisesti kiistanalaisimpaan etiikan käytännön dikotomiaan: eutanasiaan ja saattohoitoon sekä kastraatioon ja sen omisioon enemmän.¹⁵

Tutkimusalana eläinlääkärietiikka ei ole erityisen uusi tai tuntematon. Se on kirjava, moninainen ja laaja. Tämän vuoksi aihepiirin filosofiaa, kirjallisuutta ja yksittäisiä artikkeleita voi käyttää myös tässä tutkielmassa. Edelliset mainitut tahot eläinlääkäriliittojen puolelta, kuten AVMA ja BVA antavat sivuillaan etiikanohjeita, yleistietoa ja muuta dataa eläinlääkäreille ja asiakkaille. Niiden lisäksi etiikka-aiheesta on kirjoitettu myös laajempia julkaisuja, kuten Christopher M Wathesin et al. toimittama kokoelmateos *Veterinary & Animal Ethics* vuodelta 2011. Se on kirja, joka on rakennettu monen alan asiantuntijan yhteistoimesta eläinlääkärialaa varten. Eutanasiaa ja saattohoitoa syvemmin on käynyt läpi myös esimerkiksi Franck L.B. Mejboom ja Elsebeth N. Stassen toimittamassaan kirjassa *The end of animal life: a start for ethical debate* (2016) ja Amir Shanan et al. toimittamassaan kirjassa *Hospice and Palliative Care for Companion Animals* (2017). Yksittäisten artikkelien kannalta esimerkiksi nykyajan ”eläinlääketiede-etiikan isä” filosofi Bernard E. Rollin on kirjoittanut eläinlääkärityöstä ja muista eläinlääkärityöalan aiheista pitkin pitkää uraansa. Samalla muutkin, kuten eläinlääkäriluennoitsija Anne Quain ja eläinhyvinvointiasiantuntija Marilyn J. Brown ovat koonneet aiheesta omia artikkeleitaan. Laajemmasta kontekstista akateemisista julkaisijoista esimerkiksi *Animals* käy läpi etiikkaa eläinlääketieteeseen ja eläinlääkärityöalan liittyvissä julkaisuissaan monta kertaa vuodessa monesta eri näkökulmasta.¹⁶

Nämä kaikki edelliset ovat hyviä eläinlääkärityöhön liittyvien perusteiden ja erityisesti länsimaisen kontekstin käytännön ja etiikan ymmärtämiseen. On kuitenkin mainittava, että ne käsittelevät erittäin harvoin, jos ollenkaan länsimaisen kulttuurin ulkopuolisia tahoja. Esimerkiksi Kaakkois-Aasiaa tai sen buddhalaisväritteistä eläinlääkärityötä etiikkoineen ei ole juurikaan tutkittu maan ulkopuolelta. Silloinkin kun tätä teemaa on tutkittu, kaikki eettiset syyt redusoidaan yleensä kulttuuriin, eikä siihen mikä kulttuurissa saa ihmiset ajattelemaan ja tekemään eläineettisiä päätöksiä tietyllä tavalla. Esimerkiksi johdannossa mainitsemani vuoden 2012 Samia R. Toukhsatin et al. artikkeli *Semi-Ownership and Sterilisation of Cats and Dogs in Thailand* on toimiva omassa osa-alueessaan. Se käy läpi nimensä mukaisesti katueläinilmiötä Thaimaassa, mutta se ei käy läpi syytä siihen, miksi tämä katueläinongelma on olemassa filosofis-kulttuurilliselta perustaltaan.

¹⁵ Toukshati & Phillips & Podberscek & Coleman 2012; Appleby 2013, 219–225.

¹⁶ Nolen 2.12.2021; MDPI 10.5.2025. Ks. lisäksi Brown 2013; Quain 2021.

Vaikuttaa täten, että buddhalaisen etiikan läpi katsotusta eläinlääkäriyöstä vertailuineen ei ole merkittävää aiempaa tutkimusta. Tällöin johdonmukaisesti siitä on täytettäväksi tutkimusaukoksi omatyypistä tutkimustani varten. Buddhalaisen eläinhoitoetiikan taustaluonnon selvittämiseksi käytän alkuperäislähteenäni alkuperäistä kaikkien buddhalaisten koulukuntien yhteistä yli 15 000-sivuista buddhalaista *Tripitaka*-kaanonia sekä siitä ja sen taustoista tehtyä tutkimusta. Tripitaka on nimensä mukaisesti jaettavissa kolmeen, *Suttiin*, *Vinayaan* ja *Abhidhammaan*. Suttat ovat kaikille suositeltu buddhalaisuuden ydin. Ne sisältävät kaikenlaisia tarinoita, käytännön opetuksia ja oikeutuksia Buddhan suosittelmalle filosofis-eettiselle käytökselle. Vinaya taas on seikkaperäisesti selitetty ohjekokoelma lähinnä munkeille, mutta munkkien ollessa ihmisiä tästä kokoelmasta on hyötyä myös maallikoiden etiikkaan. Abhidhamma vuorostaan on buddhalaisuuden myöhempi tarkka ja analyttinen logiikan koherenttiin kehikkoon sovitettu psyko-filosofia.¹⁷ Hakusanoilla eläimet, hoitotyö ja niiden taustaetiikka oikeutuksineen tulevat esiin jokaisesta kaanonin osasta.

Nykyään tälle 15 000 sivuiselle kaanonille ei tarvita enää edes kirjahyllyä, sillä kaikki edelliset ovat saatavilla internetistä digitaalisina. Alkuperäisiin teksteihin perehtymistä varten tarvitaan kuitenkin hyviä kääntäjiä käännöksineen, sillä harva taitaa palin tai sanskritin kielet. Pali-tekstien käännösprosessin uranuurtajia olivat esimerkiksi Isaline Blew Horner ja hänen tiiminsä *Pali Text Society*, joiden toimesta kaikki alkuperäistekstit saivat varhaiset englanninkieliset käännöksensä. Nykyään käännöksiä on monipuolisemmin ja paikoin laadukkaammin monilla verkkoalustoilla, kuten australialaisella *SuttaCentral.net*-sivustolla. Muista kääntäjistä mainittakoon esimerkiksi Brahmali bhikkhun kääntämä Vinaya, Ṭhānissaro bhikkhun varhaisten suttien käännökset sekä haastatteleman Paññobhāsa, joka on itsekin kääntänyt *Aṭṭhakavagga*-suttat. Käytän näitä kaikkia tässä tutkielmassa ja kompensoin niitä toinen toisillaan virheellisyyksien välttämiseksi.¹⁸

Edellisen lisäksi buddhalaisuudesta on kirjoitettu laajalti myös toisen käden sekundäärikirjallisuutta, joista on avuksi niin itsenään taustatiedon tarjoajana että myös alkuperäisen kaanonin suttien etsimisessä viitemerkinnöillään. Hyviä esimerkkejä alan kirjoista ovat Dhammakaya-yliopiston kirjallinen materiaali, indologi Anthony Kennedy Warderin vuoden 2004 teos *Indian Buddhism* sekä vuoden 2000 Damien Keownin toimittamaa kokoelmateos *Contemporary Buddhist Ethics*.

Tämän materiaalin avulla voi havaita nopeasti, että yhtä ”buddhalaisuutta” ei ole olemassa. Buddhan opetuksista väiteltiin jo hänen omana elinaikanaan ~ 500 eaa. -luvulla,¹⁹ mutta nykyajan pääbuddhalaisuudet ovat peräisin tuosta ajasta reilun tuhannen vuoden päästä vuoden 600 jaa.

¹⁷ Warder 2004, 195–200; Kitagawa & Nakamura et al. 12.9.2024.

¹⁸ Horner (1938) 1949, v–x, passim.; Paññobhāsa (1999) 2012; Ṭhānissaro 2017a, 6–12; Brahmali 2024a, i–x.

¹⁹ Väittäjä oli esim. vegetarismista. Buddhan vuodet epävarmat. Warder 2004, 3–4, 44–45, 61–63, 195–200, 206–212.

tienoilta, kun perinne jakaantui sen kahteen päälahkoon. Niistä ensimmäinen ja vanhempi on ortodoksinen *theravāda*, ”vanhempien koulukunta”, jota esiintyy nykyään varsinkin Kaakkois- ja Etelä-Aasiassa. Toinen taas on huomattavasti vapaamielisempi helposti muovautuva *mahāyāna*, ”suurkulkuneuvo”. Se on levinnyt laajalle ympäri Keski- ja Itä-Aasiaa, ja hyväksynyt itselleen usein paradoksaalisia ominaisuuksia sen kanssa vuorovaikuttaneista kulttuureista ja uskonnoista. Tämän vuoksi myös sen kirjallinen ja teoreettinen perinne moninaisuksineen ja alalahkoineen tarvitsee itselleen pelkän kirjahyllyn sijaan kokonaisen kirjaston ja enemmän kuin yhden elämän kaiken sen sisällön läpikäymiseen. Tämän vuoksi keskityn tässä tutkielmassa lähinnä alkuperäistä buddhalaisuutta mukailevaan *theravāda*an, mutta sinänsä myös *mahāyāna*an siinä määrin, missä tämä lahko seuraa alkuperäisiä opetuksia ja siitä on vertailukohteeksi eläinetiikan kontekstiin.²⁰

Omanlaisensa kuriositeetti on myös buddhalainen perinne-eläinparantaminen, kuoleva perinne, jonka menetelmät eroavat radikaalisti modernista eläinlääketieteestä.²¹ En käy tätä aihetta erityisesti läpi tässä tutkielmassa, koska keskityn enemmän Länteen verrattavissa olevaan modernin lääketieteen kontekstiin. Perinneparannuksesta mainittakoon silti, että *Buddhistdoor Globalin* toimittajan Craig C. Lewisin mukaan *Theravāda*a seuraavassa Burmassa uskotaan vieläkin, että tekstien toistaminen ääneen rauhoittaa eläimiä.²² Samalla muun aiheesta tehdyn antropologisen tutkimuksen mukaan esimerkiksi tantrisen Tiibetin *mahāyāna*n alueella uskotaan yhä rohtoihin ja parantavaan eläinmeditaatioon. Alueen perinlääketiede *Sowa Rigpa* markkinoi itseään AIDS:in ja syöpien parannuskeinoksi ihmelääkkeillä, jotka on tehty uhanalaisista eläimistä²³ ja elohopeasta²⁴ perustuen teoriaan, joka muistuttaa enemmän antiikin Kreikan humoraalioppia kuin modernia lääketiedettä.²⁵ Nämä perinteet muodostavat siis aivan omanlaisensa etiikan mustanaukon, joka menee tämän tutkielman rajauksesta selkeästi ohi. Tiibetiläisestä uskoparantamisesta kiinnostuneille mainittakoon kuitenkin entisessä Rhodesiassa syntyneen safarimiehen David Michien vuoden 2017 länsimaiselle yleisölle tarkoitettu erikoisuus. Kyseessä on kirja nimeltä *Buddhism for Pet Lovers*, jossa hän esittää vaihtelevasti vakuuttavia keinoja saada eläimiä meditatiiviseen parantumistilaan.²⁶

Kaikki tämä ihmeellinen ei-käsitlemäni ja käsitlemäni aineisto tarvitsee kuitenkin sokeana aiheeseen hyppäämisen sijaan itselleen sopivanmuotoisen metodologisen kehikon. Tällä tutkimisen teorian ja käytännön synteessä tutkielman voi pitää järjestelmällisenä ja tiedostettuna.

²⁰ Goodman 2021, ch2; Kitagawa & Nakamura et al. 12.9.2024. Ks. myös Warder 2004, 4–5, 335–400.

²¹ Heffernan 1997, 42–46; Lhamo & Nebel 2011; Kloos 2019.

²² Lewis 2019.

²³ Singh 1990; Yeshi & Morisco & Wangchuk 2017.

²⁴ Gerke 2021.

²⁵ Joanna 2012; Choda 2016; Kloos & Madhavan & Tidwell & Blaikie & Cuomu 2020.

²⁶ Michie 2017, 80–92, 109–118, 125–134, passim.

1.2 Kriittinen pragmaattis-vertaileva metodologia

Metodologisena työkalupakkinani eläinlääkärikeskeiseen tutkimuskysymykseeni vastaamisessa toimii kriittinen näkökulma itseäni ja lähteitäni kohtaan sekä vertaileva ja pragmaattinen metodi. Tarkoituksenani on tiedostaa ennakko-oletukseni, lukea ja analysoida lähteitäni kriittisellä silmällä, vertailla teemoja ja kontekstejani toisiinsa idästä länteen ja lännestä itään sekä todistaa ne joko valideina tai ei valideina niiden teorian ja pragmaattisen käytännön lopputulosten perusteella.

Oman tutkielmani ytimessä on Yhdysvalloissa kehitetty filosofian pragmaattinen metodi. Tätä metodologiaa avaa muun muassa filosofian professori Douglas McDermid. Metodologian tarkoitus on löytää pelkän metafysisen spekuloinnin sijaan filosofiasta sen, josta on hyötyä pelkästä tyhjistä teoriasta myös käytäntöön. Jonkin universaalien kaiken kattavan alkupuhtaudesta nousevan kartesiolaisuuden sijaan, metodologia kannustaa aloittamaan ”kaiken keskeltä” valmiista metafilosofisista lähtökohdista ja seuraamaan mihin nämä teoriat johtavat. Metodologian mukaan teoria on hyvä, jos siitä on käytännön seurauksellista hyötyä ja paha, jos siitä on käytännön seurauksellista haittaa. Kyseiset seuraukset vuorostaan ovat selvitettävissä empirialle, jolloin itsellänikin teorioita seurattaessa tutkielmani toimii läheisesti yhteistyössä empiriisen tieteen kanssa.²⁷

Vertailu vuorostaan ei ole uusi idea. Voidaan jopa sanoa, kuten tutkijat Miri ja Dehdashti, että koko ymmärrys itsesään perustuu siihen. Tutkimusmetodologiana se sopii käytettäväksi kaikenlaisiin tutkimuksiin, kunhan sen kohteina on verrattavissa olevia tekijöitä.²⁸ Tutkielmassani nämä vertailukohteet ovat kaksi maailman eläinlääkäriperinnettä omine etiikankehikkoineen. Ne ovat yhtä aikaa samanlaisia että erilaisia, jolloin niiden oikeutuksia ja käytäntöä voi vertailla ja analysoida. Tätä kautta myös ne itsessään niiden heikkouksine ja vahvuuksineen on mahdollista havaita.

Lähdekritiikki vuorostaan on tärkeää, varsinkin kun käytössäni on alkuperäislähteitä ja vahvoja väitteitä. Katson tätä varten lähteitäni kriittisellä silmällä pitkin tutkielmaani esittämällä tarvittavat kritiikit ja komparatiiviset tukilähteet.²⁹ Itseni kritiikillä taas tarkoitan muun muassa J. Masonin (2002) avaamaa kriittistä refleksiivisyyttä. Se tarkoittaa etäisyyden ottamista kirjoittajan omista ennakkoluuloista ja puolueellisuuksista. Tämä tulee esiin varsinkin, kun käsittelen buddhalaisuutta omasta länsimaalaisesta näkökulmastani. Ongelmaa voi kuitenkin lieventää ymmärtämällä Lännen ja Buddhan etiikat omina kulttuurisina ajallisina konstruktioinaan.³⁰ Lopulta kaiken tämän teorian ja käytännön lopputuloksena tulisi olla tutkielman loppuun mennessä parempi tietämys ja yleisetiikka.

²⁷ McDermid 2025. Ks. myös Mepham 2016, 126–127. Huom. vaikka fokus on seuraus, teoria tärkeä syy sille.

²⁸ Miri & Dehdashti 2019.

²⁹ Tähän kuuluu tarvittaessa myös lähteiden tausta-analyysi ja itse viestin kritiikki pyrkimyksineen. Hjørland 2012.

³⁰ Mason 2002, 4–7, 78, 149, 177–179, 192–194. Tässä reflektiassa auttaa aiemmin esittelemäni tutkimuskirjallisuus.

2 Lännen eläinetiikka teoriassa ja käytännössä

Lännen eläinhoidon etiikka on monien historiallisten, filosofisten ja vähemmän filosofisten tekijöiden synteesi. Se kumpuaa yhteiskunnissa elävien eläinlääkärien ja asiakkaiden dialogeista ja yhteispäätöksistä. Prosessissa eläinlääkäri sivistää asiakastaan ohjenuoriensa mukaisesti, mutta itse asiakas lopulta päättää mitä hän tekee eläimelleen. Tämä voi johtaa eturistiriitoihin, mutta eläinlääkäriin työskennellessä ihmiskeskeisessä ihmisyhteiskunnassa ihmisiä varten, eläinlääkäreitä ei ole, jos he eivät vastaa yhteiskuntansa tarpeisiin. Tällöin eläinlääkäriä ympäröivien ihmisten etiikka vahvuuksineen ja heikkouksineen on lopulta merkityksellisin etiikka eläinlääkäriin työlle.³¹

Eläinlääkäriin alan käytännön, filosofian ja etiikan historiaa ovat käyneet läpi monet tutkijat, kuten eläinlääketieteen tohtori David. J Williams ja filosofian tohtori Joshua J. Mark. Alan alku on todennäköisesti kivikaudella, mutta siitä on varmoja mainintoja 4000–400 eaa. ulottuvalta ajalta. Kauteen mahtuu mainintoja eläinparantajista kiinalaisista eläinakupunktiokääröistä Hammurabin lakiin ja egyptiläisistä papyruskääröistä intialaisiin palmulehtikirjoituksiin. Kreikkaan ja Länteen tämä perinne saapui formaalissa muodossa kaikille nykylääkäreille tutun Hippokrateen (460–375 eaa.) mukana. Hippokrates oli kulttuurikontekstinsa ensimmäinen lääketieteen empiristi, joka kehotti lääketieteellisten metodien käyttöä niin ihmisille että eläimille molempien parantamiseksi kumpaakaan vahingoittamatta. Hänen perinnettään jatkoi filosofikirurgi Galen (129–216 jaa.) Rooman vallan ajalla. Hän ymmärsi ruumiinavauksillaan ihmisten ja eläinten fysiologian identtisyuden; se mikä oli harmillista eläimelle, oli harmillista ihmiselle. Kehitykselle harmiksi, kristinuskon noustua valtaan varhaiskeskiajalla kaikki tämä tietämys unohdettiin kirkonmiesten kieltäessä ruumiinavaukset ja anastaessaan ja tuhotessaan kaiken alan kirjoitetun tietämyksen.³²

Toisaalta tuohonkin asti koko Lännen eläinlääkäriin ammattikunnan ytimenä oli Hippokrateesta huolimatta tuotantoeläinten välineellinen parantaminen, eikä työn tekeminen eläimen itsensä tai vain sen hyvinvoinnin vuoksi. Koko eläinlääkärikuvaa väritti Kreikan ja kristinuskon eläinkuva, joka perustui ihmisen paremmuuteen, atroposentrismiin ja lajisortoon, spesismiin. Tärkeintä oli saada lehmät lypsettyä ja hevoset sotaan, ei se että eläimet parannettaisiin pelkästä hyvän-
tahtoisuudesta. Kaikki muuttui varhaismodernina aikakautena, mutta varsinkin valistuksen aikana (1715–1789), kun uuden ajattelun myötä eläimet ja samalla niiden hyvinvoinnin itseisarvoisuus nousivat keskiöön ja Lännen ensimmäiset eläinlääkärikoulut perustettiin kirkkoa uhmaten.³³

³¹ AVMA 2025c. Ks. myös May 2013, 44–53; Whiting 2013, 64–65.

³² Abdus & Ahmed 2003, 1–2; Mark 2020.

³³ Abdus & Ahmed 2003, 1–2; Mark 2020. Ks. myös ajan eläinkuvasta laajemmin: Väyrynen 2006, 148–214.

2.1 Länsimaalainen elänetiikka teoriassa

Länsimaisessa kreikan ja kristinuskon synteettisessä perinteessä ihminen on aina ollut muun luomakunnan yläpuolella. Tätä kautta kaikki eettiset velvollisuudet ovat perustuneet pääasiallisesti ihmisiin ja vain epäsuoraan muuhun eliökuntaan. Tästä oletuksesta ei olla päästy eroon vieläkään, mutta varhaismodernin ajan filosofeille on annettava oma kunnioituksensa nykyaikaan jatkuvan väittelyn ja muutosprosessin eläin- ja eläinlääkärietiikassa aloittamisesta. Väittelyn ytimessä on käsite eläimen moraalisubjektiiuudesta. Se on Rollinin myöhemmin kiteyttämä idea siitä, ovatko eläimet tai muut niihin liittyvät tekijät merkityksellisiä osia osana eettistä päätöksentekoa vai eivät. Jos eläimillä ei ole moraalisubjektiiuutta, niitä ei tarvitse asettaa eettisen toiminnan kohteeksi, ja niille saa tehdä mitä haluaakaan. Vastavuoroisesti, jos niillä on moraalisubjektiiuus, niiden intressit tulisi huomioida ja niiden pitäisi olla aina osana moraalista päätöksentekoa myös eläinklinikalla.³⁴

2.1.1 Vuosisatojen väittely moraalisubjektiiuudesta

Nykyinen väittely ulottuu vuosisatojen taakse. Brown argumentoi, että René Descartes (1596–1650) edustaa moraalisubjektiiuksista mantereellista subjektiiuuden radikaalia puutetta. Hän uskoi, että eläimillä ei ole kykyä ajatella tai tuntea, koska ”niillä ei ole kieltä”. Samalla niiltä puuttui myös sielu, jonka vuoksi ne olivat moraalisubjektiiuuden ansaitsevien elävien sijaan mekanistisia koneita. Samaa kantaa seuraa myös Immanuel Kant (1724–1804). Hän uskoi Descartesin tapaan, että vain ihmisenomaisen kielen ja järjen olemassaolo takaa moraalistatuksen subjektiiissa. Toisin sanoen, jos eläin ei pysty muodostamaan ihmisenomaisia abstraktioita, kykene kriittiseen arviointiin tai elämälleen merkityksen antamiseen, siitä ei tarvitse suoraan välittää. Kantin mukaan eläinrääkkäys oli kuitenkin väärin epäsuorasti osana ihmiskunnalle kuuluvia yleisiä velvollisuuksia.³⁵

Päinvastaista kantaa seuraavat englanninkielisen maailman utilitaristit, sen nykymallisen perinteen aloittajat Jeremy Bentham (1748–1832) ja John Stuart Mill (1806–1873), mutta myös myöhemmät Charles Darwin (1809–1882), Henry Sidgwick (1838–1900), Henry Stephens Salt (1851–1939) ja vielä elävä vuonna 1946 syntynyt Peter Singer. Empiristeinä he kaikki havaitsivat ja olettivat, että kaikki elävät organismit hakevat nautintoa ja välttävät kipua. Samat oletukset vahvistavat myös viimeaikainen behavioristinen tutkimus. Sen mukaan, kuten oletettu, linnut, nisäkkäät ja kalat kokevat kärsimystä ja tekevät päätöksiä kipunsa vähentämiseksi. Tällöin tästä yksinkertaisesta

³⁴ Brown 2013, 9–13. Ks. myös Väyrynen 2006, 148–151, 168–214; Rollin 2013, 75–76.

³⁵ Brown 2013, 9–11, 13. Ks. myös Väyrynen 2006, 174–175, 295–302; Rollin 2013, 75–76; Baranzke 2016, 61–76.

periaatteesta oli ja on myös hyväksi pohjaksi empiiris pohjaiselle utilitaristiselle eettiselle järjestelmälle ja korvikkeeksi aiemmin mainituille mantereellisille ihmiskeskeisille rationalisteille. Kun mantereen rationalistit vaativat eläimiltä ihmismäistä ajattelua, utilitaristit ottavat eläinten kannalta myötätuntoisesti etiikan piiriin mukaan moraalisubjekteiksi kaikki olennot, jotka vain voivat kokea kipua. Lisäksi he kyseenalaistavat myös rationalistien oletuksen jonkinlaisesta eläinten tyhmyydestä. Darwin ymmärsi osuvasti, että eläimet kykenevät ihmisten kanssa samantyyppiseen omanlaiseensa verbaaliin ja nonverbaaliin kielenkäyttöön ja tunnetilojen ilmaisuun. Kaikilla eläimillä oli yhteinen esi-isä evolutiivisessa sukupuussa, ja kaikki erot teki vain pieni lajikohtainen muuntautuminen. Tätä kautta kaikki tuntevat elävät eläimet kykenivät myös järkeilyyn, mikäli järjen määrittämään kokemusten ymmärtämiseksi ja niiden perusteella käyttäytymiseksi.³⁶

Väittely ei kuitenkaan päättynyt tähän. Kantin ajattelua jatkaneet nykyfilosofit Peter Carruthers ja Tom Beauchamp kyseenalaistavat, että eläimillä olisi kyky autonomiseen tietoiseen käytökseen. Tietoisuutta varten eläimillä pitäisi olla ihmismäinen kieli, jota heidän mukaansa eläimillä ei ole. Oletus on, että eläimillä ei ole kykyä yksilökeskeiseen intentionaaliseen autonomiseen itsehallintaan, joka olisi erossa pelkistä vaistoista tai suorista reaktioista empiirisiin ärsykkeisiin. Beauchamp on vielä lisännyt, että pelkkä potentiaali tämän tietoisien tilan saavuttamiseksi pitäisi olla hyvä syy moraalisubjektuudelle. Tämä lisää ihmislapset ja -koomapotilaat listalle, mutta sulkee jälleen kaikki eläimet moraalisubjektuuden ulkopuolelle.³⁷

Eläinten tietoisuudesta ja sen luonteesta käydään väittelyä edelleen. Peter Singer puolustaa yhä eläinten tietoisuutta ja oikeuksia spesistisiä vastustajiaan vastaan, mutta samalla hän ei ole vakuuttanut koko maailmaa radikaalista teesistään. Tätä kautta eläimille onneksi ja epäonneksi, argumentoin että nykyisen Lännen eläinetiikka perustuu utilitarismin räökkäysvastaisuuteen, mutta myös mantereentapaisiin epäkoherentteihin usko- ja hyötytaustaisiin tapaperinteen sopimuseettisiin konventioihin, ”vaiettuihin hyötyperäisiin sopimuksiin”, kuten Brown sen esittää. On selvää, että moni eturyhmä ei haluaisi nähdä singerilaista radikaalia eläinvapautusta, vaan uskoo ja käyttäytyy tapaperinteiden ja omien intressiensä mukaisesti. Turkistarhaajat, jalostajat, eläinlaborantit, lihan tuottajat ja moni muu eläimiä hyväksikäyttävä ala ei ole luopumassa elinkeinostaan mielellään.³⁸

Tällöin lopputulos on eräänlainen kompromissi, eläinmoraalisubjektittoman sopimusetiikan ja eläinmoraalisubjektisen utilitarismin synteesi. Hyvässä ja pahassa, siinä ihmiset muodostavat sopimuksiaan lähinnä toisiaan varten, mutta samalla välttävät eläinten tahallista räökkäystä.

³⁶ Brown 2013, 9–13. Ks. myös Väyrynen 2006, 194–214; Pierce 2013; Rollin 2013, 75–76; Rollin 2016, 49–51.

³⁷ Brown 2013, 8–14. Käsitely sopii yhteen myös valtaväestön kanssa. Ks. Cohen & Stassen 2016, 143–144.

³⁸ Brown 2013, 8–14. Ks. myös Corr 2013, 196–197; Gilbert & Wolfensohn 2013, 160; Grimm & Huth 2016, 79–99.

Tarkoitan sopimusetiikalla tässä tutkielmassa T.M Scanlonin käsitystä eettisestä järjestelmästä, joka perustuu hypoteettisiin päätöksiin, joista kukaan järkevä ei voi olla eri mieltä.³⁹ Argumentoin kuitenkin, että tässä muodossaan se ei vastaa konkretiaa, koska täydellistä kollektiivista järkeilyä ei ole. Toisaalta vaikka sellainen olisikin, se ei ole käytössä. Tämän vuoksi esitän, että käytännössä tämä ”järkeily” perustuu lähinnä yleisesti hyväksytyihin ihmiskeskeisiin tapaperinteisiin, jotka jättävät ”järjettömät” eläimet suorien sopimusten ulkopuolelle. Nämä perinteet perustuvat Lännessä lähinnä kristinuskon ja varhaismodernin materialismin ihmiskeskeisyyteen, joissa eläimet ovat välineellisiä.⁴⁰ Tätä kautta eläimillä on Kantin tapaan ainoastaan eräänlainen tilannekohtainen toisarvoinen eettinen suoja. Näkökulma ei ole eläinten kannalta erityisen myötätuntoinen tai koherentti, mutta se sopii yhteen valtaväestön mielipiteen kanssa. Suurin osa länsimaalaisista välittää eniten ihmisistä, jonka jälkeen he välittävät eniten kissoista ja koirista, jonka jälkeen heidän viimeiset välityksenkohteensa ovat villit hiiret, rotat ja hyttyset. Tässä järjestelmässä eläimet on asetettu hierarkiaan, jossa ihmiset ja lemmikkieläimet ovat hierarkian huipulla ja tuholaiseläimet sen pohjalla. Järjestelmä perustuu ihmisen erityisyyteen ja eläinten hyödyllisyyteen, intiimiyteen ja suloisuuteen. Sitä on helppo kritisoida niin tieteellisesti että eettisesti sen ennakkoluulojen ja oikeuttamattoman perinnepohjaisuuden vuoksi, mutta kun valtaenemmistön päätöksenteko perustuu siihen, se ajatellaan oikeutettuna. Eläinhyvinvoinnin puolestapuhuja biologi Donald Maurice Broom kuitenkin muistuttaa, että kun kania vahingoitetaan, se kärsii, oli se sitten lemmikki, koe-eläin, tuotantoeläin tai tuholaiseläin.⁴¹ Kani on kani, ja ihminen vain antaa sille roolin myöhemmin.

Argumentoin, että edellisentapaisen eläinoikeusajattelun mukana sopimusteoriaan kuuluu nykyään myös utilitarismi. Nykylännessä samalla kun eläimet ovat lähinnä välineellisiä, niiden kärsimyksen vähentäminen on nostettu etusijalle ja turha räökkäys tehty laittomaksi. Tässäkin kontekstissa ihminen tulee kuitenkin ensin. Meillä ei ole velvollisuutta etsiä ja viedä metsäneläimiä klinikoille, mutta omia omistamiamme kotieläimiä on velvollisuus ylläpitää terveisinä. Tällöin termi ”sopimuksellinen utilitarismi” sopii tämän tutkielman rajaukseen. Mainittakoon kuitenkin, että esimerkiksi bioetikko Ben Mepham esittää länsimaisen eläinhoitoetiikan perustuvan tarkemmin utilitarismin, velvollisuusetiikan, Rawlsin ja Rossin synteetiksi. Lopulta oli tarkka etiikka mikä vain, siinä elävät eläinlääkärit ovat velvollisia käyttämään tietämystään eläinten hyvinvoinnin hyväksi diagnosoimalla, parannuskeinoja ehdottamalla ja käytäntöä toteuttamalla. Tämä selviää seuraavassa luvussa. Tässä luvussa läpikäyty taustaetiikka ei kuitenkaan tee siitä ongelmatonta.⁴²

³⁹ Ashford & Mulgan 2018, ch1.

⁴⁰ Väyrynen 2006, 154–162, 168–175.

⁴¹ Brown 2013, 11. Ks. myös Corr 2013, 196–197; McInerney 2013, 279–281; Whiting 2013, 64–65.

⁴² AVMA 2025c. Ks. lisäksi Mepham 2016, 127; Futhazar 2020, 95–108; Peters 2020, 109–120; Stucki 2020, 121–131.

2.1.2 Eläinlääkäriin etiikkanoimat

Hyvinvointipremissi on hyvä, mutta edellisentapaiset eettiset pohdinnat eivät ole eläinlääkäreille heidän työnsä motivaation ydin. Eläinlääkäriluennoitsija Johnstonin mukaan eläinlääkärit välittävät enemmän konkreettisista lääketieteellisistä aiheista kuin ”sumeista ja abstrakteista” ammattieettisistä ja yhteiskunnallisista ongelmista. He haluavat parantaa, suorittaa leikkauksia ja antaa lääkkeitä, eivät mieti abstrakteja sosiaalisia konteksteja yhtään nykyisiä lakeja enempää. Työkuva olisi heille parhaimmillaan rutiinia heidän välittämäänsä eläimiä varten, jossa etiikkaa ei tarvitsisi miettiä.⁴³ Se että etiikkaa ei tiedosta ei kuitenkaan tee työstä jollain tavalla ei-moraalia tai etiikkaa ohittavaa. Tiedostamattomuus vain toistaa taustalla piilossa olevia ongelmia eikä vie alaa eteenpäin.

Välinpitämättömyydestä huolimatta eläinlääkäreillä on olemassa omat etiikan ohjelinjansa, vaikka ne perustuvatkin enemmän ja vähemmän ympäröivän yhteiskunnan arvoihin. Kuten mainittu jo johdannossa, eläinlääkärien työ etiikkoineen kohdistuu viiteen kategoriaan: eläinlääkäriin itseensä, hänen eläinpotilaisiinsa, eläinten omistajiin, ympäröivän yhteiskuntaan ja koko biosfääriin nyt ja tulevaisuudessa. Tästä ei ole juurikaan erimielisyyksiä, ja samaa toistaa myös alan isä Rollin. AVMA on tosin tarkentanut kategorioita mainitsemalla eläinlääkäriin velvollisuudeksi rehellisen kunnioittavan ammattimaisen hoidon.⁴⁴ Tämä kaikki on ilmaistu AVMA:n eläinlääkäriä valassa:

Päästyäni eläinlääketieteelliseen ammattiin vannon käyttäväni tieteellistä tietämystäni ja taitojani yhteiskunnan hyödyksi, eläinten hyvinvoinnin suojelemiseksi, kärsimyksen ehkäisemiseksi ja lievittämiseksi, eläinresurssien säilyttämiseksi sekä kansanterveyden ja lääketieteellisen tiedon edistämiseksi. Tulen harjoittamaan ammattiani tunnollisesti, arvokkaasti ja eläinlääketieteen etiikan periaatteita noudattaen. Hyväksyn elinikäisen velvollisuuteni ammatillisen tietämykseni ja osaamiseni jatkuvaan parantamiseen.⁴⁵

Nämä ohjeet on esitetty varsin yleisesti, että eläinlääkäriillä olisi tilaa soveltaa niitä asiakkaita informoiden monenlaisiin eri tapauksiin kaikkien intressit mukaan ottaen. Eläinlääkäriluennoitsija Johnstonin mukaan tätä varten eläinlääkäriin on tiedostettava etiikan ohjenuorat, ylläpidettävä niitä ja raportoitava niiden rikkomuksista. Eläinten kontekstissa velvollisuudet keskittyvät niiden hoidon laatuun ja onnistumisen todennäköisyyteen nyt ja tulevaisuudessa tarvittaessa seuraavaankin sukupolveen ylettyen. Synnynäistäkään kärsimystä ei siedetä, joten jalostusta on tarkkailtava ennakkoon. Omistajia kohtaan eläinlääkäriin on oltava tietoinen ja myötätuntoinen heidän tunnesiteistensä eläimiä kohtaan ja käyttäytyttävä se mielessään asiakasta kuullen. Yhteiskuntaa kohtaan, josta koko ammatti ja kaikki muut velvollisuudet kumpuavat, eläinlääkäri on velvollinen

⁴³ Johnston 2013, 32–34. Ks. myös AVMA 2025c.

⁴⁴ AVMA 2024. Ks. lisäksi Brown 2013, 8; Woods et al. 2013, 3–13.

⁴⁵ AVMA 2025d.

ylläpitämään sen arvoja, intressejä ja eläinlääkärien hyvää ja asiantuntianomaista kuvaa ylläpitääkseen alan ansaitsemaa yhteiskuntasopimuksen mukaista asemaa. Biosfäärin kannalta eläinlääkäriin tulee tiedostaa mahdolliset ekologiset riskit, mitä esimerkiksi sairauksista ja vieraslajeista syntyy. Lisäksi nämä ohjelinjat ulottuvat myös klinikan ulkopuolelle muun muassa mainostamisen kontekstiin. Suomessa kursseilla opitaan lisäksi argumentaatiovirheiden tunnistusta, eturistiriitoja ja roolia vapaa-ajalla. Nämä pohdinnat eivät ole kuitenkaan aina näin säädyllisiä, vaan asiakaspalveluna ihmisiä varten päätöksenteon viimeisenä raja-aitana toimivat vain laki ja asiakas.⁴⁶ Tämän vuoksi alassa on käytännöstä ja teoriasta johtuen mukana yhtä aikaa niin sopimusetiikkaa että utilitarismia, eläinten moraalishenkilöyyttä että sen puutetta. Tämä riippuu niin yksilöstä, yhteisöstä että tilanteista, johtaen niin hyviin että huonoihin lopputuloksiin kaikille osapuolille.⁴⁷

2.2 Länsimaalainen elänetiikka käytännössä

Länsimaiden eläinlääkäreillä on omat suuntalinjansa, mutta niin on myös jokaisella asiakkaalla. Tästä dialogin jälkeisestä synteesisestä lopputuloksineen syntyy eläinklinikoiden elänetiikan käytäntö. Lopputuloksena omistajan ja eläinlääkäriin päättämät toimenpiteet voivat olla hyviä eläimelle, mutta samalla ne voivat olla erittäin ihmiskeskeisiä ja kyseenalaisia. Kun jälkimmäisiä tapahtuu liian paljon ja niistä on aktiivista haittaa, voidaan kyseenalaistaa, onko Lännen sallima etiikka lopulta oikeutettu pragmaattisten seuraustensa näkökulmasta.

2.2.1 Kastraatio ja muut toimenpiteet sopimus-utilitaristisesti

Lännessä kaikkein yleisin sopimusteoria-utilitarismi-synteessin oikeuttama eläimille tehtävä kirurginen leikkausoperaatio on kastraatio, kiveksen- tai kohdunpoisto. Kastroitujen koirien ja kissojen määrä on ympäri länsimaita urbaanuidesta riippuen 30–99 %. Kiima-aikojen, jatkuvien raskauksien, käyttäytymisongelmien ja syöpäriskin poistaminen eläimen elämästä helpottaa eläimen omaa ja sen ympärillä elävien elämää huomattavasti. Kastroidut eläimet elävät keskimääräisesti terveempinä ja pitempään eivätkä tuota ei-toivottuja jälkeläisiä, jotka joutuvat mitä useimmiten kuolleiksi, kärsimään kaduille tai eläinsuojiin. Toisaalta samalla eläintä leikellään operaatioissa, joka voi mennä pieleen. Lisäksi, vaikka leikkaus onnistuisinkin, lopputuloksena kastroiduille koirille ja kissoille on aina lisääntynyt lihavuusriski sekä muutama muu mahdollinen terveysongelma, kuten

⁴⁶ Johnston 2013, 36–39; May 2013, 44–53. Ks. myös AVMA 2024; Eläinlääketieteellinen tiedekunta 2025.

⁴⁷ Brown 2013, 8–14.

virtsaongelmat, syövät ja nivelsairaudet. Edelliset negatiiviset syyt ovat kuitenkin harvinaisia ja korjattavissa niiden ilmentyessä, jolloin operaatio on utilitaristisesti yleensä erittäin oikeutettu.⁴⁸

Kastraatioissa on kuitenkin myös kritisoitavaa länsimaalaisestakin näkökulmasta. Aiemmasta tuttu alan isä Rollin on tuonut eläinetiikan kontekstiin moraalisubjektiiuden lisäksi teorian teloksesta, perinnäisolemuksesta ja sen vahingoittamisesta. Hänen teoriaansa mukaillen, eläin ei pysty kastraation jälkeen enää lisääntymään tai tiettyihin lajityyppeihin käyttäytymismalleihinsa. Lisäksi eläimeltä ei kysytä, haluaako se muuttua henkisesti ja fyysisesti, vaan ihminen päättää millaisen eläimen tulisi olla omiin tarkoituksiinsa.⁴⁹ Tästä reflektoituu sopimusteorian kaksinaismoralismi. Ihmisten kontekstissa sukuelinten leikkeleminen potilaalta kysymättä on eettisesti kyseenalainen prosessi. Mikäli potilas itse suostuu operaatioon, toimenpiteen voi argumentoida olevan itsemääräämisoikeuden mukaan hyväksyttyä, mutta pakkoenukiksi tekeminen muistuttaa vain vanhentunutta keisarihovielämää. Toisaalta edellä käytyjen kastraation omissiosta syntyvien ongelmien vuoksi sen tekeminen on huomattavasti oikeutetumpi kuin ”luonnolliset tilat”.

Mikäli aidosti pahoja moraalisubjektiiuden puutteen värjäämiä operaatioita haluaisi etsiä, ne löytyvät helposti kynsien ja hammasrivien poistoista, häntien katkaisuista ja muista pelkästään ulkonäkösyistä tehdyistä operaatioista. Niistä on hiljattain havahduttu eläimelle aktiivisen haitallisina. Operaatioista ei ole terveydellistä hyötyä ja ne aiheuttavat eläimelle yleensä vain haittaa ja kärsimystä. Tämän vuoksi niitä on oikeutetusti lähdetty kieltämään pitkin länsimaita.⁵⁰ Se, että nämä operaatiot olivat joskus täysin normalisoituja ja hyväksytyjä kuitenkin reflektoi sitä, että nykyisetkään arkiset operaatiot eivät ole välttämättä kyseenalaistamattomia itsestäänselvyyksiä.

2.2.2 Eutanasian oikeutus

Eläimiä on velvollisuus pitää hyvinvoivina vaikkapa edellisten kastraatioiden avulla, mutta kun jokin hyvä tai huonompi intressi tai prima facie menee edelle, eutanasia, ”hyvä kuolema” ajatellaan oikeutettuna toimenpiteenä. Operaation suorituksen sallimisen rima on Lännessä kuitenkin varsin alhaalla. Eläinlääkärit lopettavat Lännen kissoista ja koirista 91–92 %.⁵¹ Muutkin työalat, kuten teurastajat, kalastajat, tuholaistorjujat ja metsästäjät saavat tappaa päivittäin maksua vastaan. Alojen motiivi on kuitenkin eri kuin eläinlääkäreillä. Menettelyn voi olettaa konventioksi, mutta se osuu

⁴⁸ AVMA 2025a. Ks. myös Bethoud et al. 2011; Corr 2013, 192–193. Eri konteksti on jalostus, siitossonnit yms.

⁴⁹ Rollin 2013, 75–80. Ks. myös Brown 2013, 9; Corr 2013, 192–193; Rollin 2016, 49–58.

⁵⁰ NZVA 2014; AVMA 2019; Petty 2023.

⁵¹ Bruijnjs & Meijboom & Stassen 2016, 149–163; Quain 2021, 7.

myös omalla tavallaan osaksi utilitarismia. Kuolemaa ei koeta Lännen utilitaristisen eläinetiikan kontekstissa pahaksi, vaan kärsimyksestä vapaaksi tilaksi. Se on siis moraalisesti neutraali ja usein oikeutettu. Teurastajatkin seuraavat tätä, mutta tarkemmin eläinklinikoiden eläinlääkärien kontekstissa utilitarismin mukaan teko on hyvä ja oikein, jos se vähentää eläinpotilaan kärsimystä ja väärin ja paha, jos se lisää eläinpotilaan kärsimystä. Tällöin eläimen kivuttoman elämän ylläpitäminen esimerkiksi lääkkeillä, ruokavalion muutoksella tai leikkauksilla on oikein. Kun edelliset eivät auta tai jokin muu hyvä tai huono syy menee edelle, tähän kategoriaan kuuluu myös nopea kivuton tappo. Sen ajatellaan myötätuntoisesti johtavan koirataivaaseen, tyhjyyteen tai muuhun spekuloituun samantyyppiseen elämään parempaan.⁵² Tästä ei ole kuitenkaan varmuutta.

AVMA:n mukaan seuraavat kaksi ehtoa on oltava tosia eutanasian sallimiseksi: 1. Eutanasia pitää olla eläimen intressien tai hyvinvoinnin mukainen. 2. Eutanasian on suoritettava mahdollisimman nopeasti ja kivuttomasti. Englannin *UK Farm Animal Welfare Council* (FAWC) lisää vielä edellisiin, että eläimen elämän on tultava olemaan lähitulevaisuudessa ei-elämisenarvoinen.⁵³ Eläimen intressit eivät kuitenkaan ole suoraviivaisia, varsinkaan koska eläimeltä itseltä ei voi kysyä haluaako se kuolla. Millainen elämä ei ole elämisenarvoinen on myös ongelmallinen, koska käsitys on subjektiivinen. Lisäksi tautien etenemisen ennustaminen tehdään aina vain todennäköisyyksien varassa, ja niin sanottuja ihmeperantumisiakin on. AVMA on lisännyt tätä epämääräisyyttä varten lisäneuvoja eläinlääkäreille. Niihin kuuluu muun muassa pohdintaa vaihtoehtoista eutanasialle ja itsereflektiota siitä, onko eläinlääkäri samaa mieltä eutanasian kanssa, ja jos ei niin miksi.⁵⁴

Kun eläinlääkäri ja omistaja ovat dialoginsa jälkeen lopulta samaa mieltä eutanasiasta, tappo on oikeutettu lääketieteellinen toimenpide eläimen nykyisen tai tulevan kärsimyksen eliminoimiseksi. Tämä toimenpide tietenkin poistaa kärsimyksen lisäksi myös kaikki muut eläimen elintoiminnot, katkaisee tunnesiteet ja tekee elämästä vain muiston, mutta tärkeämmäksi ajatellaan, että eläin ei enää kärsi. Se ei ole välttämättä kaunein ja kyseenalaistamattomin lopputulos, mutta se sopii johdonmukaisesti utilitarismin rakentamaan kehikkoon elämän ollessa itseisarvoisen sijaan kärsimyksen aiheuttaja. Osaltaan se kuitenkin reflektoi utilitarismin lisäksi sopimuskonventioiden kaksinaismoralismia. Ihmislapset tarvitsevat vakavasti sairastuessaan eläinten tapaan edunvalvojan, mutta tässä kontekstissa edunvalvojat eivät yleensä suostu lapsen aktiiviseen tappamiseen oli lapsi kuinka kipeä tahansa. Päinvastainen kohtalo on eläimillä.⁵⁵ Biologi Fentener van Vlissingen yrittää oikeuttaa tämän asetelman tuomat erot ihmis- ja eläinlääkärietiikassa seuraavanlaisesti:

⁵² Gilbert & Wolfensohn 2013, 160; Corr 2013, 196–197; van Herten 2016. Lihasta ks. Bruijn et al. 2016, 149–163.

⁵³ FAWC 2017, 18–19; AVMA 2024. Ks. myös Brown 2013, 7–8; Quain 2021, 3.

⁵⁴ AVMA 2020. Ks. myös Johnston 2013, 34–36; Quain 2021, 3.

⁵⁵ Pakes 2005; Johnston 2013, 34–36; Stafleu 2016, 103–112; Selter & Persson & Neizke 2022.

1. Eläimen tietoinen mielipide ei ole ikinä saatavilla.
2. Eläinelämän ylläpito on turhaa, kotieläimet eivät yleensä elä koko luonnollista elämäänsä.
3. Parhaimmillaan syyt eläinten ylläpitoon eivät ole niiden intressien kannalta ristiriitaista.⁵⁶

Tällä rungolla on monta ongelmaa. Ensinnäkin mukaan ei ole otettu omistajan mielipidettä, jota tarvitaan aina eläimiin kohdistuvissa päätöksissä. Toiseksi, kuten olettaisi, se on erittäin antroposentrinen. Jos eläimen korvaisi tässä kontekstissa ihmisellä, koko runko olisi erittäin vastenmielinen myös länsimaalaiselle antroposentristille. Toisen kohdan enemmistön tai tavan kannalta argumentointi on edellisen lisäksi myös argumentointivirhe. Kolmannessa kohdassa on mukana lisäksi länsimaiselle eläinetiikalle tuttu välineellisen käyttötarkoituksen tärkeys. Sikojen teuraaksi kasvattaminen voi olla ihmisen, mutta tuskin ikinä sikojen intressien mukaista.⁵⁷

Toisaalta eutanasiassa on selvät hyvät puolensakin. Se on eläinlääkärien erityinen työkalu, joita harvan maan ihmislääkärillä on työkalupakissaan. Mikäli se olisi, se olisi vähintään eettisesti johdonmukaisempi ja vähemmän spesistinen työkalu. Näin olisi ainakin, mikäli sitä käytettäisiin tarkoituksensa mukaisesti viimeisenä vaihtoehtona kärsimyksen lopettamiseen. Käytännössä eutanasioihin johtavat kuitenkin myös monet kyseenalaiset ja estettävissä olevat tekijät.

2.2.3 Huonot hyvät kuolemat

Etiikka ja eutanasiat eivät toimi tyhjiössä, vaan yhteenlaskua sotkevat aina ulkopuoliset tekijät. Valtaosa, 2/3 eläinlääkäreistä esimerkiksi Yhdysvalloissa, Suomessa ja muualla Euroopassa työskentelee yksityisissä eläinklinikoissa lähinnä lemmikkien parissa.⁵⁸ Tällöin eläinlääkäri voi miettiä vaikkapa lääketieteellisuutta, mutta käytännössä vastaan tulevat voimakkaammin talouden määrittämät elämän ja kuoleman kysymykset. Jos hoito on liian kallista tai epävarmaa, tai potilaan omistajalla ei ole vakuutusta tai rahaa, tämän voi argumentoida olevan pakottava syy olla antamatta asiaankuuluvaa hoitoa. Ainoa vastaus on tällöin Lännelle tuttu varma ja halpa eutanasia.⁵⁹ Asiakas voi tietysti ehkäistä tapauksia suunnittelemalla eläimen hankkiessaan rahankäyttönsä paremmin uutta perheenjäsentään priorisoiden, mutta taloutta ei voi aina ennustaa, ja joskus eläimet ilmestyvät ihmisten elämiin odottamattomasti. Kun asiakas on lopulta eläinklinikalla ja rahaa ei löydy, kolmas vaihtoehto olisi jättää eutanasian ohi eläin kitumaan, joka ei ole länsimaisittain vaihtoehto.

⁵⁶ Johnston 2013, 38–39.

⁵⁷ Johnston 2013, 38–39.

⁵⁸ HealthforAnimals 2022; AVMA 2025b; Töissä.fi 2025.

⁵⁹ Corr 2013, 191–197; Johnston 2013, 39; van Herten 2016, 214–221.

Samainen talous toimii myös toiseen suuntaan. Eläinlääkärityön ollessa rahataloudessa toimiva työ asiakkaita varten, se on asiakaspalvelua, jota ei voi tarjota ilman rahallista korvausta. Jos klinikka ei noudata talouden sääntöjä, sitä ei ole pian olemassa. Samalla asiakaspalvelu, jonka olemassaolo perustuu nimenomaan rahankäyttöön ei aina johda eläinten edun priorisoimiseen, varsinkaan jos asiakkaalla ei ole se mielessään. Mikäli pyydyt operaatiot ovat silti laillisia ja niistä ollaan valmiita maksamaan, eläinlääkäri on velvoitettu tekemään työnsä asiakkaan raha edellä.⁶⁰

Tällöin kattojärjestöjen neuvot kaikkien osapuolten huomioimisesta ovat varsin hukassa. Kukaan ei ole vahtimassa tehdäänkö vaikkapa eutanasiat suuntaviivojen mukaan, vaikka pahimmista rikkeistä voidaankin raportoida. Kontekstiksi, brittiläisen tutkimuksen mukaan 74 % eläinlääkäreistä lopettaisi terveitä eläimiä asiakkaan käskystä, vaikka he eivät siitä nauttisikaan.⁶¹ Eläinlääkäriin alalla ei olekaan epätavallista törmätä vaikkapa ”kätevyyseutanasiaan”, ”talouseutanasiaan” ja ”paheksuttavaan eutanasiaan”. Kätevyyseutanasia perustuu yksinomaan ihmistarpeisiin eläimen tarpeiden sijaan. Voi olla, että omistajalla ei ole aikaa tai halua enää huolehtia lemmikistään, jonka vuoksi hän toimittaa terveen eläimen lopetettavaksi. Tällaisia kätevyyseutanasioita tapahtuu varsinkin, mikäli adoptio ei ole mahdollista. Talouseutanasia on tapaus, jossa eläimen lääkintä on kalliimpaa kuin eläimen lopettaminen, jonka vuoksi omistaja päättää lopettaa eläimen, vaikka sillä olisi parannettavissa oleva sairaus. On myös mahdollista, että omistaja olettaa, että lääkitys tulee loppumaan eutanasiaan lyhyen ajan päästä kuitenkin, jonka vuoksi hän päättää tehdä eutanasian ennakkoon rahallisista syistä. Paheksuttava tai vastenmielinen eutanasia taas on tapaus, jossa eläinlääkäri kokee vielä edellisiinkin verrattuna eutanasian suorittamisen erityisen epämiellyttävänä eettisistä syistä. Syynä voi olla vaikka eläin, jonka huonosta kunnosta omistaja on itse vastuussa.⁶²

Britannian eläinlääkäreistä enemmistö kohtaa vastenmielisiä tapauksia vuosittain. 58 ammattilaisen otteesta 81 % kieltäytyi niitä kohdatessaan suorittamasta eutanasian. Eri tapauksissa 71 % olisi halunnut kieltäytyä, mutta suoritti eutanasian silti. Syitä kyseenalaisten eutanasioiden suorittamisiin olivat edellisten resurssisyiden lisäksi asiakkaan varmuus eutanasiasta, pelko siitä että omistaja yrittäisi lopettaa eläimen itse sekä halu pitää asiakas klinikan asiakkaana tulevaisuudessakin.⁶³

Esimerkiksi, sanotaan että kasvattaja tuo kanipentueensa lopetettavaksi, koska niiden turkinvärit eivät ole myyviä. Pentujen välineellinen arvo omistajalle on negatiivinen, jonka vuoksi hän haluaa päästä niistä eroon. Koska eläineutanasia ei ole länsimaisessa kulttuurikontekstissa laitton, paha asia tai lisää kärsimystä, eläinlääkäri voi joko suorittaa rahallisesta korvauksesta terveille eläimille

⁶⁰ Corr 2013, 191–197; McInerney 2013, 272–285; van Herten 2016, 203–221.

⁶¹ Kabboush & Fodor & Ózsvári & Vetter 2023, 2.

⁶² Quain 2021, 4. Ks. myös van Herten 2016, 214–221.

⁶³ Quain 2021, 4.

kyseenalaisen eutanasian tai kieltäytyä tekemästä eutanasiaa vedoten vaihtoehtoihin kuten kotiuttamisiin.⁶⁴ Jos eläinlääkäri ei kuitenkaan onnistu ympäripuhumaan asiakastaan eikä suostu eutanasian suoritukseen, mikään ei estä asiakasta pentueineen ajamasta seuraavalle klinikalle tai yrittämästä hankkiutua pentueensa hengistä eroon itsenäisesti kyseenalaisilla keinoilla. Tässä skenaariossa eutanasiasta kieltäytyminen tuo saman tai huonomman lopputuloksen pentueelle, ja eläinlääkäri menettää asiakkaan ja rahaa. Tällä perusteella, mikäli asiakas ei suostu vaihtoehtoihin, eettisintä ja järkevintä on suorittaa eutanasia käskystä.

Lemmikkien eutanasioihin ei kuitenkaan aina tarvita edes omistajaa paikalle. Esimerkiksi Yhdysvalloissa osavaltioilla on velvollisuus kerätä katukoirat ja -kissat eläinsuojiin. Suojissa ei kuitenkaan ole tarpeeksi tilaa kaikille katueläimille, joka johtaa johdonmukaisesti suojien täyttymiseen. Tätä kompensoidaan eutanasialla. Tilastojen mukaan Yhdysvalloissa eläinsuojissa lopetettujen terveiden omistajaa vaille olevien eläinten määrä on noin 6,3 miljoonaa, joista puolet on koiria ja toinen puoli kissoja. Toisaalta verrattuna siihen mitä tilanne oli 1960 tai 1970 luvulla, määrä on 10–20 kertaa vähäisempi. Aiheen asiantuntijat Andrew Rowan ja Tamara Kartal olettavat ilmiön syyksi vuoden 2018 tutkimuksessaan amerikkalaisten eläinsuhteen parantumista sekä kastration trendikkyuden kasvua.⁶⁵ Tällöin mikäli trendi pysyy samana, muutaman kymmenen vuoden päästä näitä turhaan lopetettuja eläimiä voi olettaa olevan jo alle miljoona. Sitä ennen tämä ilmiö pysyy silti yhtenä erittäin kyseenalaisena ja epämukavana osana eläinlääkärien työkuva.

Tämä kaikki on sinänsä ymmärrettävää, koska länsimaisella eläinlääkärillä ei ole velvollisuutta olla pyhimys, vaan tehdä yhteiskunnan hyvä, mutta myös ”likainen työ”. Joko hänet pakotetaan suoraan tai epäsuoraan osaamiinsa toimenpiteisiin arvojensa vastaisesti, tai hän seuraa valtayhteiskunnan seuraamaa etiikkannuoraa vapaaehtoisesti elämän ylläpitämisestä lopettamiseen. Syyt eutanasioihin voivat olla hyviä tai huonoja, asiallisia tai asiattomia, mutta vaikka syy olisi hyvä, operaatiossa itsessään ei ole mitään miellyttävää asiakkaille, eläinlääkäreille tai usein potilaillekaan. Tohtori Hortonin kokemusten mukaan liskoilla kestää 24 tuntia kuolla pentobarbitaali-annoksen antamisen jälkeen, sillä niiden tietoisuus pysyy sydänpysähdyksen jälkeenkin.⁶⁶ Eläinlääkäriluennoitsija Quainin mukaan tilanne ei ole paljoa parempi koirilla. Eutanasioiden epäonnistumisaste on 26,5 – 52 % johtaen aivan liian usein koirien ääntelyihin, hapen haukkomisiin, oksenteluihin sekä tahdottomiin vapinoin ja lihasliikkeisiin. Samalla eläinlääkärit ja omistajatkin voivat miettiä, ovatko he oikeasti enää eläinten puolella vai jonkinlaisia ”mestaaajia”, kuten Quain sen ilmaisee.⁶⁷

⁶⁴ van Herten 2016, 218.

⁶⁵ Rowan & Kartal 2018; ASPCA 2025. Ks. myös Mephram 2016, 121; van Herten 2016, 219.

⁶⁶ Association of Avian Veterinarians 2013, 54; Quain 2021, 6.

⁶⁷ Prosessi on usein hyvin murheellinen myös asiakkaille. Ontariolaisista 16 % tunsivat itsensä murhaajiksi. Quain 2021, 6.

2.2.4 Moraalinen kärsimys ja mielenterveysongelmat

Rollinin, Quainin ja muiden alan tutkijoiden mukaan eläinlääkärit suorittavat eutanasioita päivittäin monenlaisista huonommista ja paremmista syistä. Samalla he kerryttävät stressiä hektisestä työstä, joka vuorottelee erittäin epämukavasti kahden ääripään välillä. Niistä toinen pää on kiinni halussa vähentää kärsimystä ja ylläpitää elämää, ja toinen pää kyvyttömyydellä tehdä kaikkensa elämän ylläpitämiseksi. Tätä kautta työ ei ole monellekaan eläinlääkärille mieluisaa, vaan edellä käytyjen eutanasioiden ja muiden taustasyiden vuoksi stressaavaa ja omien arvojen kanssa ristiriitaista.⁶⁸

Tällä perusteella ei pitäisi olla yllättävää, että eläinlääkärien ammattikunta kärsii yliedustetusti mielenterveysongelmista. Brasilialaisessa tutkimuksessa 243 eläinlääkärää haastateltiin heidän tunnetilastansa eutanasian suorittamisen jälkeen. 16 % tunsu olonsa välinpitämättömäksi, 33 % turvattomaksi, 48 % ahdistavaksi, 69 % epämiellyttäväksi, 70 % turhautuneeksi ja 84 % surulliseksi. Eläinlääkärit kokivat myös pitkäaikaisia fyysisiä ja käytöksellisiä oireita, joihin kuului muun muassa uupumus, masennus, aggressiivisuus ja apatia. 44 % vastaajista oli joutunut käyttämään tai käytti yhä mielenterveyspalveluita. Luvut ovat samantapaisia myös muissa länsimaissa ja lisäksi korkeampia pienissä periferioiden paikallisklinikoissa.⁶⁹ Esimerkiksi Australiassa 34 % kieltäytyi eutanasioista ahdistuksesta, ja muualla Länessä 68 % katui tekoaan.⁷⁰

Eläinlääkäreillä on tätä kautta muihin ammattikuntiin verrattuna myös huomattavasti kohonnut määrä itsetuhoisia ajatuksia, itsemurhia ja niiden yrityksiä. 1/6 yhdysvaltalaisista eläinlääkäreistä on harkinnut itsemurhaa, ja suoritettujen itsemurhien määrä vaihtelee globaalisti kaksinkertaisesta nelinkertaiseen valtaväestöön suhteutettuna.⁷¹ Ei ole kuitenkaan varmaa korreloivatko eutanasiat yksin suoraan itsemurhalukuihin, vai ovatko pääsyyinä paheksuttavat tapaukset, surevat asiakkaat, muu stressi vaikkapa opintolainasta tai ylitöistä, vai eläinlääkärien pääsy eutanasiassa käytettäviin kemikaaleihin. Jos stressin määrää vertaa esimerkiksi asiakkaan pyyntöön pitää eläintä elossa huonokuntoisena ja kärsivänä, Lännen eläinlääkärien stressitasot nousevat vähintään yhtä korkealle kuin eutanasiaa suorittaessa, jos eivät korkeammiksi. Varmaa on täten vähintään, että kuoleminen näkeminen korreloi mielenterveysongelmien kanssa, mutta että turhan kuoleminen näkeminen korreloi mielenterveysongelmien kanssa vielä voimakkaammin. Tämän vuoksi alalla on alettu miettimään myös eläinlääkärien toimesta paremmista vaihtoehdoista eutanasioille. Yksi esitetyistä vaihtoehdoista on nykyistä parempi, laajempi ja saavutettavampi saattohoito.⁷²

⁶⁸ Rollin 2011; Quain 2021, 4–9.

⁶⁹ Deponti & Jaguezski & Pulgatti & Soares & Cecim 2023. Ks. myös: McReynolds 2018; HealthforAnimals 2022.

⁷⁰ Kipperman & Morris & Rollin 2018; Dow & Chur-Hansen & Hamood & Edwards 2019.

⁷¹ Tomasi et al. 2019; Kabboush & Fodor & Ózsvári & Vetter 2023. Ks. myös HealthforAnimals 2022.

⁷² HealthforAnimals 2022. Vrt. Millar 2013, 101–103; Grimm & Muth 2016, 96; Quain 2021, 7; Cooney et al. 2023.

Bioetikot ja eläinsaattohoitoasiantuntijat Amir Shanan, Jessica Pierce ja Tamara Shearer (2017) laajentavat tätä teemaa. He esittävät eläinsaattohoidon parantamista rauhoittavilla lääkkeillä ja tarvittaessa palliatiivisella sedaatiolla. Tässä järjestelyssä eläinpotilas pidettäisiin tajuttomana, että sen ei tarvitsisi kokea kuolemankipuja valveilla. Lisäksi he suosittelevat apuryhmän perustamista, jonka tehtävänä olisi ylläpitää eläintä sen viimeisinä päivinä ja tukea omistajaa. He argumentoivat, että tämä menettely olisi terveempi mielelle ja lähempänä eläinlääkärivalaa. Eutanasiakaan ei ole kuitenkaan poissa kuvioista, vaan se toimii tässä uudessa menettelyssä viimeisenä vaihtoehtona. Toisaalta samalla edellä käytyjä talousongelmia ei ole korjattu, jolloin jää lopulta kyseenalaiseksi minkälaisen käytännön eron saattohoidon lisääminen toisi, varsinkin kun eutanasiaa pysyy edelleen kaikkein halvimpana, nopeimpana ja varmimpana vaihtoehtona.⁷³ On epäselvää, miksi eläimen kuolemista pitäisi katsoa pitkällisesti, kun sen voi hoitaa pois alta stressaamasta heti. Lisäksi vaikka saattohoito olisikin paremmin saatavilla ja halvempi, mikään ei estä nykyetiikan kontekstissa, että se ei vajoaisi kätevyyseutanasioiden tapaisten ”kätevyysaattohoitojen” tielle. On tällöin epäselvää, mikä saattohoidosta tekisi erityisesti eutanasiaa paremman. Kuoleamisen kontekstissa olisi täten parempi miettiä enemmän, miten kaikkea turhaa kuolemaa voisi vähentää. Tarve vaikuttaa ilmeiseltä. Tie myötätuntoisempaan ja pragmaattisempaan jaettuun etiikkaan on oltava olemassa.

Matkan pois ihmiskeskeisyydestä voi olettaa pitkäksi, mutta moni eläinlääkärikin on jo herännyt muutoksen tarpeesta. Esimerkki tästä on eläinlääkäri nimimerkillä NP. Hän yritti lopettaa käynnillään tehomaatilalla samaa vasikkaa kuusi kertaa sen elettyä kärsien koko lyhyen elämänsä ahtaassa laatikossa. Kokemus johti hänet pois alalta ja puskemaan yhteiskunnallisia muutoksia.⁷⁴ Kirjoittaja ei ole myöskään yksittäistapaus, vaan tutkimusten mukaan jopa puolet brittiläisistä eläinlääkäreistä valitsisi uransa ja koulutuksensa uudestaan, jos he pystyisivät.⁷⁵

Seuraamuksiltaan nykyinen etiikka ei siis ole kestävä. Eettisen yhteiskunnan ei tulisi altistaa ketään, eläinlääkäreitä, asiakkaita eikä eläimiä nykyisenlaiseen kärsimykseen. Tämän vuoksi argumentoin, että muilla maailman etiikanjärjestelmillä voisi olla, jos ei parempi etiikka, niin inspiraatiota parempaan eettiseen järjestelmään pois kestäättömistä ihmiskeskeisistä intresseistä. Nykylänen kärsimyksellinen menettely on pakollinen vain, jos kaikki ajattelevat ja toimivat niin. Muutos on mahdollista, ja eläinlääkäriin ammattista voi tulla enemmän myötätunnon ja lääkärin, kuin ihmiskeskeisten intressien ja omanlaisensa itsensä ja muiden ”mestauksen ala”. Argumentoin, että inspiraation eläinetiikan muutokseen voisi löytää Lännen ulkopuolelta vaikkapa Aasiasta.

⁷³ Shanan & Pierce & Shearer 2017, 1–11, passim.

⁷⁴ Bateson 2013, 298. Ks. myös Bruijn et al. 2016, 149–163; Grimm & Huth 2016, 93–99; Rollin 2016, 57–58.

⁷⁵ HealthforAnimals 2022.

3 Buddhan eläinetiikka teoriassa ja käytännössä

Lännen eläinhoidon etiikalla ollessa ihmiskeskeisiä ongelmia on merkittävää selvittää, olisiko Intiasta kotoisin olevalla buddhalaisuudella maailmalle inspiraatioksi myötätuntoisuudellaan. Edellisen luvun johdannon historiakatsauksesta tuttu filosofihistorioitsija Joshua J. Mark, mutta myös intialainen eläinlääkäritutkija R. Somvanshi selittävät, että Intian kulttuurialueen eläinlääkäriperinne etiikkoineen alkoi Kreikkaa useampi sata vuotta aiemmin vedalaisella aikakaudella (1500–500 eaa.). Tuolloin alueen indo-arjalaiset ymmärsivät koko sivilisaationsa perustuvan lehmien ylläpitoon, jonka vuoksi he aloittivat lehmien palvonnan ja kehittivät ”lehmätieteen”. Tässä järjestelyssä paikallinen papisto kouluttautui hoitamaan kulttuurin lehmiä erilaisilla rohdolla ja loitsuilla yhteisön hyväksi. Varhaisia uranuurtajia tällä aikakaudella olivat muun muassa maailman ensimmäinen elefantologi Palakapya ja monet muut nimettömät eläinparantajalegendat. Toisaalta, kun puhutaan varsinaisesta eläinlääketieteestä loitsujen sijaan, sen alku on varmistettavissa alueelta vuoden ~600 eaa. tienoilta. Tuolloin maailman ensimmäinen plastiikkakirurgi ja samalla Intian eläin- ja ihmislääketieteen isä Sushruta kehitti lääketieteellisiä metodeja niin ihmisten että eläinten hoitamiseksi. Hänen perintöään jatkoi 200-luvulla eaa. eläinlääkärifilosofi Shalihotra, jonka Somvanshi argumentoi olleen historian ensimmäinen erikoistunut eläinlääkäri. Hän kirjoitti teoksen nimeltä *Haya Ayurveda*, jossa hän soveltaa Sushrutan ihmisfysiologian oppeja hevosiin ja muihin eläimiin hieman samalla tavalla ja vähintään yhtä merkittäväällä vaikutuksella kuin Rooman Galen reilut neljäsataa vuotta häntä myöhemmin.⁷⁶

Kaikista edellisistä intialaisen eläinlääketieteen kehityksistä on kuitenkin mainittava, että niiden olemassaolo perustui lähinnä eläinten hyötykäyttöön samalla tavalla kuin Länessäkin. Lehmiä ylläpidettiin maidontuotannon ja lannoituksen vuoksi, ja hevosia ja norsuja sotimista varten. Muutos alkoi vuoden 500 eaa. tienoilla, kun Siddhartha Gautama, myöhemmältä nimeltään Buddha, aloitti aivan omanlaisensa filosofian, jossa luonto sai oman eettisen arvonsa. Buddhan filosofia ei levinnyt kovinkaan pitkälle hänen elinaikansa, mutta muutama vuosisata hänen jälkeensä Intian Maurya-keisari Ašoka (268–232 eaa.) laski miekkansa ”maailman valloitettuaan” ja ryhtyi todennäköisesti historian vaikutusvaltaisimmaksi buddhalaisuuden harjoittajaksi. Hän levitti buddhalaisuuden Etelä- ja Kaakkois-Aasiaan, ja julisti eläimet hyötytyökaluista maailman kanssasuokeiksi. Muiden eläinystävällisten uudistuksien mukana hän institutionalisoi Buddhan ja edellä mainitun eläinlääkärifilosofi Shalihotran opit koko maailman ensimmäiseksi eläinsairaalaksi.⁷⁷ Samalla Ašoka määräsi buddhalaisuuden inspiroimasta myötätunnostaan lääkekasveja ihmisille ja

⁷⁶ Abdus & Ahmed 2003, 1–2; Somvanshi 2006; Mark 2020.

⁷⁷ Pashudhan Praharee 2024. Warder 2004, 236–261, 330–332; Somvanshi 2006; Väyrynen 2006, 66–78; Mark 2020.

eläimille valtakuntansa sisälle ja sen ulkopuolelle. Tämä on mainittu hänen kiveen hakatussa vuoden 257 eaa. lakiuudistuksessa kaksi seuraavalla tavalla:

Kuningas on perustanut kaikkialle lääketieteellisiä palveluja ihmisille ja eläimille. Lääkinnällisiä yrttejä on levitetty ja istutettu tätä tarkoitusta varten. Juuria ja hedelmiä on levitetty ja istutettu, missä ikinä niistä oli puutetta. Kaivoja on kaivettu ja puita istutettu teiden varteen ihmisten ja eläinten nautinnoksi. Tämä on tehty kaikkialle valtakuntaan ja myös rajavaltioiden kesken, mukaan lukien Etelä-Intiaan, Sri Lankaan ja kreikkalaiselle kuninkaalle Antiokhokselle ja hänen naapureilleen.⁷⁸

Eläinten lääkitseminen ja avustaminen ei siis ole erityisen uusi idea, ja sitä on tehty buddhalaisittain täysin itsekkyydestä vapaana maarajojenkin yli jo antiikista asti. Ašokan motto ”Hyväntahtoisuutta Eläimille” ja härkäsymboliikka löytyy vieläkin Intian valtion eläinlääkärineuvoston logosta.⁷⁹ Tärkeämpi tekijä tämän tutkielman kontekstissa on kuitenkin tietää, onko tämä eläinystävällinen filosofia koherentti ja toimiva teoriassa ja käytännössä alueillaan ja globaalisti vai pelkkää utopiaa.

3.1 Buddhalainen eläinetiikka teoriassa

Lännen kontekstin sopimus-utilitarismiin verrattuna Buddhan opit ovat paljon monimutkaisempia. Intiasta kotoisin olevalla 2500 vuotta vanhalla buddhalaisella psyko-filosofialla, alkuperäiseltä nimeltään Buddha Dharmalla (बुद्ध धर्म), heränneen doktriinilla⁸⁰, on oma viisautta ja harjoitusta vaativa filosofinen järjestelmänsä ja nykyään valtava 500 000 000 ihmisen kannattajakunta. Tällä dharmalla on ollut näihin Kaakkois- ja Itä-Aasian kansanmassojen ajattelumaailmaan samanlainen merkitys kuin kristinuskolla Eurooppaan, jolloin sen maailmanhistoriallisesta merkitystä ei voi ohittaa.⁸¹ Doktriinin mukaan viisautta (*prajñā*), moraalikuria (*śīla*) ja meditaatiota (*bhāvanā*) seuraamalla mikä tahansa tietoinen elävä subjekti, ihminen tai eläin, voi saavuttaa itsettömän⁸² onnellisuuden. Tämä tapahtuu ymmärtämällä prajñā-viisaudella elävämme illuusiomaisessa kokemusmaailmassa (*saṃsāra*), jonka tekee perusteellisen kärsimykselliseksi halujen ja kiintymysten aiheuttama kaipuu (*duḥkha*). Samalla on tiedettävä, että tästä voi päästä eroon puhdistamalla omat moraalittomat kehoelementtinsä. Tämä tapahtuu śīla-kurilla käyttäytymällä hyveellisen rakastavan myötätuntoisesti ja bhāvanā-meditaatiolla kesyttämällä omat kaoottiset mielentilat. Tästä harjoittamisesta on tarjolla elämän mystisistinen pääpalkinto, tunneärsykkeistä vapaa nirvāṇan valaistus, äkillinen herätys pois saṃsāran illuusioista. Alkuperäisessä doktriinissa

⁷⁸ Warder 2004, 244. Ks. myös Waldau 2000, 85–88.

⁷⁹ Pashudhan Praharee 2024. Ks. myös Somvanshi 2006.

⁸⁰ Kitagawa & Nakamura et al. 12.9.2024.

⁸¹ Hackett & Grim 2012, 31–34.

⁸² Kartesiolainen ”-siis olen” otetaan kärsimyksenä. Whitehill 2000, 24–27. Ks. myös Paññobhāsa (1999) 2012, 51–57.

kaikki nämä tekijät, prajñā, śīla ja bhāvanā toimivat toinen toisiaan tukien kuin omanlaisensa pyhä kolminaisuus, eikä niitä voi erottaa toisistaan. Viisaudella opitaan moraalikuri ja meditaatio, meditaatiolla viisaus ja moraalikuri, ja moraalikurilla viisaus ja meditaatio.⁸³

Kaikesta vaativasta laajuudestaan, kannattajamäärästään ja alueellista merkityksestään huolimatta on tiedostettava, että Buddhan alkuperäinen kaanon ei ole minkäänlainen suora eläinlääkäriopas. Sen sijaan se on psykologiskeskeinen elämänfilosofia ensin, ja kokonaisuus, josta voi redusoida suoria ja epäsuoria opetuksia yhteiskunnille ja eläinlääkäreille toisena. Jälkimmäinen siis palvelee aina ensimmäistä. Tätä kautta kaanon antaa silti monenlaisia syitä esimerkiksi sille, miksi ihmiset ja eläimet ovat lähellä toisiaan, miksi toinen toisensa auttaminen tuo meriittiä, miksi ihmisiä tai eläimiä ei saisi satuttaa tai tappaa, millainen ihmisten ja eläinten psykologia on sekä myös paikoin, millainen yleisen terveydenhoidon tulisi olla. Johdonmukaisesti tätä kautta siitä on hyötyä myös eläinlääkäreille ja heidän etiikanongelmilleen sekä vertailunkohteeksi Lännelle. Aluksi on kuitenkin ymmärrettävä tämä dharma yleisesti, jotta siitä voi johtaa käytännön yksityiskohtien analyysiin.

3.1.1 Karminen hyve-etiikka

Buddhalaisuuden ytimeksi on helppo argumentoida eläinetiikan kontekstiin sen oman eettisen järjestelmän, śīlan. Laajemmassa maailman eettisten järjestelmien kontekstissa se osuu kuitenkin yllättävänkin lähelle Lanttä. Karl Jaspers ja monet myöhemmät uskonnon, filosofian ja historian tutkijat argumentoivat, että buddhalaisuuden ja Kreikan, ja samalla myös Persian ja Kiinan filosofiat synnyttivät samat ”akseliajan” (~800–200 eaa.) suuremmat historialliset voimat. Tähän yhtenäiseen filosofisen luovuuden jaksoon on esitetty monta eri syytä, mutta buddhalaisuuden ja Kreikan filosofiaa yhdistävät ainakin tarve paeta aikalaiselta vallan keskittymältä ja sofismilta. Buddha pakeni kokemaltaan korruptoituneelta papistolta ja Ateenan filosofit kokemaltaan demokratian tyrannialta. Historiallisten voimien rinnalla näitä filosofioita yhdistää tietty tarve korjata ja enemmän tai vähemmän universalisoida etiikka järjelliseksi pois dogmista ja perinteistä.⁸⁴ Toisaalta samalla kun kreikkalaiset kävivät dialogia, Buddha tuli hänen mukaan transsendentaalisiin moraalirealistisiin johtopäätöksiin meditatiivisella transsilla. Tämä on metodina varsin erikoinen Lännelle.⁸⁵ Sen lopputulos on mainittu todennäköisesti parhaiten *Kesamuttisuttassa* (AN 3.65):

⁸³ Whitehill 2000, 24; Warder 2004, 81–104; Goodman 2021, ch2; Dhammakaya (...) 2025, 2, 9, 16, 24–30. Ks. myös Anon (1900) 2004, M1–M9, passim; Paññobhāsa (1999) 2012, 9–11, 47–61.

⁸⁴ Warder 2004, 15–41, 43–50; Bellah & Joas 2012, 1–6; Donald 2012, 74; Joas 2012, 11; Sullivan 2012, 412–418; Wittrock 2012, 104–105, 118.

⁸⁵ Obeyesekere 2012, 126–143; Dhammakaya (...) 2025, 2, 10–16.

Kälämas kiltti, älä seuraa suullisia opetuksia, tapaperinteitä, silmännäkijähavaintoja, kaanonista auktoriteettia, logiikkaa, pääelmiä, perusteltuja ajatusketjuja, harkinnan jälkeisiä näkemyksiä, päteväksi oletettuja tai opettajia. Mutta kun tiedät itse: ”nämä asiat ovat taitamattomia, moitittavia, järkevien ihmisten kritisoimia, ja kun ryhdyt niihin, ne johtajat harmiin ja kärsimykseen”, sitten sinun kannattaisi luopua niistä.⁸⁶

Järjen tai auktoriteetin sijaan agentti siis tuntee hyvät ja pahat teot sydämessään sekoituksena omia kokemuksia ja ”järkevien ihmisten kritiikkiä”. Tällöin vaikka nämä kaksi indoeurooppalaista perinnettä Intiasta ja Euroopasta ovat metodeiltaan erilaisia, ne ovat silti kriittisiä ja sofismia ja dogmaattisuutta vastaan. Samalla buddhalaisuutta tutkineet akateemikot Damien Keown ja James Whitehill ovat vahvasti sitä mieltä, että ne osuvat yhteen myös hyve-eettisillä järjestelmillään. Whitehill yhdistää merkitykseltään buddhalaisuuden śīlan ja nirvāṇan Aristoteleen hyve-etiikkaan ja eudaimoniaan. Tarkoitus on itseisarvoinen ”valaistuneen myötätunnon hyveen harjoittaminen” eudaimonian tai nirvāṇan saavuttamiseksi. Tällainen onnellisuutta kohti tavoittelu kiintymyksettä tekee mistä tahansa ihmisestä aristotelelaisittain tai tuntevasta oliosta buddhalaisittain onnellisen.⁸⁷

Pahat impulsiiviset vietit on selätettävä, ja mielenhallintakyvyn on annettava voittoa. Hyveellinen buddhalainen harjoittaa moraaliluonteisia *pāramitā*-täydellisyyksiä epäegoistisesti luonteensa kasvattamiseksi. Harjoittamisen suhde ulkomaailman olentoihin on oltava Buddhan mukaan kuin ”äiti lapselleen”, *ahimsa*,⁸⁸ rakastavan myötätuntoinen ja vahingoittamaton. Whitehill esittää suttien käsityksiä mukaillen buddhalaisuuden hyveelliseksi käytökseksi anteliaisuuden, maltillisuuden, anteeksiantavuuden, rohkeuden, keskittymiskyvyn ja viisauden. Lisäksi hän esittää mukaan neljä mittaamatonta (*brahmavihāra*); ystävällisyyden, myötätunnon, ilon ja rauhan. Hyve-etiikan tapaan olento ei tule hyveelliseksi näitä vain kerran harjoittaessaan, vaan hän tarvitsee edellä mainittua malttia harjoittaessaan hyveellisyyttään koko elämänsä. Tällöin hän tottuu hyveisiin, ja ne tulevat esiin niitä tarvittaessa automaattisesti oli kyse sitten lääkäristä, potilaasta tai kenestä tahansa.⁸⁹

Hyveellisyyden lisäksi buddhalaisen on tiedettävä, mikä on paheellista, että hän ei tietämättömyyttään harjoita paheita. Paheellisuuteen kuuluvat buddhalaisuuden viiden käskyn (*pañcaśīla*) kieltämät: tappaminen, varastaminen, raiskaaminen, vihapuhe ja päihteiden käyttö.⁹⁰ Lisäksi alkuperäisissä suttissa mainitaan paheista valehtelu, ahneus, turha rupattelu, pahan tahtominen, viha, aviorikokset ja heresiat. Munkeille erikseen paheita ovat myös: syöminen keskipäivän jälkeen ja ennen aamunkoittoa, kasvien vahingoittaminen, eläinten ja orjien käyttö,

⁸⁶ Thānissaro 2017a, 2288–2295; Sujato 2018d. Ks. myös Ambalaṭṭhikarāhulovādasutta: Goodman 2021, ch3.

⁸⁷ Whitehill 2000, 19–26; Warder 2004, 49, 303–304. Ks. myös Paññobhāsa (1999) 2012, 41–51. Vrt. Goodman, jonka mukaan buddhalaisuudessa on myös seurauseettisiä ja utilitaristisia ominaisuuksia. Goodman 2021, ch3.

⁸⁸ Encyclopedia Britannica 2015; Dhammakaya (...) 2025, 25. Ks. myös Goodman 2021, ch3.

⁸⁹ Whitehill 2000, 24–25; Warder 2004, 178–181; Goodman 2021, ch1, ch2. Samat hyveet mainittu suttissa: Thānissaro 2017a, 52, 343, 349, 416, 528, 723–724, 1974, 2075, 2443, 2588–2589, 2997–2998.

⁹⁰ Goodman 2021, ch1. Ks. myös Whitehill 2000, 23; Warder 2004, 99–103, 175–178.

tanssiminen, laulaminen, musiikki ja esitysten katsominen, keholla ja vaatteilla koreilu, luksus ja rahankäyttö sekä vastakkaiseen sukupuoleen sotkeutuminen ja muu rivo. Maallikoilta ei välttämättä odoteta kaikkia munkkihyveitä, mutta niiden harjoittaminen aina kun vain mahdollista takaa doktriinin mukaan hyvän omatunnon ja onnellisemman rauhallisen mielen kenelle tahansa.⁹¹

Kuten Aristoteleen hyve-etiikassa, jatkuva paheellinen toiminta vahvistaa pahetta ja lisää epäonnellisuutta, ja jatkuva hyveellinen toiminta vahvistaa hyvettä ja lisää onnellisuutta. Buddhalaisittain tämä ymmärretään karman käsitteen avulla. Hindulaisuuteen, jainalaisuuteen ja länsimaiseen populaarikäsitykseen verrattuna kyse ei ole kuitenkaan mistään deterministisestä ulkoisesta, vaan mielensisäisestä tahdonvapaudella muovattavissa olevasta psyko-filosofisesta liikuttajasta. Buddhalaisittain karma on suoraan käännettynä teko tai kausaatio, mutta käytännössä kyse on mieltä liikuttavista mielentiloista. Hyvät teot hyvistä tarkoituksista hyvine lopputuloksineen tuottavat agentille hyvää karmaa, hyviä onnellisuuden mielentiloja, jotka johdattavat agenttia tekemään lisää hyviä tekoja. Samalla pahat teot pahoista tarkoituksista pahoine lopputuloksineen tuottavat agentille paha karmaa ja altistavat agenttia lisäpahuuksiin ja kärsimykseen. Kiteytettynä, jos mikään ei tule väliin, hyveellisyys aiheuttaa eksponentiaalista onnellisuutta ja paheellisuus eksponentiaalista pahuutta. Pelkän laatunsa lisäksi karma on kuitenkin myös määrällistä. Erittäin pahoista tai toistuvista teoista joutuu kärsimään voimakkaammin, ja erittäin hyvistä ja toistuvista teoista pääsee nauttimaan autuaammin. Samaiset teot eivät ole kuitenkaan tavallisesti karmisen mustavalkoisia. Tähän tarvittaisiin täydellistä lähenevä tietämys aktin intentiosta, luonteesta ja vaikutuksista. Oli tähän kyky tai ei, kaikki nämä karmat vaikutteineen ovat buddhalaisittain vain omanlaisiaan järjettömiä mielen liikuttajia. Buddhan dharman polun seuraajat pystyvät ymmärtämään ja ylittämään ne antamalla oman sisäisen järkensä voittaa. Kaikkein askeettisimmat munkit välttävät pahoja tekoja ja tekevät hyviä tekoja, mutta eivät anna moraalisen nautintonsa harhaannuttaa itseään askeettisen ja viisaan meditaation tieltä kohti täyttä mielen tyyneyttään.⁹²

Maallikoilta ei kuitenkaan edellytetä erityisiä monimutkaisuuksia, vaan heidät kehoitetaan järjelliseen määrään hyveellistä käytöstä ja paheellisuuden välttämiseen. Ei kannata siis elää hyvän ja pahan karman vuoristorataa tai elää kärsimyksessä puoli elämää ja sitten yrittää kompensoida sitä supergatorisilla teoilla vanhana.⁹³ George Orwellin vuoden 1920 romaanissa *Burmese Days* esiintyy tällainen henkilö. Hänen nimensä on U Po Kyin, lihava ja katala poliisituomari, joka tekee kaikkea paheellista, kuten huijaa ihmisiltä rahaa ja pahoinpitelee naisia. Samalla hän selittää voivansa

⁹¹ Thānissaro 2017a, 334, 366, 570, 723–724, 1160, 1983, 1990–1991, 2036, 2424–2425, 2687, 2771, 2795, 2815, 2995–2996. Ks. myös Dhammakaya (...) 2025, 9, 87.

⁹² Thānissaro 2017a, 1190–1192, 1988; Pannobhasa (...) 25.8.2024, 2:26:00–2:29:20. Ks. myös Whitehill 2000, 22–25; Warder 2004, 99–104, 175–178; Dhammakaya (...) 2006, 11–25; Goodman 2021; Dhammakaya (...) 2025, 9, 12.

⁹³ Goodman 2021, ch2, ch4; Dhammakaya (...) 2025, 9, 87.

korvata kaiken pahan karmansa myöhemmin käyttämällä varansa meditaatiopagodin rakennuttamiseen. On selvää, että Buddha ei tarkoittanut tätä karmasta opettaessaan. Karman rappio näyttääkin U Po Kyinille hänen virheensä, myöhempiä päiviä ei tullut, koska hän kuolee ylipainoisuudessaan äkillisesti aivohalvaukseen ennen kuin yhtäkään pagodia oli rakennutettu.⁹⁴

Tarina sopii hyvin yhteen Buddhan *Maraṇassati Suttan* (AN 6:20) kanssa. Suttassa Buddha muistuttaa, että kuolema voi tulla milloin tahansa, jonka vuoksi, kuten ihminen jonka turbaani on tulella, dharman polun on hyväksyttävä tänään, koska huomenna kuka tahansa voi olla jo kuollut.⁹⁵

Tätä ennen on kuitenkin tiedostettava, että hyve-eettisilläkin järjestelmillä on omat tunnetut ongelmansa. Näistä paheista on epäselvää esimerkiksi miksi juuri turha rupattelu ja heresia ovat paheita, mikä lasketaan näiksi paheiksi, voiko niiden ulkopuolella olla paheellisia, mitä tehdään kun hyveet ja paheet menevät ristiin, ja miten ollaan itseisarvoisen hyveellisiä kun valaistus on tavoite. Samalla tästä järjestelystä seuraa myös Kantin järjestelmän tapaisia kritisoitavia käytännön tapauksia murhaajista, joille on avattava myötätunnosta ja rehellisyydestä ovet. Selvästi järjestelmä ei ole siis jonkinlainen käytännön transsendentti perustotuus. Sen tapaisten järjestelmien viat on tunnettu jo kauan.⁹⁶ Toisaalta samalla näillä kritiikeillä ei ole kaadettu koko dharmaa. Se on toiminut jo tuhansia vuosia omaa tarkoitustaan varten. Tämä tarkoitus ei ole välttämättä käytäntö, vaan enemmän oman mielen hallinta osana onnellista elämää. Sen näkökulmasta voisi hahmottaa jo nyt vaikkapa buddhalaista eläinlääkäridharmaa. Ideaali buddhalainen eläinlääkäri tekisi töitään itseisarvoisen myötätuntoisesti vahingoittamista välttäen. Hän meditoi ymmärtäen maailman kärsimyksellisen perusluonteen; kaikkia maailman eläimiä ei voi pelastaa. Tällaisista stressaamisen ja muiden samanlaisten järjettömien karman mielentilojen sijaan hän jättää mielensä ikkunan auki, että tuuli voi jonain päivänä tuoda sisään valaistuksen. Se voi tapahtua huomenna, kuolinvuoteella tai buddhalaisuuden mukaan myös seuraavassa elämässä, kuten sen metafysiikka ehdottaa.⁹⁷

3.1.2 Metafyysinen karman kiertokulku

Buddhalaisuutta voisi harjoittaa sekulaarisesti hyvin ymmärtämällä karmanlait ja ylittämällä mielentilansa osana omaa onnellista elämää. Alkuperäisellä doktriinilla on kuitenkin myös karmassa kiinni oleva perin mystisistinen ulottuvuutensa, jota ei voi vain ohittaa, koska se toistuu pitkin Tripitaka-kaanonia. Kyse on eräänlaisesta kosmisesta kategorioiden järjestelmästä, jota on

⁹⁴ Orwell (1934) 2014, 1–11, 300–308. Pagodeista lisää ks. Warder 2004, 219.

⁹⁵ Thānissaro 2017a, 2629–2631. Ks. myös Paññobhāsa (1999) 2012, 11.

⁹⁶ Varden 2010; Hursthouse & Pettigrove 2023, ch3.

⁹⁷ Warder 2004, 35–36, 81–104; Dhammakaya (...) 2025, 9–12.

vaikea todistella muuta kuin Pascalin vaa'alla. Tästä huolimatta se määrittää merkityksellisesti buddhalaisuuden käsitystä kuolemista, eutanasiasta, etiikasta ja olemassaolosta itsestään. Samalla se selittää miksi Buddha hoputtaa hyveellisyyteen ennen kuolemaa. Buddha ei halunnut uskoa annihilationismiin eikä eternalismiin. Annihilationismissa, kuten tavanomaisessa ateismissä, kaikki elämät päättyvät kuolemaan ja jäljelle ei jää mitään. Eternalismissa, kuten hindulaisuudessa tai kristinuskossa, sieluja on olemassa ja ne matkustavat jonkinlaiseen taivaaseen ikuiseen elämään biologisen kehon kuoltua. Buddha valitsi edellisen kahden ääripään sijaan oman keskitiensä. Hänen mukaansa kuoleman jälkeen karma tai ”kausaatio” määrittää ”ehdollistetun seuraamuksen” laeilla yksilön karman siirtymisen seuraavaan elämään seuraavaan alkioon tai johonkin muuhun ulottuvuuteen.⁹⁸ Alkuperäisessä buddhalaisessa kosmologiassa on miljardeja universumeja ja 31 eri olemassaolon muotoa,⁹⁹ mutta olen redusoinut ne tämän tutkielman kontekstiin parhaista pahimpiin kuuteen merkittävimpään kosmisen karman laadun hierarkian kategorian muotoon taulukkoon 1:

Taulukko 1. Buddhalaisuuden ehdollistettujen seuraamusten syntymäkategorioiden hierarkia

kategoria	yleisominaisuudet	saavuttaminen	paras syntymä	pahin syntymä
1. <i>Parinibbāna</i>	”täyssammuminen”, mystisistinen sanoillakuvaamattomuus, vapautus kiertokulusta	nirvānan jälkeinen kuolema	ikuinen onni	ikuinen onni
2. <i>Arūpa / Rūpa-taivaat</i>	”muodottomat” ja ”muodolliset” paratiisit yhdeksi elämäksi	taivaallinen käytös	itseisarvoisesti hyveellinen enkeli	pelkurillinen elementtialtija
3. Ihmiset (<i>Manussa</i>)	”korkeamieliset”, helppo ymmärtää ja harjoittaa dharmaa	ihmismäinen hyveellinen käytös	hyveellinen onnellinen ihmiselämä	paheellinen onneton ihmiselämä
4. Eläimet (<i>Tiracchāna</i>)	”villiluomukset”, tyhmää impulsiivista selviytymistä, dharman harjoitus vaikeaa	eläimellinen villi käytös, harhaluuloisuus	turvassa oleva hyveellinen kotieläin	villi paha murhaava petoeläin
5. <i>Naraka-helvetit ja aave-elämät</i>	”helvetit” lukuisia eri fyysishenkistä kärsimyksiä, 8 helvettiä, eripituiset kiirastulijat	helvetillisen paheellinen käytös	lyhyt elämä nälkäisenä aaveena (<i>peta</i>)	aioni helvetin seppien työstettävänä

100

Karmalla on laaja määrä lajeja ja yksilöitä, joiden sikiöksi se voi syntyä seuraavassa elämässä, mutta yleisesti ottaen karma hierarkioineen toimii melko staattisesti. Mikäli mitään erityistä ei tapahdu, ihmiset syntyvät kuolemansa jälkeen takaisin eri laatuiseksi ihmisiksi ja eläimet takaisin eri laatuiseksi eläimiksi. Omasta kategoriastaan on kuitenkin mahdollista karata, mikäli subjekti pystyy ylittämään tai alentuu alittamaan kategoriatyypin käyttäytymiskaavansa. Hyveelliset eläimet voivat syntyä ihmisiksi vaikkapa ihmisen avustuksella, paheelliset eläimelliset ihmiset voivat

⁹⁸ Waldau 2000, 88–94; Warder 2004, 101–124, 143–145, 181–185. En selitä tarkemmin ehdollistettua seuraamusteoriaa tässä tutkielmassa. Aiheesta Vibhaṅgassa ks. Thittila (1969) 2010, xxxiv–xxxviii, 180–250, passim.

⁹⁹ Dhammakaya (...) 2025, 32–62.

¹⁰⁰ Thittila (1969) 2010, 439–451; Thānissaro 2017a, 2783–2784. Ks. myös Mahāthera 1958, 38, 137, 154, 189, 205, 221; Goodman 2021, ch1, ch4; Dhammakaya (...) 2025, 2–9, 32–62, 103–121. Huom. itseisarvoinen hyveellisyys.

syntyä eläimiksi, ja molemmat voivat teoriassa päästä helvettiin, taivaaseen tai ahkerina hyveellisinä meditoijina parinirvānaan.¹⁰¹ Ihmiset ovat siis koko kategoriat ylittävässä kiertokulussa ydinasemassa, jossa pahan sijaan heillä on mahdollisuus myötätuntoisina olentoina käyttää erityisasemaansa itsensä ja muun eläinkunnan hyväksi, kuten vaikkapa juuri ideaalin eläinlääkäarin tapauksessa. Buddha esittää eläinmyötätuntoisuusideansa Vinayan *Cullavaggassa* tällä tavalla:

Rakkautta minulta jalattomille, rakkautta kaksijalkaisille minulta, rakkautta minulta nelijalkaisille, rakkautta monijalkaisille minulta. – Älä anna jalattomien vahingoittaa minua, älä anna kaksijalkaisten vahingoittaa minua, älä anna nelijalkaisten vahingoittaa minua, älä anna monijalkaisten vahingoittaa minua. – Kaikki olennot, kaikki hengittäjät, kaikki olennot, joka ikinen saakoon onnea, mikään paha ei tulkoon. – Mittaamaton on Buddha, mittamaton on dharma, mittamaton on munkkiyhteisö. [...] ¹⁰²

Tällä tavalla kun ”monijalkaisille hengittäjille” on myötätuntoinen, ne ovat myötätuntoisia takaisin. Samaisessa *Cullavaggassa* Buddha kertoo myös, miten ihmisten lisäksi villieläimetkin kykenevät kohteliaaseen huomaavaiseen käytökseen, josta pitäisi olla esimerkiksi myös ihmisille.¹⁰³ Sama idea toistuu myös pitkin *Jataka*-eläinsatuja, joissa Buddha esittää olleensa edellisissä elämässään monenlainen eri eläin. Tarinoissa hän kykenee aina ylittämään tyypilliset lajinorminsa ja ohittamaan keskimääräisen ihmisenkin hyveellisyydessään kehostaan ja jalkamäärästään huolimatta.¹⁰⁴ Täten yksilöt eivät ole välttämättä juuttuneita omiin kategorioihinsa, vaan voivat ylittää itsensä ja oman lajinsa yhden elämän aikana ja saada onnellisen elämän ja paremman uudelleensyntymän. Tällöin, vaikka ihminen on kosmisen hierarkian keskiössä, ei voida sanoa, että buddhalaisuus olisi täydellisen antroposentrinen. Vaikka ihminen on eläimiä yläpuolella, hän voi olla myös niiden alapuolella. Samalla ihmisenä olo ei ole edes korkein elämä, vaan ihmisen yläpuolella on useampi taso, joiden saavutusta varten omalla hyveellisyydellään pelkkä ihmisyyys on kyettävä ylittämään.

Kiteytettynä kaiken tämän kosmisen karmakäsityksen ytimessä on lähinnä kaksi oleellista tekijää: 1. Kaikkien eläinten ja ihmisten luonto kärsivinä syntymästä asti, jos buddhalaisuuden harjoitus ei tule apuun. 2. Ihmisen erityiskyky harjoittaa dharmaa helposti ja viedä itseään ja muita lajeja ylöspäin kohti onnellisempia elämiä. Samalla, vaikka ihmisillä on viisautta ja dharman helppo harjoittaminen puolellaan, tämä ei milloinkaan oikeuta lajisyrjintää vähempiä kategorioita kohtaan. Sillä, että eläin on tyhmä tai aggressiivinen ei ole buddhalaisittain merkitystä muille. Merkitystä on sillä, miten agentti suhtautuu ja toimii kanssaeläjiään kohtaan. Hyveellinen agentti ei vahingoita tai tapa ympäröiviä ”hengittäviä monijalkaisiaan”, olivat ne sitten hellyttäviä puudeleita tai ihmisiä syöviä

¹⁰¹ Thittila (1969) 2010, 439–451; Thānissaro 2017a, 2783–2784. Ks myös Waldau 2000, 88–94; Warder 2004, 101–124, 143–145, 181–185; Goodman 2021, ch5; Dhammakaya (...) 2025, 2–9, 32–62, 103–121.

¹⁰² Horner (1952) 2001, 148–149; Brahmali 2024d, 268–269.

¹⁰³ Horner (1952) 2001, 226–227.

¹⁰⁴ Cowell 1895, 45–46, 93–94, 293–295.

villipetoja. Kun varhaisempi intialainen tai länsimaalainen etsii eläimistä materiaalista hyötyä, buddhalainen etsii aiheuttaako tämän olennon hyväksikäyttö tai tappaminen hänelle itselleen henkistä kärsimystä tässä ja seuraavassa elämässä. Koska Buddha ei usko moraalisubjektivismiin, vaan seuraa moraalirealismia, vastaus edelliseen kysymykseen on aina välttämättä satuttamista ja ole myötätuntoinen tai kärsi. Buddhalaisuudella on siis omanlaisensa tarkat psykofilosofiset ja metafysiset syynsä sen eläinsuhteeseen sekä myös varsin omanlaatuisensa kuoleman luonne.

Kun buddhalaisuudessa kuolema ja kuoleminen eivät ole kuolemista ja kuolemaa länsimaalaisessa merkityksessä, lineaarisen lopun sijaan kyseessä on kiertokulun jatkuminen. Thaimaalaisen bioetikon Pinit Ratanakulin mukaan kuoleminen on buddhalaisittain innokasta aikaa, jolloin yksilö voi vielä tehdä viimeisiä hyviä tekojaan ja meditoida mahdollistaakseen karmalleen parhaanlaisen mahdollisen uudelleensyntymän.¹⁰⁵ Esimerkiksi kuoleva eläin voisi näyttää läheiselleen viimeiset rakkauden merkkinsä ja kerätä viimeiset hyvät karmansa. Kuoltuaan, mikäli yksilö on tehnyt kaikkensa hyveellisyytensä eteen, on buddhalaisittain erittäin todennäköistä, että karma löytää itselleen hyvän seuraavan elämän. Tämän vuoksi eutanasia nousee turhaksi ja haitalliseksi. Kun ikuista kärsimyksestä vapaata kuolemaa ei ole olemassa ilman valaistusta, eutanasia vain siirtää kärsimyksen seuraavaan elämään keskeneräisenä. Karman määrittäessä koko seuraavan elämän laadun, sen maksimaalinen kerääminen ennen kuolemaa on ydintärkeää. Tällöin eutanasian metafysisen luonto on buddhalaisittain eräänlainen väärä abortti.¹⁰⁶ Tällaista mutkikasta kosmisen oikeudenmukaisuuden uskomusjärjestelmää ei voi kuitenkaan verifioida erityisen rationaalisesti tai empiirisesti. Samaa kautta muutkaan siinä kiinni olevat dharman opetukset eivät ole vedenpitäviä.

Ensimmäinen kritisoitava aspekti on buddhalaisuuden kaikesta ihmisenylittämisestä huolimatta doktriinin ihmiskeskeisyys, tai vähintään maailman katsominen ihmisen näkökulmasta.

Historiallisesta etiikkaa tai moraalialia on ollut ongelmallista, jos ei mahdotonta, universalisoida edes eri yksilöiden tai kulttuurien välillä puhumattakaan ylilajillisesti.¹⁰⁷ Vaikka esimerkiksi nisäkkäillä on monia samanlaisuuksiaan muiden nisäkkäiden kesken, lajit ovat erikoistuneet perusteellisesti omiin ekolokeroihinsa ja omiin tarkoituksiinsa, teloksiin. Kissa tai hyeena ei koe sitä hauskaksi tai ”moraaliseksi” mitä keskimääräinen ihminen kokee.¹⁰⁸ Ihmislapsi leikkii mieltymystensä mukaan esimerkiksi nukeilla, rakennuspalikoilla tai leikkiautoilla kokien tämän merkitykselliseksi jatkaen samaa ”leikkiä” aikuisena aidoissa tilanteissa. Kissa taas leikkii pentuna metsästystä ja tappamista ja jatkaisi mielellään samaa oikeissa tilanteissa aikuisena, eikä tuskin koe siinä mitään väärää.

¹⁰⁵ Ratanakul 2000, 174–175. Ks. myös Goodman 2021, ch7.

¹⁰⁶ Waldau 2000, 88–94; Warder 2004, 101–124, 143–145, 181–185; Dhammakaya (...) 2025, 91.

¹⁰⁷ Gowans 2020.

¹⁰⁸ Kruuk 1972; Rollin 2013; Stafleu 2016, 105–106.

Edellisen lisäksi myös muut Buddhan luontokäsitykset heijastavat epämääräisiä kulttuurissa kiinni olevia Lännenkin tapaisia konventioita ja selvää tietämättömyyttä. Vaikka kaikille villieläimille on oltava myötätuntoinen, ne kuvaillaan paheellisina, samalla kun kesy luonto kuvataan hyveellisenä. Varsinaista ekoajattelua ei siis ole. Samalla esimerkiksi eläintarinoiden norsut kuvataan ajan tapan patriarkaaliseksi, kun todellisuudessa kaikki norsut ovat matriarkaalisia.¹⁰⁹ Buddhaa on täten jälleen vaikea pitää transsendentaalisen absoluuttisen löytäjänä. Sen sijaan hän on vain kulttuurinsa tuotos. Muuhunkaan kaanoniin ei kannata täten uskoa dogmaattisesti varsinkaan nykyhaasteissa.

Ihmiskeskeisyyden lisäksi buddhalaisuuden esitettyä ongelmana on pitkään ollut myös sen yksilökeskeisyys. Sen vuoksi koko doktriinin on argumentoitu olevan egoistinen ja itsekäs niin buddhalaisuuden sisäisesti että ulkoisesti. Kaiken prioriteettina vaikuttaa olevan itse agentti ja hänen oma henkilökohtainen valaistuksensa. Tämän ympärillä kaikki muu, mukaan lukien itseisarvoinen hyve-etiikka eläimiä kohtaan pyörii.¹¹⁰ Buddhalainen vaikuttaa antinatalistilta, joka haluaa pois perusteellisen kärsimyksellisestä maailmasta kiertokulkuineen kaikilla mahdollisilla metodeilla. Itsemurha tai eutanasia ei auta, koska agentti tulee vain syntymään uudestaan, mikäli haetaan ei pääse valaistuneena. Edes taivas ei riitä, vaan sekin on yksi kärsimyksellisen olemassaolon muoto. Ainoa keino päästä tästä olemassaolon kärsimyksestä pois on harjoittaa dharmaa täydellisesti ja valaistua, kuolla pois ja viimein saavuttaa ikuisen tyhjyyden rauhan.

Tämä tyhjyyden tavoittelu on välillä liiankin äärimmäistä. Paññobhāsan mukaan sutissa esiintyy tapaus, jossa hyveellinen munkki istuu järven rannalla rauhassa, samalla kun nainen hukkuu hänen edessään. Buddhalaisuuden mukaan omissio on moraalisesti neutraalia, mutta naisiin koskeminen on aina paheellista. Tällöin itsensä kannalta on parempi antaa naisten hukkuu. On vain toivottavaa, että tämä tarina oli vain kuvainnollinen. Sinänsä, vaikka hukkuva olisi ollut mies tai eläin, munkilla ei olisi myöskään ollut velvollisuutta, vaan vapaaehtoinen mahdollisuus auttaa. Buddhalainen eläinlääkäri voisi siis hyvin mielin ratkaista kohtaamansa raitiovaunuongelmat omissiolla. Hän voisi olla tilanteen kohdatessaan aktiivisen hyveellinen ja kerätä muutaman hyvän karman pisteen, mutta yhtä hyvin hän voisi kävellä klinikasta ulos meditoimaan ja olla passiivisuudellaan jopa lähempänä valaistumista kuin aktiivisella auttamisellaan. Lopputuloksena tämä ei ole erityisen myötätuntoinen tapa katsoa maailmaa ja välittää muista kanssakärsijöistä taikka keino pitää omaa työpaikkaa.¹¹¹

Yksilökeskeisyys oli juuri yksi niistä pääsyistä, miksi buddhalaisuus alkoi hajoamaan sen kahteen lahkoon 100-luvulla eaa.. Mahāyānat kutsuvat ortodoksia theravāda-buddhalaisia ”heikomman

¹⁰⁹ Sujato 2018a. Ks. myös Harris 2000, 122–128; Waldau 2000, 97–106; Somvanshi 2006.

¹¹⁰ Whitehill 2000, 17–24; Warder 2004, 341; Goodman 2021, ch2; Dhammakaya (...) 2025, 56.

¹¹¹ Pannobhasa (...), 24.2.2025, 47:03–52:40. Ks. myös Walsh 2012; Goodman 2021, ch4.

kulkuneuvon käyttäjiksi”, koska he välittävät vain omasta valaistumisestaan. ”Suurkulkuneuvon” mahāyānat vuorostaan asettavat itselleen myötätuntoisemmin vapaaehtoisuuden sijaan velvollisuuden valaista kaikki maailman olennot, ennen kuin heillä itsellään on oikeus poistua nirvāṇan taakse. Oleellisesti lahko menee jaetussa ylilajisessa myötätuntoisuudessaan niin pitkälle, että sen mukaan kuolevia eläimiä on etsittävä tantra-laulantaan¹¹² ja itsensä syötettävä tiikereille¹¹³. Tämä myötätuntoisuuden fundamentalismi menee selvästi liian pitkälle. Jos edes itsensä nirvāṇaan herättäminen on mystisististä puolimahdottomuutta, niin astetta suurempi mahdottomuus on valaista kaikki maailman olennot muurahaisista sinivalaisiin. Toisaalta mikäli ajatellaan, että tarkoitus ei ole määränpää vaan matka ja itseä ei mennä syöttämään tiikerille, niin voidaan hyvin sanoa, että mahāyānojen puolella on myötätuntoisuus.¹¹⁴ Esimerkiksi naiset eivät ole enää ulkopuolisia, vaan zen-tarinassa *Mutainen tie* vanhempi munkki auttaa myötätunnostaan naisen mutaisen tien yli asiaa ajattelelta. Kahden tunnin päästä kanssamatkustanut nuorempi munkki kyseenalaistaa hänen tekonsa, mutta vanhempi munkki vastaa: ”Asetin hänet tuonne, kannatko sinä häntä yhä?”¹¹⁵

Perinteessä on mukana yksilökeskeisyyden lisäksi siis selvä kollektiivinen utilitaristisenoloinen velvollisuus avunantoon ja optimaalisimmin toisen herättämiseen nirvāṇaan. Mahāyāna ymmärtää maailman olevan osa häntä itseään, jolloin lahkon etiikkakin muistuttaa laajennettua hyve-etiikkaa kaikkien elollisten hyveellistämiseksi kollektiivisen hyvinvoinnin maksimoimiseksi.¹¹⁶ Lahko on täten parhaiten ilmaistavissa sekoituksena hyve-etiikkaa ja utilitarismia, jossa kaikki on yhtä, ja moraalisubjekteina ja -agentteina toimivat kaikki tietoiset olennot. Erityishyveenä toimii kaikkien hyvinvoinnin maksimointi myötätuntoisella valaisemisella. Lahko on tällöin myötätuntoisuuden huippu, joka menee Lännen radikaalimpiakin eläinaktivisteja edelle. Buddhalaisella mahāyāna eläinlääkärillä olisi kuitenkin tämän valaisemisvelvollisuuden vuoksi liikaakin töitä. Tällöin vanha tiukasti yksilökeskeisen hyve-etiikan kehikossa toimiva theravāda on vähintään realistisempi.

Mahāyānojen levittämässä kritiikissä ei ole myöskään koko totuus. Jos Buddha olisi ollut itsekäs, hän ei olisi levittänyt doktriiniaan ja siitä ei voisi edes kirjoittaa. Tämän sijaan hän selvästi jakoi sen myötätunnostaan kaikille. Lisäksi tarkemmin tarkasteltuna hän antoi myös yhteiskunnallisia ohjeita. Hän on siis antiikin profeetan ja psykoanalysoijan lisäksi myös yhteiskuntafilosofi. Nämä poliittiset ohjeet löytyvät molempien koulukuntien yhteisestä kaanonista, ja samalla selviää tarkemmin myös yhteiskunnallisesta näkökulmasta, millainen eläinlääkärin työn olisi oltava siihen suhteutettuna.

¹¹² Rinpoche 2024, 66, 111–112.

¹¹³ Varma 2025.

¹¹⁴ Whitehill 2000, 17–24; Warder 2004, 4, 335–354; Goodman 2021, ch2.

¹¹⁵ Reps & Senzaki 1972, 28. Ks. myös Warder 2004, 379.

¹¹⁶ Whitehill 2000, 17–24; Warder 2004, 338–343, 356–364, 384–385; Goodman 2021, ch3.

3.1.3 Yksilökeskeisestä yhteiskuntakeskeiseksi

Eläinlääkärityön ollessa perusteellisesti kiinni yhteiskunnassa on merkittävää tietää, mitä tietä Buddhan yhteiskuntafilosofia seuraa. Toisin kuin kriitikot esittävät, alkuperäinen buddhalainen kaanon on täynnä tarinoita Buddhan vieläkin paljolti ajankohtaisista vastauksista maallikoiden ja yhteiskuntien dilemmoihin, joissa yksilökeskeisyys ja yhteiskunta tukevat toinen toisiaan.¹¹⁷

Buddhalainen yhteiskuntafilosofia tulee parhaiten esiin *Cakkavatti Sihanāda Suttassa* (DN 26). Siinä ryhmä ihmisiä on saavuttanut kollektiivisella hyveellisyydellään utopian. Kaikki elämä on syntynyt hyveellisiksi ihmisiksi, ja eläimiä paheineen ei ole enää olemassa. Tämä mahdollistaa resursseiltaan äärettömän rahattoman vasemmistolais-anarkistisen proto-kommunistisen¹¹⁸ utopian. Se on muodoltaan valtava yhteensulautunut 84 000 kaupungin megalopoli. Tämä on ekologisesta näkökulmasta eläinpuutteineen ja ylikansoituksineen tietenkin dystopia, jossa ei voi edes olla eläinlääkäreitä, mutta sen eettisyhteiskunnalliset opetukset ovat sen oleellisempi opetus.¹¹⁹

Buddha olettaa, että tämä resursseiltaan ääretön hyveellinen ja luokaton yhteiskunta oli olemassa joskus muinaisuudessa. Se aloitti kuitenkin rappeutumisen prosessin, koska kaikki eivät olleet täydellisen hyveellisiä. Tämän vuoksi kansankokoonpano keksi yksityisomaisuuden. Samalla johdonmukaisesti ilmestyivät myös tuloerot ja köyhyys, varastaminen ja väkivalta. Toinen toisensa jälkeen valtaan nousevat myös valehtelu, selkäänpuukotus, seksuaalinen väärinkäyttö, vihapuhe, turhapäiväinen rupattelu, pahantahtominen, himo, harhaopit ja vanhempien kunnioituksen puute:

Kymmenen tapaa tehdä hyveellisiä tekoja tulevat kokonaan katoamaan, ja kymmenen tapaa tehdä paheellisia tekoja tuleva räjähtämään suosiossaan. Noilla ihmisillä ei tule edes olemaan sanaa hyveelliselle ja sitä vähemmin minkäänlaista hyveellistä käytöstä. [...] Maailmasta tulee hillitön, kuin vuohista ja lampaista, kanoista ja sioista, ja koirista ja sakaaleista. He tulevat olemaan täynnä vihamielisyyttä toisiaan kohtaan kiihkeällä pahantahtoisuudella ja murha-ajatuksillaan. Jopa äiti tulee tuntemaan tätä lastaan kohtaan, ja lapsi äitiään kohtaan, ja isä lastaan kohtaan, lapsi isäänsä kohtaan, veli siskoaan kohtaan ja sisko veljeään kohtaan. He tulevat olevaan aivan kuin peuranmetsästäjä, kun hän näkee peuran – täynnä vihamielisyyttä, pahantahtoisuutta ja tappoajatuksia. Näiden ihmisten kanssa, jotka elävät vain kymmenen vuotta, tulee olemaan miekkojen väliaika, joka kestää seitsemän päivää. Tuon ajan aikana he tulevat näkemään toisensa petoina. Terävät miekat tulevat ilmestymään heidän käsiinsä, joilla he tulevat teurastamaan toinen toisensa huutaen: ”Se on peto! Se on peto!”¹²⁰

Epärealistista alkuhyveellisestä buddhalais-kommunismia lukuun ottamatta, Buddhan käsitys yhteiskuntien rappeutumisista ja sisällissodista on melko lähellä nykyistä sisällissotatutkimusta.

¹¹⁷ Thānissaro 2017a, 113–115, 2408–2409, 2602; Sujato 2018b; Ks. myös Warder 2004, 153–194.

¹¹⁸ Buddhalaisuuden ja sosialismin vuorovaikutuksesta nykyisessä Kaakkois-Aasiassa ks. Khemacaro 1998; Bui 2022.

¹¹⁹ Sujato 2018b. Ks. myös Harris 2000, 126–127; Warder 2004, 164–171.

¹²⁰ Sujato 2018b.

Cedermanin ja Vogtin (2017) mukaan kolme sekoittuvaa läheistenkin verikostoja aiheuttavaa konfliktinsyytä ovat vääryudentunne, ahneus ja opportunisti. Nämä kolme ovat kaikki lähellä buddhalaisia paheita, mutta ne eivät kaikki synny suoraan yksityisomaisuudesta, vaan myös valtion heikkoudesta ja epäoikeudenmukaisuudesta.¹²¹ Toisaalta mikäli valtio ja kansalaiset kykenisivät ohittamaan ulkoärsykkeiden aiheuttamat kiusauksensa, konflikteja ja muuta pahuutta ei olisi. Näin ei olisi myöskään paheellisia eläinklinikoilla kävijöitä tai tehotilailijoita. Olemme kuitenkin toistaiseksi vielä tässä uhkaavaksi esitetyssä konflikteihin johtavassa vaiheessa. Buddhan mukaan rappiosta utopian palauttamiseksi, kenen tahansa filosofin tai uskonnollisen opettajan on keksittävä hyvyys uudestaan löytämällä uudelleen väkivallattomuuden universaalin perushyveen. Hän olettaa, että jonkinlainen tämän suttan legendan tapainen suuri ihmisten joukkoteurastus saa ihmiset kuuntelemaan opettajien järjen ääntä ja ryhtymään uudelleen hyveellisiksi pasifisteiksi:

Sitten nuo olennot tulevat ajattelemaan: ”Paheellisuutemme johti sukulaistemme kuolemiseen. Meidän on paras tehdä sitä, mikä on hyveellistä. Minkälaisia hyveellisiä tekoja meidän kannattaisi tehdä? Mitä jos vältämme elävien olentojen tappamisen? Kun olemme sitoutuneet näihin hyveellisyyksiin, tulemme elämään niiden mukaan.” Joten tätä he tulevat tekemään. Koska he sitoutuvat tähän hyveellisyyteen, heidän elinaikansa ja kauneutensa tulee kasvamaan. [...] ¹²²

Tämän yhteiskuntasopimuksen solmittuaan ihmiset ymmärtävät, että heidän kannattaisi tehdä vielä muitakin hyveellisyyksiä onnensa ja elinikänsä maksimoimiseksi. Prosessi alkaa käymään takaperin uudestaan kohti hyveellisyyttä, kun vanhat paheet ja hyveet ymmärretään taas osana yhteistä moraalitajua. Vanhempia ja avioliittoja ryhdytään kunnioittamaan uudestaan ja disinformaatio, varastaminen ja päihteet kielletään. Samalla ihmiset mahdollistavat uudelleen resurssien äärettömyyden, ja kaiken pahan alku ja juuri yksityisomaisuus katoaa historiaan vain pahana muistona. Nämä kaikki yhdessä viimein mahdollistavat taas maksimaalisen hyveellisen, ja mikä tärkeintä, väkivallattoman yhteiskunnan. Seuraavaksi kaikki muut maailman yhteiskunnat näkevät miten onnellisia ihmiset ovat tässä utopiassa ja liittyvät vapaaehtoisesti siihen ilman sotia lakkauttaen kaikki maailman valtiot. Näin teorian mukaan ”buddhalaiskommunismi” on taattua.¹²³

Lopputuloksena sutta menee utopistisen puolelle, eikä sisällissotatutkimus vastaa sitä. Ihmiset eivät lopeta konfliktejaan hyveellisyydestä, vaan neuvottelijoiden kompromisseista. Samalla kyseenalaista on, ryhtyisivätkö ihmiset hyveellisiksi järjellisistä syistä konfliktien jälkeenkään tietäen nykynäkökulmasta, mitä maailmansotien jälkeen on tapahtunut ja tapahtuu yhä.¹²⁴ On myös epäselvää, miten vaikkapa turha rupattelu, itsepuolustus tai eutanasia johtaisi kaltevalle pinnalle

¹²¹ Cederman & Vogt 2017, 1993–2000. Paheet muistutukseksi: Warder 2004, 99–103, 175–178; Goodman 2021, ch1.

¹²² Sujato 2018b.

¹²³ Thānissaro 2017a, 347–350; Sujato 2018b. Ks. myös Warder 2004, 164–171.

¹²⁴ Cederman & Vogt 2017, 2000–2005.

kohti rappiota ja konflikteja. Buddhan hyveellinen pasifismi voisi kuitenkin johtaa rauhantilan vaurauteen, kasvissyöntiin ja vähempään määrään kuolemaan merkittäviä negatiivisen tai välineellisen arvon eläimiä. Mikään tästä ei kuitenkaan selitä, mistä resurssien äärettömyys tulee.

Tällöin meidän ihmisinä lopulta tuskin kannattaa odottaa buddhalaista kommunismia. Se vaikuttaa buddhalaisuuden sisäisetkin helvetinpelottelun rinnalla toisarvoiselta syytä ryhtyä dharman tielle. Edellisten sijaan syynä olla myötätuntoinen tulisi olla oma ja muiden kärsimyksen minimointi materiaalisista olosuhteista, metafysisistä spekulatioista ja ympäröivän yhteiskunnan paheellisuudesta riippumatta nyt.¹²⁵ Buddhalaisittain tämä tehdään samalla tavalla kuin eläimille Cullavaggassa: ”auttamalla muita autat itseäsi, itseäsi auttamalla autat muita”, kuten Paññobhāsa kertoo toistaneensa joka ilta munkkina. Toisin sanoen, ihmisiä tulisi sivistää myötätuntoisuudesta esimerkkiä näyttämällä.¹²⁶ Yksi parhaista esimerkeistä tästä voisi olettaa olevan buddhalaisen eläinlääkärin. Täten, nyt kun olen käynyt läpi buddhalaisuuden tarjoamat paremmat ja huonommat oikeutukset sen eläinlääkäreitäkin koskevalle hyve-etiikalle, tarkentavaksi kysymykseksi nousee, miten eläinlääkäri sijoittuu tähän kehikkoon tarkemmin käytännössä. Samalla käytäntöä ja kaanonin syvemmin tarkastellessa selviää myös eutanasian ja kastration tarkempi luonne tässä doktriinissa.

3.2 Buddhalainen eläinetiikka käytännössä

Myötätunto ja vahingoittamattomuus ovat buddhalaisuuden ydintä, mutta 15 000 sivuisen kaanonin sisälle mahtuu tarkempiakin kuvauksia hyveellisestä työkuvasta osana terveydenhuoltoa. Lisäksi mukana ovat tarkat syyt sille, mikä esimerkiksi juuri eutanasian luonne on sekä ohjeita siihen, miten sietää kärsimystä, vaikka eutanasioita ei tekisi ja kuolemista ja kärsimistä tulisi nähdäkin. Toisaalta nämäkään tarkat ohjeistukset, vaikka oletettavasti hyviä valaistumiseen, eivät ole täysin tyhjentäviä, paikoin epärealistisia ja seuraamuksellisen konkretian unohtavia hyveellisyyden tieltä.

3.2.1 Hoitotyön karminen luonne

Buddhalaisuuden yleistason hyvenormien perusteet ovat suhteellisen selkeitä, mutta kaanoniin mahtuu myös tiettyjä tarkempia ammattikuvauksia. Paheelliset elinkeinot on mainittu *Vaṇijjā Suttassa* (AN 5:177). Ne ovat aseiden, elävien olentojen, lihan, huumausaineiden ja myrkkujen

¹²⁵ Paññobhāsa (1999) 2012, 11; Thānissaro 2017a, 2629–2631. Ks. myös Waldau 2000, 81–88.

¹²⁶ Horner (1952) 2001, 148–149; Brahmali 2024d, 268–269; Pannobhasa (...) 20.4.2025, 33:08–37:30.

myynti. Nämä jättävät oman määränsä tulkinnanvaraa, mutta jos kaikki nämä alat kiellettäisiin käytännössä ei olisi ainakaan aseteollisuutta, orjakauppaa,¹²⁷ eläinkauppaa, teurastamoita, baareja eikä kemian- tai lihatuotteiden myymälöitä edes nykyisenlaisten supermarkettien muodossa. Menettelyn kärsivien eläinten puute helpottaisi eläinlääkäreitä, mutta toisaalta eläinlääkärienkin voidaan argumentoida myyvän ”eläimiä, huumeita ja myrkkijä”, jos tätä katsoo tietystä näkökulmasta. Eläimiä hoidetaan rahaa vastaan, opioideilla huumataan kivun helpottamiseksi ja tappavia myrkkijä ruiskutetaan eutanasioissa. Toisaalta näistä kaikkein oleellisimmat ovat varmasti eutanasiamyrykyt, sillä Buddha on huomattavasti enemmän vahingoittamista kuin parantavaa terveydenhuoltoa vastaan.¹²⁸ Nämä mieltymykset on selitetty tarkemmin munkkien Vinayassa.

Munkki-Vinaya tarjoaa suhteellisen tarkat ohjeet sairaanhoitoon, silloin kun munkeilla on siihen tarvetta. Munkit ovat tietenkin munkkeja, mutta myös ihmisiä, jolloin Vinayasta on apua ja inspiraatiota myös buddhalaisen eläinlääkäriin työhön. Vinayan mukaan munkit eivät saa aktiivisesti etsiä munkkiyhteisönsä *sanghan* ulkopuolisia parannettaviksi, mutta luostarissa jo olevaa tai luostariin saapuvaa sairasta on velvollisuus hoitaa. Hoidon aloittaessa sitä on jatkettava niin kauan, kun potilas on joko parantunut tai kuollut. Yksityisomaisuuden ollessa buddhalaisittain peripahuus, hoitamisesta ei kuitenkaan saa pyytää korvausta. Tarkat munkkien tarvitsemat ominaisuudet parannustyöhön on selitetty *Gilānavatthukathān* selostuksessa 224 (Mv.VIII.26.1):

Sairaanhoitaja, jolla on (seuraavat) viisi ominaisuutta soveltuu hoitamaan sairaita: hän kykenee sekoittamaan lääkeaineita, tietää mikä on soveltuva tai soveltumatonta potilaan parantamiseen, tiedostaa mikä on ja ei ole parannettavissa; hän on hyvän tahdon eikä rahallisen voiton motivoima; häntä ei inhota virtsan, syljen tai oksennuksen siivoaminen; ja hän on pätevä opastamaan, kehottamaan, innostamaan ja rohkaisemaan sairaita sopivissa tilanteissa puhumalla dharmasta. [...] ¹²⁹

Ammattiosaaminen lääkkeiden, ruumiineritteiden ja oireiden kannalta on jo valmiina jokaisella hyvällä eläinlääkärillä. Dharmasta moni eläinlääkäri ei kuitenkaan puhu varsinkaan länsimaalaisessa kontekstissa. Asiakaspalvelu, johon kuuluu lohduttaminen ja rohkaisu on kuitenkin osa työtä, joten tältä osalta tämä menettely eri eroa juurikaan Länneestä.¹³⁰ Sairaanhoitajan ja samalla periaatteella eläinlääkäriin työn tekeminen ilmaiseksi vapaaehtoistyönä on kuitenkin Länneen yleistrendeihin verrattuna erilainen menettely. Buddhan mukaan rahasta piittaamaton parantaminen on myötätuntoisin ja paras mahdollinen tapa harjoittaa tätä työtä. Tällöin työtä tehdään yksioikoisesti eläimen auttamisen nimissä, ja kaikki operaatiot, mikäli ne täytyy rahoittaa, rahoitetaan hyväntekeväisyydellä. On kuitenkin kyseenalaista, miten toimeentuleva tällainen

¹²⁷ Tämä oli myös yksi Buddhan kritiikeistä kreikkalaisia kohtaan. Ks. Sujato 2018c.

¹²⁸ Thānissaro 2017a, 59, 724, 1071–1072, 1079, 1194–1195, 2247, 2592, 3345, 3448, 2602.

¹²⁹ Thānissaro 2017b; Brahmali 2024c, 324–387. Buddhan kritiikkiä ammattilaisparantajille ks. Thānissaro 2017a, 59.

¹³⁰ AVMA 2025c. Ks. myös Association of Avian Veterinarians 2013; Cooney & Kipperman 2023.

vapaaehtoistyöllä toimiva eläinklinikka olisi. Tällä menettelyllä markkinatalous ei kuitenkaan olisi enää esteenä eläinlääkäripalveluille. Mikäli tällainen järjestäytyminen ei ole syystä tai toisesta toimeentuleva, toinen vaihtoehto on tukea sitä kohtuullisin verovaroin, jota vastaan Buddha ei vaikuttanut ikinä olevan.¹³¹ Kolmas vaihtoehto on ottaa pieni paha karma vastaan ja muuttaa klinikka liiketaloudeksi tarjoten palveluja rahaa vastaan. Tämä on näistä kaikista todennäköisesti realistisin vaihtoehto. Edellisten lisäksi kaanonissa oli myös hoidon jatkamisesta parantumiseen tai kuolemaan asti. Muu Vinaya varmentaa, että kuolemaan asti parantaminen ei sisällä eutanasiaa.

3.2.2 Eutanasia ja saattohoito buddhalaisittain

Tappamisen ja eutanasian yksityiskohtaisempi läpikäyminen aktina löytyy edellisen tapaan myös Vinayasta. Sen luvun 4: *Pārājika*-säännösten kohdan Pr 3 ja luvun 7: Eläinluvun kohdan Pc 61 mukaan elollisen olennon tappamisesta tai siihen pyrkimyksestä saa yksittäisen maksimaalisen määrän pahaa karmaa, mitä tappamisesta voi saada, jos kaikki seuraavat ovat totta aktin yhteydessä:

1. Objekti: On jonkintapaisessa kohdussa tai sisäosiossa syntynyt elävä olento.
2. Havainto: Täysjärkinen kokija havaitsee sen elävänä olentona.
3. Pyrkimys: Agentti tietoisesti ja tahallaan haluaa aiheuttaa kuoleman.
4. Vaivannäkö: Agentti aiheuttaa jollakin tavalla olennon kuoleman.
5. Lopputulos: Olento kuolee, sen elon jatkuvuus pysäytetään vahingoittamalla.¹³²

Pyrkimyksen kannalta motiivilla ei ole väliä. Jos motiivina on suorittaa vaikkapa juuri eutanasia: ihmisen tai eläimen päästäminen tuskistaan minkä tahansa tunteen oikeuttamana, pyrkimys on silti sama halu aiheuttaa kuolema. Thaimaan bioetikon Ratanakulin mukaan nämä eutanasian taustalla olevat tunteet eivät voi olla milloinkaan myötätuntoisia. Hänen mukaansa taustalla on aina paha karma ja inhotus toisen tilaa kohtaan (*dosa*). Hänen mukaansa lääkäri voi uskotella motivaationsa myötätunnoksi, mutta oikeasti hän vain huijaa muita ja itseään. Jos hän tuntisi dharman, hän ymmärtäisi tämän.¹³³ Hyvä esimerkki tästä buddhalaisuuden eutanasiakäsityksestä on alkuperäisen kaanonin *Vinīta-vatthussa* (Vin.i.79). Se sisältää tarinan munkeista, jotka täyttävät kaikki viisi edellistä tapon ehtoa nopeuttaessaan sairaan ystävänsä kuolemaa. Teon tehtyään he kärsivät täyden *Pārājika*-rikkomuksen ja saavat johdonmukaisesti niskaansa murhasta valtavan määrän pahaa

¹³¹ Thānissaro 2017a, 59, 113–114; Thānissaro 2017b. Ks. myös Warder 2004, 166–169, 180.

¹³² Thānissaro 2017c; Thānissaro 2017d. Ks. myös Horner (1938) 1949, 125–128; Brahmali 2024a, 93–121; Brahmali 2024b, 256, 411–414.

¹³³ Ratanakul 2000, 169–179. Ks. myös Gethin 2004, 178–185; Goodman 2021, ch7.

karmaa. Tämänäntyppisestä ihmisen tappamisesta seuraa lisäksi välitön karkotus teonhetkisestä munkkiyhteisöstä, sanghasta. Jos kohteena on ihmisperheenjäsen tai valaistunut olento, teosta seuraa maksimaalinen mahdollinen yksittäinen määrä pahaa karmaa koko buddhalaisuudessa. Tämän jälkeen luostariyhteisön on velvollisuus julistaa synnintekijä pannaan loppuelämäkseen, ja kuolema johtaa hänet helvetin pohjalle kitumaan aioniksi. Tai näin uskotaan ainakin teoriassa.¹³⁴

Ihmiseen verrattuna eläimen tappaminen on johdonmukaisesti myös väärin, mutta siitä seuraa yleensä vain keskikokoinen määrä pahaa karmaa ja karkotuksen sijaan synnintunnustuspakko. Tämä on spesististä, mutta vaikuttaa faktalta. Ainakin toistaiseksi ihmistappo koetaan Lännessäkin eläintappoa pahemmaksi. Länsimaiden söpöyden ja tunnesiteiden sijaan buddhalaisuudessa eläintapon pahan karman määrä riippuu kuitenkin edellisistä tapon ehdoista sekä eläimen koosta. Tämä koko on merkittävä, koska norsun tappamiseen tarvitaan paljon enemmän vaivannäköä kuin yksittäisen kärpäsen litistämiseen. Mikäli eläimen koko on pienempi kuin mitä voi nähdä paljaalla silmällä, sen tappamisesta ei saa enää pahaa karmaa, vaan teko on neutraali. Se on johdonmukaista, koska mikroeläimiä ei voi edes tiedostaa ilman apuvälineitä.¹³⁵ Tappokeinoiksi mainitaan:

1. Oma keho: lyöminen, potkiminen, lähitaisteluaseen käyttö
2. Heittäminen: kiven linkoaminen, ampuminen
3. Paikallaan olevan laitteen käyttö: ansan asettaminen, myrkyttäminen
4. Komentaminen: käsky olennon tappamisesta komennon antajaa varten
5. Yliluonnolliset keinot: muut kuin edelliset, magia, psyykkiset voimat.¹³⁶

Eläinlääkärityön kontekstissa eutanasian suoritus sopii parhaiten kohtaan kolme, koska suurin osa eutanasian suoritusvälineistä ovat joko eläimen kehoon ruiskutettavia tai kaasutettavia myrkkijä tai niskat katkaisevia fyysisiä laitteita.¹³⁷ Omistaja joka buddhalaisuuden mukaan kärsii eläinlääkärin mukana käskyttäessään eläineutanasian suoritukseen, taas sopii kohtaan neljä. Kolmas kärsijä on itse eläin. Mikäli operaation menee pieleen tai tilaisuus on henkisesti raskas eläimelle, se tietysti kärsii, mutta buddhalaisittain siltä on evätty myös mahdollisuus viimeisen karman keräämiseen.¹³⁸ Eutanasian suoritus on siis tunteellisesta ja metafysisestä näkökulmasta haitallinen kaikille osapuolille. Kollektiivisesta näkökulmasta siitä on haittaa myös yhteiskunnan moraalitajulle.

¹³⁴ Horner (1938) 1949, 125-128; Thānissaro 2017c; Thānissaro 2017d; Brahmali 2024a, 93–121; Brahmali 2024b, 256, 411–414. Vrt. Gethin 2004; Dhammakaya (...) 2025, 45.

¹³⁵ Ibid. Lännessä ks. Brown 2013, 11; Stafleu 2016, 103–112.

¹³⁶ Thānissaro 2017d.

¹³⁷ FAWC 2017, 14–16. Ks. myös Silverman 2004; Association of Avian Veterinarians 2013.

¹³⁸ Thānissaro 2017c; Thānissaro 2017d; Brahmali 2024a, 93–121; Brahmali 2024b, 256, 411–414. Ks. myös Ratanakul 2000, 174–179; Goodman 2021, ch7.

Eutanasiassa ei siis ole mitään hyvää ja vain eksponentiaalista pahaa. Eläineutanasia kaikkine länsimaisia eläinlääkäreitä yöllä hereillä pitävineen ongelmallisuuksineen ja moninaisuuksineen on siis ratkaistu yksinkertaisesti kieltämällä se selkeästi ja käytännössä aina kaikista näkökulmista.

Toisaalta Lännessä eutanasiat on argumentoitu tehtävän pääasiallisesti myötätunnosta. Ratanakulia mukailleen sen voi argumentoida olevan väärä tunnediagnoosi, mutta samalla voi argumentoida, että sosiaalisesti konstruoituun dharmaan uskomisen oikeuttaa itse itsellään eutanasian pahuuden. Mikäli jonkin uskoo pahana, sen tuntee pahana.¹³⁹ Edellä mainittu brasilialainen tutkimus, jossa vain 16 % haastatelluista eläinlääkäreistä ei tuntenut affektiivisesti negatiivisia tunteita kuitenkin todistaa, että pelkkä taustauskomus ei tee eutanasiasta pahalta tuntuva.¹⁴⁰ Buddhan diagnoosia ei siis voi ohittaa, vaan se osuu tunneteorian lopputuloksillaan pääasiallisesti oikeaan. Ongelma ei siis ole siinä, että eutanasian suoritus ei tuntuisi pahalta, vaan siinä miten sen korvikkeeksi tulisi toimia.

Vastaus tähän ongelmaan buddhalaisessa kulttuurikontekstissa on monipuolisempi kuin olettaisi. Vaikka eutanasia on paheellista, se ei ole käytännöntasolla operaationa kielletty aina. Ensinnäkin Thaimaassa ja Burmassa on lihateollisuutta,¹⁴¹ ja toiseksi lempeät eläinlääkäritkään eivät kiellä eutanasioita kategorisesti, vaikka he ovatkin niistä varuillaan. Johdannossa esiintyneen Thaimaassa työskennelleen yhdysvaltalaisen eläinlääkäriopiskelijan Katherine Bibin mukaan tohtori Jakaphan Wannawong, paikallinen dermatologi selitti, että hän oli lopettanut kolme lemmikkiä hänen pitkän eläinlääkäriuransa aikana. Muutkin eläinlääkärit kertoivat, että eutanasia on mahdollista mutta harvinaista, samalla kun moni kieltäytyi suorittamasta niitä ikinä mistään hinnasta. Tämä on suuri ero, sillä se määrä mitä Thaimaan eläinlääkärit lopettavat koko uransa aikana on sama määrä, mitä Bibin kotiklinikassa lopetettiin yhden normaalin työpäivän aikana.¹⁴² Identtinen ilmiö vallitsee myös Burmassa. Suurkaupunki Yangoniin keskittyneen *Myanmore*-lehden toimittajan Mary Banfieldin mukaan buddhalaisten eettisten perinteiden vuoksi edes länsimaalaisten kaiken rahansa kanssa ei anneta tapattaa lemmikkejään eläinklinikoilla. Haastatellun paikallisen eläinlääkärin mukaan ainoa potentiaalinen tapaus, jossa eläinlääkäri voisi harkita eläineutanasian suoritusta on vakavasti selkensä katkaissut kärsivä eläin, mutta tällöinkin asia on hänen mukaansa erittäin tabu.¹⁴³

Tällöin, sanotaan että esimerkiksi kolarissa kolhiutunut peura makaa huutavassa kivussa selkää katki autotiellä. Tässä pakkotapauksessa on yksinkertaisen käytännön ja myötätunnon nimissä hyvä, että vaikka tappaminen on vaikea teko, joku on valmis ottamaan pahan karman vastaan muiden

¹³⁹ Ratanakul 2000, 175. Myös minkä uskoo vähentävän kipua vähentää kipua. Ks. Dedeli & Kaptan 2013.

¹⁴⁰ Deponti & Jaguezeski & Pulgatti & Soares & Cecim 2023. Vrt. Ratanakul 2000, 169–179.

¹⁴¹ Statista 2025a; Statista 2025b. Huomaa, ilmiön takana myös paljon uskonnollisia vähemmistöjä. Mayer 3.10.2020.

¹⁴² Bibi 1.13.2014.

¹⁴³ Banfield 17.3.2020.

puolesta. Armokuoleman suorittajan voi argumentoida olevan tapauksessa paradoksaalisesti myötätuntoisin ottaessaan realiteetin pakotteista pahan karman iskun vastaan muiden puolesta.

Toinen Lännen ja Thaimaankin mukaan validi syy suorittaa eutanasia on tilanne, jossa eläin on vaaraksi itselleen ja ympäristölleen. Se voi olla vaikkapa invasiivinen laji, sairastaa vaarallista tarttuvaa tautia tai käyttäytyä riskialttiisti itselleen ja ympäristölleen. Periaatteessa näissä tapauksissa on mahdollista vaikkapa loukuttaa eläin, mutta yksinkertaisten riskien minimoimisen ja resurssienkäytön syistä nämä toimenpiteet voivat olla epärealistisia toteuttaa käytännössä. Tällöin eutanasia pysyy yhtenä, vaikkakin buddhalaisen kaanonin mukaan vältettävänä vaihtoehtona.¹⁴⁴

Yleinen trendi buddhalaisessa Kaakkois-Aasiassa vaikuttaa kuitenkin olevan passiivinen omissio ja eläinten ”luonnollinen” kuolema. Paññobhāsan mukaan tämä menettely oli hänen vierailmissaan burmalaisissa kyläyhteisöissä yleistä, mutta kylmää ja myötätunnotonta. Hän kertoo, että paikalliset eivät käyttäneet eläinlääkäripalveluja, vaikka niitä olisi ollut olemassa edes parannettaviin sairauksiin. Tämän sijaan he syöttivät eläimilleen halpoja viidakkorohtoja, ja kun tämä ei toiminut ja eläin kuoli hitaan kärsimyksellisesti, kyläläiset korvasivat vainajansa heti uudella eläimellä.¹⁴⁵

Tämä on länsimaalaisittain räökkäystä ja buddhalaisittain kiintymyksetöntä mutta myötätunnotonta. Toisaalta voi olla myös, että näillä kyläläisillä ei vain ollut rahaa tai tietoa tarvittavista palveluista. Samalla yleisenä trendinä edellisissä urbaaneissa sivistyneemmissä yhteisöissä on terveydenhuolto viimeiseen asti ja kuoleamisen saapuessa saattohoito ja kipulääkkeet. Täten tästä viidakkokylän kontekstista ei voi sinänsä yleistää joksikin universaaliksi buddhalaiseksi menettelyksi muuta kuin sen, että omistajat edes yrittävät käyttää rohtoja eivätkä lopeta eläimiään.¹⁴⁶ Paññobhāskin spekuloi almukierroksella tavanneidensa eläinlääkärien kertomusten perusteella, että buddhalaisin tapa menetellä kuolevan eläimen kanssa olisi saattohoito. Hän antaa esimerkiksi norsueläinlääkärit, jotka joutuvat työssään käyttämään valtavia määriä kalliita lääkkeitä. Paññobhāsan mukaan kaikkein myötätuntoisin ja hyveellisin norsun saattohoito olisi nukuttaa tai rauhoittaa kärsivä eläin näillä lääkkeillä tuskatonta kuolemaa varten.¹⁴⁷ Bioetikko Ratanakul on ihmisten kontekstissa samaa mieltä. Kipulääkkeet ja saattohoito ovat buddhalaisin ja myötätuntoisin mahdollinen keino ”päästä seuraavaan elämään”. Mikäli resursseja vaan on tarjolla, on vaikeaa olla eri mieltä, että saattohoito ei olisi ylivoimaisessa enemmistössä tapauksista kaikkein buddhalaisin mahdollinen menettely kuoleman lähestyessä. Se sopii Buddhan rakentamaan kehikkoon: ketään ei tapeta enakkoon, eikä elämään myöskään muodosteta epätoivoista kiintymyksiä tehohoidoilla.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Department of livestock Development 2014, 12–11. Vrt. Cohen & Stassen 2016, 137–145; Mephram 2016, 117–133.

¹⁴⁵ Pannobhasa (...) 30.6.2024, 1:36:50–1:49:10; Pannobhasa (...) 7.7.2024, 1:50:55–1:55:00.

¹⁴⁶ Bibi 1.13.2014. Ks. myös Banfield 17.3.2020; Aung 2023. Vrt. Ratanakul 2000, 169–176.

¹⁴⁷ Pannobhasa (...) 30.6.2024, 1:36:50–1:49:10; Pannobhasa (...) 7.7.2024, 1:50:55–1:55:00.

¹⁴⁸ Ratanakul 2000, 179–181.

Edelliset buddhalaisuuden asiantuntijat ovat kuitenkin jättäneet yhden kriittisen näkökulman käsittelemättä. Kyse on siitä tosiasiaista, että tutkimusten mukaan eläinlääkärit tuntevat vähintään yhtä paljon stressiä ja kärsimystä katsellessaan kuolevia eläimiä kuin niiden lopettamisesta.¹⁴⁹ Jos molemmat tuntuvat lopulta samalta, paitsi eutanasia on yleensä yksittäinen kärsimyksen isku ja saattohoito pahimmillaan jatkuvaa tuskaa, jälkimmäinen nousee varsin kyseenalaiseksi. Buddhalla on kuitenkin oma diagnoosinsa ja vastauksensa tähän omasta prajñā-viisauden näkökulmastaan.

Spesifi mielen fakulteetti, joita eläinlääkärien pitäisi Buddhan mukaan harjoittaa voi olettaa olevan kiintymys ja kyvyttömyys hyväksyä väliaikaisuus. Suttat (MN 10), (AN 5:49), (AN 6:20) ja (Thig 10) avaavat tätä hyvin. Niissä kaikissa on kyse kuoleman luonnon ymmärtämisestä refleктоimalla ja meditoimalla maailman väliaikaisuutta. MN 10: ”Tämä keho myös: sellainen on luonto, sellainen on tulevaisuus, sellainen on välttämätön kohtalo”. Kun agentti ei kiinny omaan tai muiden väliaikaisiin kehoihin, hän voi vähentää kiintymystään saṃsāra-maailmaan. Tunteiden noustessa vaikkapa kuolevaa miettiessä, ne myös on ymmärrettävä erillisenä maailman dynaamisena virtana. Sen sijaan, että karman tunteiden annettaisiin viedä agenttia johonkin suuntaan, ne on tiedostettava ja annettava mennä ohi. Kyse on samanlaisesta prosessista kuin nykyajan kognitiivisessa käyttäytymisterapiassa. Mielen herran ei saa antaa olla mieltä liikuttavat karmiset mielentilat, vaan agentin oma tietoisuus. Tunteet on tiedostettava itsestään eroavina ohimenevinä karman aaltoina. Tällä tavoin mieli pidetään vakaana ja onnellisena kaikissa mahdollisissa tilanteissa.¹⁵⁰ Toisaalta tätä samaa kaavaa voisi käyttää myös eutanasian aiheuttaman kärsimyksen hoitamiseen, jolloin mysteeriksi jää vieläkin, miksi saattohoito olisi välttämättä parempi vaihtoehto. Sen paremmuutta tukevat eutanasian yli enää lähinnä epävarmat spekuloidut metafysiset ja yhteiskunnalliset syyt, ja yksinkertainen itseään oikeuttava tunneuskomus siitä, että eutanasia on paha ja saattohoito hyvä.

Tästä huolimatta käytäntö Kaakkois-Aasian buddhalaisissa maissa on silti eutanasiakammo ja eläinten jättäminen mielummin kuolemaan hitaasti kuin lopettaminen. Myötätuntoisin buddhalaisten omista metodeista tähän kontekstiin on lähinnä lääkinnällinen saattohoito silloin, kun siihen on resursseja. Sitä voi pitää vaihtoehtona eutanasialle, mutta samalla sitä on vaikea argumentoida erityisesti eutanasiaa paremmaksi ainakaan kaikissa tapauksissa. Pragmaattisin vaihtoehto olisi kategorisen sijaan synteesi, parempi joustavuus eutanasiaan silloin, kun opioidit eivät enää tepsii tai resursseja ei ole. Lopulta nykyinen menettely alalla on paikoin kyseenalainen Lännen utilitarismin näkökulmasta, mutta se ei ole lopputuloksiltaan erityinen ongelma varsinkaan verrattuna muihin buddhalaisten kyseenalaistamiin toimenpiteisiin, kuten oleellisesti kastraatioon.

¹⁴⁹ Millar 2013, 101–103; Quain 2021, 7; HealthforAnimals 2022; Cooney & Kipperman 2023.

¹⁵⁰ Thānissaro 2017a, 552–582, 2531–2535, 2627–2631, 3954–3958. KKT ks. Beck 2011, 1–12.

3.2.3 Kastratio ja muut toimenpiteet hyvän ja pahan karman välissä

Buddhalaisesta 15 000 sivua pitkästä kaanonista on löydettävissä selkeästi, millaiset työt ovat karmisesti pahoja, miten optimaalinen terveydenhuolto suoritetaan, ja miksi juuri tappaminen, eutanasia ja muu vahingoittaminen ovat erityisen karmisesti pahoja osana kaikkia ”hengittäviä monijalkaisia” sisällään pitävää myötätuntoisuuden polkua. Ongelmallisesti suoraa diskurssia ei kuitenkaan ole kastraatiosta tai monesta muusta spesifistä lääketieteellisestä toimenpiteestä. Tämän vuoksi niiden tarkka karminen luonne jää tulkinnan ja spekulointin alaiseksi. Ainoa menettely, jolla näitä epäselvyyksiä voi yrittää ymmärtää ortodoksisesti on tällöin edellisiä yleisopetuksia soveltaen.

Eksklusiivisen buddhalaisittain paha karmaa tuottavia toimenpiteitä ovat oletettavasti ainakin Lännessä vanhentuneet vahingolliset operaatiot, kuten kynsienpoistot ja häntien katkaisut. Ne aiheuttavat joka suunnasta katsottuna kärsimystä ja harmia kaikille osallisille.¹⁵¹ Rokottaminen toimenpiteenä taas on varmasti karmisesti enemmistöpositiivinen kaikille. Kennelyskä, parovirus, penikkatauti ja raivotauti ovat kaikki vakavia tauteja ja usein myös zoonooseja, ihmisestä eläimeen ja eläimestä ihmiseen tarttuvia bakteereja ja viruksia. Niiden levittäminen ei ole millään tavalla karmisesti tai muutenkaan oikeutettua.¹⁵² Samalla rokottaminen kuitenkin nipistää eläintä, ja henkinen kärsimys jonka eläin saattaa tuntea operaatiota ennen ja sen aikana voidaan argumentoida karmanlaadultaan pahaksi. Tässä operaatiossa pyrkimys ja lopputulos ovat siis ylivoimaisen hyviä, mutta toimenpiteen suorittaminen itsessään pienesti paha. Pyhimyksiltä ei voisi tällöin odottaa rokottajan työtä, mutta eläinlääkäreille tämän tulisi olla tiettyjen eutanasioiden tapaan pakollinen suoritettava toimenpide. Eutanasiaan verrattuna teko on kuitenkin paljon helpompi hyväksyä kaikista näkökulmista, koska rokotuksen pahan karman tasot pysyvät pahan karman mikrotasolla.

Muut toimenpiteet, kuten rahasta piittaamaton lääkehoito tuli oikeutetuksi aiemmasta terveydenhuollon kontekstista. Lääkkeiden sijaan suurempana epäselvyytenä toimii kastratio. Kaaonissa on mainittu munkkien kontekstiin peniksen irti leikkaaminen vääränä tapana hallita kiihotusta. Ihmisenunukeista taas on mainittu heidän epämiehekkyytensä ja juonittelu, jonka vuoksi heitä ei saa päästää luostarirituaaleihin.¹⁵³ Näistä on kuitenkin vaikea johtaa mitään eläinkontekstiin. On epärealistista odottaa eläimeltä kykyä ohittaa kiimaansa tai erityisemmin juonitella. Tämä eläinkastraation puute kaanonista on erikoista, koska Intian vedalaiset olivat kastroineet omia pyhiä härkiään jo tuhansia vuosia.¹⁵⁴ Mikäli Buddha olisi halunnut kritisoida tai ylistää tätä aikansa eläinten käsittelyn puolta, tämä olisi ollut erinomainen selostuksen kohde. Tästä

¹⁵¹ NZVA 2014; AVMA 2019; Petty 2023.

¹⁵² Ruokavirasto 2024.

¹⁵³ Horner (1951) 2007, 87, 108–109, 114, 180, 461, 479–480; Brahmali 2024d, 269.

¹⁵⁴ Somvanshi 2006, 134, 139.

huolimatta aiheesta ei kirjoiteta. Tämän voi ymmärtää toimenpiteen jonkinlaisena karmisena merkityksettömyytenä tai neutraaliutena, mutta kuten käyty läpi jo johdannossa, nykybuddhalaiset vaikuttavat kammoksuvaan eläinten kastraatiota vähintään yhtä paljon kuin eutanasiaa.

Johdannossa mainitut Toukshati et al. argumentoivat tutkimuksessaan Thaimaan negatiivisten kastraatiokäsitysten johtuvan uskontokulttuurista, tietämättömyydestä ja resurssipuutteesta. Kansa ja eläinlääkärit vieroksuvat toimenpidettä, ja hekin jotka päätyvät toimenpiteen äärelle kokevat sen eettisesti ristiriitaisena. Tämä kastraatiiovastaisuuden trendi nousee kuitenkin ongelmalliseksi, kun maalla on usean miljoonan kissan ja koiran lisääntyvä kärsivä katueläinpopulaatio. Järjestelyssä vaaralliset taudit leviävät ja yksittäinen eläinelämä kestää hädin tuskin edes vuoden. Tutkimuksen satunnaisesta puhelinhaastattelusta 14 % tuki ja ruokki näitä katueläimiä hyvän karmansa nimissä ja 75 % koki idean niiden kastroimisesta ongelmalliseksi. Kun tämä kaikki vielä sekoitetaan eutanasiavastaisuuden kanssa, buddhalaisilla mailla on eksponentiaalisesti kasvava terveysongelma. Tämä on yksi pahimmista käytännön esimerkeistä siitä, milloin oletettu hyveellisyys menee äärimmäisyyksiin ja puskee järkevän avarakatseisemman käytännön tieltään.¹⁵⁵ Tilanne on vielä astetta pahempi Burmassa, jossa toimittaja C. Lewisin mukaan 200 000 katukoira juoksee ympäri suurkaupunki Yangonia. Ne kärsivät, tappelevat ja tappavat 1000 ihmistä vesikauhuun vuodessa. Määrä on törkeä, maailmanennätysluokkaa, eikä pelkkä hyveellisyys voi millään oikeuttaa sitä.¹⁵⁶

Alueen buddhalaisten ja eläinten kärsiessä kastraatiomenettelyn vuoksi voisi olettaa, että heillä olisi toimintansa takana ”tietämättömyyden ja resurssipuutteen” lisäksi jonkinlainen buddhalainen syy, sillä nämä kaksi eivät yksinään selitä emotionaalista kastraatiokammoa.¹⁵⁷ Näitä buddhalaisia syitä voi yrittää löytää redusoimalla ne Tripiṭaka-kaanonin yleisopetuksista. Pyrkimyksen kannalta, jos myötätunnon sijaan teko tehdään jonkinlaisesta vihasta eläintä kohtaan tai vain ihmisen takia, se on paha. Teon itsessään taas voi argumentoida jonkinlaiseksi vahingoittamiseksi, jos ajatellaan, että siinä leikellään tai ”vahingoitetaan” tervettä eläintä, jolla on tietty telos, joka on syntynyt omanlaisekseen edellisen elämän karmansa perusteella. Lopputulosten kannalta voidaan vuorostaan argumentoida, että leikkausoperaatio voi mennä pieleen ja siitä voi olla pitkäkestoisia haittavaikutuksia. Nämä ovat tietenkin harvinaisia, mutta vaikka niitä ei esiintyisi, voidaan argumentoida, että elämä ilman sukuelimiä johtaisi odottamattomista syistä eläimelle huonoimpaan mahdolliseen maailmaan.¹⁵⁸ Jos kaikki näistä ehdoista täyttyvät, kastraatiosta saa vain pahaa karmaa. Mikäli kaikki eivät täyty, teosta saa niin hyvää että pahaa karmaa. Tapaus jossa kastraatio

¹⁵⁵ Toukshati & Poderscek & Coleman 2012. Vrt. Block 24.10.2023.

¹⁵⁶ Lewis 2019.

¹⁵⁷ Toukshati & Poderscek & Coleman 2012. Vrt. Block 24.10.2023.

¹⁵⁸ AVMA 2025a. Ks. myös Rollin 2013, 75–80.

tehdään myötätunnosta eläintä kohtaan, kastraation itsessään ajatellaan parantavana toimenpiteenä ja lopputulos on onnellinen elämä, teosta saisi vain hyvää karmaa. Tämä tarkoittaa, että kastraatiota ei voida kutsua eksklusiivisen pahaksi operaatioksi, vaan sen luonne riippuu monesta tekijästä. Kaikkia näitä riskejä voisi välttää, jos kastraatioita ei yksinkertaisesti tee, mutta kun lopputulos on merkittävästi lisääntynyt kärsimys muille ja itselle, on vaikea argumentoida omissa puolesta.

Edellisen lisäksi kastraation hyvyttä pitäisi tukea myös buddhalaisuuden antinatalistinen luonne. Vastakkaiseen sukupuoleen sotkeutumisen ollessa paheellista, parhain siunaus eläimelle olisi heikentää sen lisääntymisviettä ja lisäelämän luomista. Eläimiä olisi vähemmän, jolloin ne voisivat paremmin, ja kärsimystä olisi vähemmän. Kaikista hyödyistä huolimatta kastraatio pysyy buddhalaisittain kammoksuttuna, mutta tarkemmin käytännöstä katsottuna silti mahdollisena.

Paññobhāsa kertoo eläneensä yhdessä vaiheessa munkkiuraansa sanghansa kanssa metsäluostarissa sadan koiran kanssa. Koska koiria ei tietenkään kastroidu, luostarissa vallitsi kaaos. Eläinlääkäri kutsuttiin paikalle kahdesti. Ensimmäisessä tapauksessa uroskoira joutui tappeluun ja sai vakavan lihasrepeämän kasvoihinsa. Eläinlääkäri tuli paikalle soitosta skootterillaan ja hän, Paññobhāsa ja yksi muu munkki ompelivat nukutetun koiran kasvot takaisin yhteen luostarin lattialla. Toisessa tapauksessa samaisessa koiraluostarissa asunut Paññobhāsan mukaan erittäin länsimaalaismielinen munkkikumppani Migadālana Mideva päätti ottaa ”yksittäisen pahan karman iskun vastaan” kastroidakseen naaraskoiransa. Syynä oli hänen haluttomuutensa nähdä koiran kantavan jatkuvia pentueita. Eläinlääkäri tuli skootterillaan paikalle soitosta, ja operaatio tehtiin nukutuksen jälkeen nopeasti luostarin lattialla. Kun operaatio oli valmis, sanottiin tyypilliset kiitokset ja hyvästelyt, ja eläinlääkäri lähti skootterillaan kohti seuraavia soittoja.¹⁵⁹ Eutanasian tapaan kastraatioita on siis mahdollista saada suoritettua, vaikka ne ovatkin paikallisten mukaan paheellisia ja vältettäviä.

Toinen paljon järkevämpi ääripää edelliseen menettelyyn löytyy Tiibetin mahāyāna-buddhalaisuutta seuraavasta Bhutanista. Tässä maassa kastraation hyötyihin on herätty voimalla. Bhutanin buddhalainen kuningas Jigme Khesar Namgyal Wangchuck oli tiedostanut maan vakavan katukoiraongelman jo vuosikymmeniä, mutta ongelmalle ei oltu tehty mitään merkittävää. Tämän vuoksi vuoden 2021 heinäkuussa hän vihdoinkin määräsi hallituksen karjankasvatustoimikunnan valmistelemaan ja toteuttamaan: ”ammattilainen, inhimillinen ja myötätuntoinen sterilisaation koko vapaana liikkuvalla koirapopulaatiolle ’kokovaltion lähestymistavalla’”. Tästä seurasi valtava työ, johon kulutettiin 295 miljoonaa ngultrumia, saman verran kuin kolme miljoonaa euroa pienen köyhän maan budjetista. Siihen osallistui koko kansa aina munkeista paikallisyhteisöihin ja

¹⁵⁹ Pannobhasa (...) 30.6.2024, 1:36:50–1:49:10; Pannobhasa (...) 7.7.2024, 1:50:55–1:55:00.

eläinlääkäreihin asti. 61 680 koiraa nukutettiin ja kastroidiin, joista 91% oli katukoiria ja loput lemmikkejä. Samalla 95% maan koirista sai vesikauhurokotteen ja puolelle lisättiin siru ja maininta rekisterissä. Ne joilla oli siihen tarve, saivat myös hoitoa sairauksiin, kuten syöpiin ja iho-ongelmiin eläimen statuksesta riippumatta. Prosessi saatiin onnistuneesti valmiiksi vuoden 2023 joulukuussa lopputuloksena lähestulkoon 100% kastroidu vapaana liikkuvien koirien populaatio telkeämättä tai tappamatta ketään.¹⁶⁰ Bhutanilaisia eläinlääkäreitä kouluttaneen *Humane World for Animals*-järjestön työnvalvoja Keren Nazareth kiteytti tehdyn suurteon merkityksen seuraavalla tavalla:

Me onnittelemme Bhutanin kansaa tästä koiramyönteisestä onnistumisesta, joka hyödyttää suuresti myös paikallisyhteisöjä. Tämä on merkittävä saavutus, jonka toivomme osoittavan ohjenuoran hallituksille pitkin Aasiaa, joilla on myös samanlaisia katukoiruongelmia. Bhutanin päättäväisyydestä ja myötätunnosta rauhanomaisempaa rinnakkaiseloa varten niin ihmisille kuin koirille on paljon oppia muille.¹⁶¹

Lopputulos on malliesimerkki pragmaattisesta lopputulokset edellä menevästä etiikasta. Se on kaikille osapuolille paras, ja siitä on inspiratioiksi niin muulle buddhalaiselle Aasialle että koko maailmalle osana myötätuntoisempaa julkista eläinlääkärityötä. Vaikka kastraatiosta uskoisi saavan pahaa karmaa, Bhutanin menettely osoittaa pelkojen olevan vääränlaisia uskomuksia. Prosessin seurauseettinen lopputulos ohittaa merkityksessään kaikki pahan karma spekulatiot. Eläimet voivat paremmin, ne eivät lisääny hallitsemattomasti, ja tätä kautta niitä ei tarvitse myöskään eutanasioida. Tämän vuoksi on selkeästi paras, että eläinlääkärit, asiakkaat ja yhteisöt ovat valmiita ajattelemaan kriittisemmin ja tekemään hyvää pitkäkatseisesti kaikki huomioiden.

Lopulta, tästä kaikesta teoriasta ja käytännöstä on opittu, että Lännellä ja buddhalaisella Aasialla on omat eettiset järjestelmänsä, joissa rimat eutanasiaan ja kastraatioon ovat aivan eri liikaradikaaleilla korkeuksillaan. Kun toinen eutanasioi ja kastroi jatkuvasti, toinen pelkää kumpaakin. Kumpikaan etiikka ei siis ole paras. Samalla on kuitenkin havaittavissa, että nämä käsitykset eivät ole staattisia, vaan dynaamisia. Niiden olemassaolon syynä ovat konkretiasta nousseet ja nousevat vanhemmat ja uudemmat ajattelumallit. Tämä tarkoittaa, että samat voimat muuttivat ja voivat muuttaa niitä edelleen. Lännessä on lähdetty ajattelemaan enemmän saattohoitoa eutanasian ongelmien vuoksi ja buddhalaisessa Aasiassa kastraatioita katukoirien takia. Vaikuttaa siis siltä, että Buddha oli oikeassa sanoessaan, että suuri joukkoteurastus saa ihmiset kuuntelemaan järjen ääntä. Tarpeen syy vaan oli ihmisten sijaan eläimet, ja järjen ääni löytyi itsenäisestä eläinetiikan kyseenalaistamisesta.

Tällöin, Bhutania ja pragmaattisen filosofian metodologiaani loppuun asti seuraten argumentoin, että optimaalisin kulttuurirajat ylittävä eläinhoidon etiikka perustuisi pragmaattiseen etiikkaan.

¹⁶⁰ WOA 29.12.2023.

¹⁶¹ Block 24.10.2023.

Esitän tutkielmani kontekstista, että hyvä järjestelmä voisi olla synteesi läpikäytyjen eettisten järjestelmien parhaista puolista pragmaattis-kriittisen utilitarismin ja hyve-etiikan muodossa.

Ensimmäinen lähtökohta tulisi olla kaikkien omaksuma viiden kohteen kategorian: eläinlääkärien, eläimien, omistajien, yhteiskunnan ja ympäristön tasa-arvoinen pitkäkatseinen utilitaristinen huomioinen. Jos jonkin menettelyn lopputulos on yhdenkin viiden kategorian lisääntyvä kärsimys, sen on korjattava. Planeetan kantokyvyn ylitys, mielenterveysongelmat ja vesikauhuepidemiat ovat kaikki hyviä syitä lähteä korjaamaan etiikkaa. Lisäksi, mikäli korjatusta uudestakin etiikasta syntyy odottamattomia seurauksellisia ongelmia, senkin tulisi kyetä korjaamaan itsensä. Sen sijaan, että se jäisi paikalleen kahdeksituhanneksi vuodeksi, sen tulisi kyetä muovautumaan aina ongelmat edellä. Tämän vuoksi sen ydinhyveinä tulisi olla kaikki edellä jokaisen kriittisyys ja tilannetajuisuus.

Toinen lähtökohta, jotta ensimmäinen tilannetajuinen viiden kategorian huomioiva utilitarismi saataisiin toteutettua, tulisi olla itseisarvoisen myötätuntoinen käytös eläimiä kohtaan. Buddha esitti tämän hyvin. Myötätunnon kohteen laadulla ei ole merkitystä. Ihmisen tulisi olla myötätuntoinen siksi, koska se on oikein, ei siksi koska sen kohde kykenee tai ei kykene johonkin. Houkuttimeksi tähän järjestelyyn voidaan esittää metafysiikkaa tai utopiakuvauksia, mutta sen ytimessä tulisi olla myötätuntoisuus siksi, koska se tuo onnellisuutta itselle ja muille. Tässäkin on oltava tosin rajat.

Kolmas lähtökohta, jotta edellinen ei johda lisääntyviin katukoiraongelmiin tai kaikkien metsäneläinten kuljettamiseen eläinklinikalle, tulisi olla kiintymättömyys ja käytäntö. On oltava kiintymätön, ja ymmärrettävä millaisessa luonnon julmassa väliaikaisessa maailmassa me elämme; kaikkia maailman eläimiä ei voi pelastaa. Samalla kaikilla tulisi kuitenkin olla velvollisuus kestävään avunantoon silloin, kun auttaa voi ja kannattaa. Tällaisia tapauksia olisivat esimerkiksi itsessään kiinni olevat kotieläimet ja passiivisesti vastaan tulevat apua kaipaavat ulkopuoliset olennot. He jotka kulkevat aktiivisesti pitkin jokienvarsia etsien jäässä kiinni olevia joutsenia ansaitsevat tietenkin oman meriittinsä, mutta muilta voi velvoittaa vain realistista käytäntöä.

Edellisten kautta suhtautuminen kastroitioihin ja eutanasioihin tulisi olla selvää. Kastroimisen lopputulokset ovat ylivoimaisesti hyvät, jolloin kunhan toimenpiteen tekee myötätuntoisuudesta, se on aina oikeutettu. Eutanasia on vaikeampi toimenpide, mutta kunhan senkin ajattelee myötätuntoisena viimeisenä vaihtoehtona, se on oikeutettu. Jos syy eutanasiaan on mikään muu, kuten kätevyys, paheellisuus tai talous, se ei ole oikeutettu. Tällaisissa tapauksissa kenenkään ei tulisi ajatella eutanasiaa. Kaksi ensimmäistä on korjattavissa myötätuntoisuudella, mutta jälkimmäiseen voisi tuoda apua esimerkiksi filantropialla, verorahoilla tai taloussuunnittelulla. Tällaisen kokonasetiikan voi määrätä kuningas mahtikäskyllään, mutta yhtä hyvin kansa voisi sivistää itse itseään paremmanlaisesta eläinetiikasta ja sen kautta paremmasta eläinlääkärietiikasta.

4 Lopuksi

Olen käynyt läpi kaksi maailman eläinhoidon etiikkaa Lännestä ja Aasiasta ongelmiseen ja onnistumisineen teoriasta ja käytännöstä päin. Lisäksi olen esittänyt niille pragmaattisfilosofisia korjausmahdollisuuksia. Lisätutkimusta varten etiikkoja voisi etsiä lisääkin, mutta tämänkin otteen kontekstista on ollut mahdollista paljastaa selkeitä alan vakioita ja muuttujia. Käsitellyt alan vakiot ovat eri eettisistä järjestelmistä huolimatta: parannustyö metodeineen, eläinpotilaan autonomian puute, kärsimys kuoleamisen kohtaamisesta sekä yhteiskunnan ja talousresurssien perusteellinen vaikutus. Yhteiskunnan olemassaolo itsessään on suhteellisen staattinen tekijä niin kauan, kun ihmisiä on olemassa ja jonkinlaista ”kommunismia” ei ole saavutettu. Samalla sen laatu eettis-kulttuuris-uskonnollisena kokonaisuutena on suurin muuttuja, mitä koko yhteenlaskussa on.

Kaikkien eläinlääkärien tulisi toimia viittä kategorialla: eläinlääkäreitä, eläimiä, omistajia, yhteiskuntaa ja biosfääriä varten. Käytäntö ei kuitenkaan toimi näin. Ihmiset ympäri maailmaa ovat rakentaneet omilla tavoillaan etiikkansa itsensä aina edellä. Lännän eläinhoitoetiikkaa voi kutsua sopimuseettiseksi utilitarismiksi ja Buddhan alkuperäistä järjestelmää karman väritykseksi hyveetiikaksi. Länttä värittää sopimuseettiset vaietut sopimukset, joissa eläimet asetetaan toisarvoiseksi hyötykäyttöä varten. Samalla mukana on kuitenkin eläinten rääkkäystä vastustava, mutta kuoleman hyväksyvä utilitarismi. Ortodoksiset buddhalaiset taas välittävät kolmitasoisesta itseisarvoisen hyveellisestä käytöksestä monijalkaisia kanssakärsijöitään kohtaan. Lopputuloksena ovat kaksi erilaista teoriaa ja käytäntöä, mutta myös ongelmaa eläineutanasiaa ja -kastraatiota kohtaan.

Länsi ajattelee oikeutetusti eläinkastraation olevan valtaenemmistössä tilanteista parasta kärsimyksen minimoimisen kannalta kaikille kategorioille. Menettelyn ongelmina ovat kuitenkin eläinten autonomian puute, teloksen rikkominen sekä mahdolliset minimaaliset lääketieteelliset haittavaikutukset. Ortodoksiset buddhalaiset taas ajattelevat, vaikka tätä ei selitetä selkeästi heidän kaanonissaan, että kastraatio on tahallista pahankarmanmielistä vahingoittamista huonoine lopputuloksineen. Tämä uskomus on kuitenkin itseään oikeuttava ja virheellinen. Buddhalaisen menettelyn lopputuloksena ovat kaikkien viiden kategorian lisääntyvä kärsimys, jota ei voi millään oikeuttaa pelkällä ”hyveellisyydellä”. Lännän menettely on tällöin pragmaattisesti parempi.

Myös eläineutanasia ajatellaan Lännessä oikeutettuna. Operaation oletetaan lopettavan inhotun kärsimyksen ikuisesti. Käytännössä eläimeltä ei kuitenkaan kysytä sen mielipidettä, ja eutanasia on erittäin ylikäytettyä sen korvatessa saattohoidon, resurssienkäytön ja ihmisten itseisarvoisen myötätuntoisen eläinten kohtelun. Lopputuloksena on paljon suhteellisen hyviä, mutta liian usein myös kyseenalaisia välineellisiä eutanasioita ja lisääntyvä kaikkein osallisten moraalistressi.

Tähän verrattuna buddhalaisuudessa eutanasiat ovat erittäin tabuja toimenpiteitä, joita vältetään aina kun vain mahdollista kolmen järjestelmän sisäisen näkökulman perusteella. Ne ajatellaan pahoista karman mielentiloista suoritettuina, uudelleensyntymää sabotoivina, konflikteihin johtavina tyhminä tekoina. Jälkimmäiset kaksi eivät ole verifioitavissa, mutta ensimmäinen on totta sillä tasolla, että tappaminen on haitallista mielenterveydelle ja tuntuu pahalta. Eutanasian luonnon taustapyrkimyksineen ja lopputuloksineen voi kuitenkin argumentoida buddhalaisuuden ohi hyveelliseksi. ”Luonnollinen” kuolema on hidas ja kärsimyksellinen, ja kärsimyksen syy ei vaikuta olevan aktiivinen teko, vaan kuoleminen itsessään. Mikään ei estäisi Buddhan metodien käyttämistä eutanasian mielenterveysongelmien hoitamiseen. Buddhalainen lopputulos on tällöin omanlaisensa, mutta ei välttämättä Länttä parempi. Kumpikaan menettely ei ole tällöin pragmaattisesti täydellinen.

Tämän vuoksi argumentoin, että parempi eläinhoidon etiikka olisi jaettu filosofispragmaattinen synteesi molemmista perinteistä heikkouksien korjaamiseksi. Siinä eläinlääkärit ja maallikot ottaisivat mukaan selkeämmin viisi eläinlääkärin eettisen kohteen kategoriaa lopputulos edellä. Tässä prosessissa auttaisi niin käytäntö, että ihmisten eläinetiikan muuttaminen. Argumentoin, että se voisi perustua vaikkapa järkevään tasoon utilitarismia ja myötätuntokeskeistä hyve-etiikkaa.

Kastraatiomenettelyn kannalta tämä synteesi on suhteellisen selkeä. Bhutan on jo näyttänyt esimerkkiä siitä, miten myötätuntoinen Länttä mukaileva menettely toimii. Aasiassa kastraation on hyväksyttävä myötätuntoisena buddhalaista kaanoniakin mukailevana toimenpiteenä. Tältä kohtaa Länsikin voisi ottaa buddhalaisilta mallia ja ajatella kastraation enemmän myötätuntoisena kuin välineellisenä. Tämä pieni ajattelutavan muutos parantaisi Lännen ja Aasiankin hyveellisyyttä kokonaisalaisesti muillakin osa-alueilla, kuten oleellisesti eutanasian ja saattohoidon kontekstissa.

Edelliseen verrattuna eutanasia ja saattohoito tulevat todennäköisesti olemaan ikuisuusongelmia. Tästä huolimatta varaa on selkeästi parempaan. Lännen on luovuttava talouseutanasioista, kätevyyseutanasioista ja paheksuttavista eutanasioista. Kaikki edelliset, mutta varsinkin kaksi jälkimmäistä ovat korjattavissa itseisarvoisella myötätuntoisuudella. Tätä varten epämääräinen spesismi on kitkettava pois ja myötätuntoisuuden ajateltava hyvänä itsessään sen kohteesta huolimatta. Talouseutanasioiden kannalta täytyy ottaa myös raha yhteenlaskuun mukaan. Buddhalla vaikuttaa olevan omia vaihtoehtojaan tarjottavana tähän ongelmaan. Niistä hänen eniten korostama on selvästi hyväntekeväisyys. Koko klinikan voisi rahoittaa tällä tavalla, mutta yhtä hyvin yhteisö voisi rahoittaa vain köyhien tai omistamattomien eläinten terveydenhoidon. Toinen vaihtoehto olisi veroilla rahoitettu eläinhoito, joka on paikoin käytössä jo nyt. Toimintaa voisi kuitenkin laajentaa, etteivät yksityiset yritykset hallitsisi alaa ja eläinsuojat täytyisi. Viimein kolmas tapa olisi korostaa parempaa taloussuunnittelua. Tätä kautta eläimet priorisoitaisiin ensimmäisenä, lompakko toisena.

Tällöin kunhan nämä syyt huonoille eutanasioille on korjattu, eutanasiasta voisi tulla viimein välineellisestä aito myötätuntoisuuden toimenpide viimeiseen kuolontuskaan. Tällaisesta menettelystä myös buddhalainen Aasia voisi ottaa mallia. Tätä varten eutanasian tulisi kuitenkin ymmärtää myötätuntoisena, joka vaikuttaa buddhalaisittain mahdottomalta. Eutanasiakammokin käy, mutta sitä varten tarvittaisiin laadukkaampaa saattohoitoa vaikkapa palliatiivisen sedaation muodossa. Sekään ei ole kuitenkaan välttämättä eutanasiaa parempi vaihtoehto. Toimenpide on pitkäkestoinen, kallis ja kaikille osallisille ainakin Lännessä yhtä kärsimyksellinen kuin eutanasian katsominen. Mikäli saattohoito kuitenkin tuntuu buddhalaisille huomattavasti paremmalta kuin eutanasia taustauskomusten vuoksi, saattohoidon on hyvä olla olemassa. Samaa kautta samalla tavalla ajatteleville se voisi olla saavutettavampana vaihtoehtona myös Lännessä. Ytimessä tulisi silti olla utilitaristinen kaikkien viiden kategorian turhan kivun lievittäminen silloin, kun se on mahdollista. Lopulta me ja meidän ”monijalkaiset hengittäjämmä” olemme kaikki väliaikaisia, ja jotkut meistä pääsevät tästä elämästä eroon nopeammin ja jotkut hitaammin. Kun prosessista on kuitenkin mahdollista tehdä siedettävämpää, siitä ei ole syytä olla tekemättä siedettävämpää. Kaikki tämän tutkielman löydökset on vielä kiteytetty (5+2) kategoriaa ja teoriaa mukailleen taulukkoon 2.

Taulukko 2. Eläinlääkarietiikoiden kohteet eroineen (Länsi, sopimus-utilitarismi / Buddha, hyve-etiikka)

Kategoria	Länsi, kastroatio	Buddha, kastroatio	Länsi, eutanasia	Buddha, eutanasia
1. Eläinlääkäri	Palvelua. Saa pitää työnsä, kunhan tottelee lakeja, taloutta, tapanormeja.	Rajallista palvelua. Myötätuntoisuudesta oikein ja hyvää karmaa, jos ei väärin ja pahaa karmaa.	Palvelua. Saa pitää työnsä, kunhan tottelee lakeja, taloutta, normeja. Vastustus vaikeaa.	Rajallista. Aina väärin, koska tehty pahasta karmasta pahaa karmaa varten. Voi ajatella ortodoksisuuden ohi myös osittain myötätuntoisena tai käytännön pakkona.
2. Eläin	Oikeutettu. Hyvinvoinnille usein paras.	Karman luonnollista syntyä luontoa manipuloitu. Paha(?).	Oikeutettu. Kivullisen elon ikuinen loppuminen.	Paha ja vältettävä. Viimeisen karman kerääminen eväty, uudelleensyntyminen sabotoitu.
3. Asiakas	Kuunneltava. Rahaa vastaan yleensä hyvinvoiva eläin. Toimii, jos ei halua pentueita.	Tabu aihe. Myötätuntoisuudesta eläimelle oikein ja hyvää karmaa, jos ei väärin ja pahaa karmaa.	Ymmärtäväisyys. Taloudellinen, käytännöllinen tuskaa vähentävä keino päästä eroon eläinelämästä.	Tabu aihe. Tapon käskyttäminen ja suorittaminen tehty pahasta karmasta pahaa karmaa varten. Voi myös ajatella ortodoksisuuden ohi myötätuntoisena tai käytännön pakkona.
4. Yhteiskunta	Välineelliset tarpeet täytetty, hyvinvointi.	Jos myötätunnosta kohti utopiaa, jos ei kohti konfliktia.	”Hyvinvointi” ja eläimistä pääsee eroon välineellisesti.	Yleensä ei siedetä. Ortodoksisesti aina tie kohti jaettua paheellisuutta ja konfliktia.
5. Biosfääri	Kantokyky ei ylity, populaatiot ja taudit eivät leviä uhkaavasti.	Ei ekoajattelua. Karmakorruptio voi johtaa luonnottomiin uudelleensyntyymiin.	Ekologinen homeostaasi. Vaara-taudit ja -lajit eivät leviä, hyvinvointi.	Ortodoksisesti ei ekoajattelua. Villi on paha. Ennakkotapon vuoksi mahdollisesti enemmän paheellisiksi syntyneitä eläimiä.
Aktuaali lopputulos	Vähemmän kärsimystä, katueläimiä, eutanasioita. Kukaan ei yleensä kärsi.	Lyhyet kärsimykselliset eläinelämät ja eksponentiaalisesti kasvava kaikkien terveysongelma.	Hyvistä, mutta myös paljon huonoista syistä tehtyjä liiallisia eutanasioita. Huono mielenterveydelle.	Turhaan kärsivät eläimet, jos resurssia ei ole saattohoitoon. Jos on, saattohoito oikeutettu. Ei välttämättä parempi kuin eutanasia, mutta sopii taustauskomusten kehikseen.
Pragmatia-synteesi	Toimii, mutta priorisoi eläin.	Ajattele kastroatiot myötätuntoisina.	Estä hyveellisenä turhia eutanasioita.	Tiedä eutanasia kuolonpiinaan myötätuntoisena vaihtoehtona.

Lähteet

Alkuperäislähteet

- Anon.: *Dhammasaṅgaṇī Compendium of States or Phenomena*. Toim. Horner, Isaline Blew. Pali Text Society. Antony Rowe, Chippenham (1900) (3) 2004. Kirja.
<https://abhidhamma.ru/wp-content/uploads/2014/12/Dhammasangani.pdf> [haettu 24.2.2025].
- ASPCA (American Society for the Prevention of Cruelty to Animals): Pet Statistics. *ASPCA*. New York 2025. Verkkotilasto. <https://www.asPCA.org/helping-people-pets/shelter-intake-and-surrender/pet-statistics> [haettu 14.3.2025].
- AVMA (American Veterinary Medical Association): Guidelines for the euthanasia of animals. *AVMA*. Schaumburg, Illinois 2020. Verkkosivu. <https://www.avma.org/resources-tools/avma-policies/avma-guidelines-euthanasia-animals> [haettu 22.3.2025].
- AVMA (American Veterinary Medical Association): Literature review on the welfare implications of Declawing of Domestic Cats. *AVMA*. Schaumburg, Illinois 2019. Verkkoartikkeli. https://www.avma.org/sites/default/files/resources/declawing_bgnd.pdf [haettu 22.3.2025].
- AVMA (American Veterinary Medical Association): Principles of veterinary medical ethics of the AVMA. *AVMA*. Schaumburg, Illinois 2024. Verkkosivu. <https://www.avma.org/resources-tools/avma-policies/principles-veterinary-medical-ethics-avma> [haettu 5.2.2024].
- AVMA (American Veterinary Medical Association): Spaying and neutering. *AVMA*. Schaumburg, Illinois 2025a. Verkkosivu. <https://www.avma.org/resources-tools/pet-owners/petcare/spaying-and-neutering> [haettu 3.3.2025].
- AVMA (American Veterinary Medical Association): U.S. veterinarian numbers. *AVMA*. Schaumburg, Illinois 2025b. Verkkosivu. <https://www.avma.org/resources-tools/reports-statistics/market-research-statistics-us-veterinarians> [haettu 22.3.2025].
- AVMA (American Veterinary Medical Association): Veterinarian-client-patient relationship (VCPR) FAQ. *AVMA*. Schaumburg, Illinois 2025c. Verkkosivu. <https://www.avma.org/resources-tools/pet-owners/petcare/veterinarian-client-patient-relationship-vcpr-faq> [haettu 18.4.2025].
- AVMA (American Veterinary Medical Association): Veterinarian's Oath. *AVMA*. Schaumburg, Illinois 2025d. Verkkosivu. <https://www.avma.org/resources-tools/avma-policies/veterinarians-oath> [haettu 19.3.2025].
- AVMA (American Veterinary Medical Association): Veterinarians: Protecting the health of animals and people. *AVMA*. Schaumburg, Illinois 2025e. Verkkosivu. <https://www.avma.org/resources/pet-owners/yourvet/veterinarians-protecting-health-animals-and-people> [haettu 21.3.2025].

- AVMA (American Veterinary Medical Association): We are AVMA. *AVMA*. Schaumburg, Illinois 2025f. Verkkosivu. <https://www.avma.org/about> [haettu 21.3.2025].
- Banfield, Mary: The Very Surprising World of Pets in Yangon. *Myanmore*. Yangon 17.3.2020. Verkkolehtiartikkeli. <https://www.myanmore.com/2020/04/the-very-surprising-world-of-pets-in-yangon/> [haettu 17.9.2024].
- Block, Kitty: How one country spayed and neutered nearly 100% of its street dog population. *Humane World for Animals*. Washington 24.10.2023. Verkkoartikkeli. <https://tinyurl.com/5ftpuu9w> [haettu 14.3.2025].
- Brahmali, Bhikkhu: *Theravāda Collection on Monastic Law; A translation of the Pali Vinaya Piṭaka into English, Analysis of Rules for Monks (1)*. SuttaCentral, Sydney (1) 2024a. Kirja. <https://suttacentral.net/edition/pli-tv-vi/en/brahmali?lang=en> [haettu 18.9.2024].
- Brahmali, Bhikkhu: *Theravāda Collection on Monastic Law; A translation of the Pali Vinaya Piṭaka into English, Analysis of Rules for Monks (2)*. SuttaCentral, Sydney 2024b. Kirja. <https://suttacentral.net/edition/pli-tv-vi/en/brahmali?lang=en> [haettu 18.9.2024].
- Brahmali, Bhikkhu: *Theravāda Collection on Monastic Law; A translation of the Pali Vinaya Piṭaka into English, The Great Division (4)*. SuttaCentral, Sydney 2024c. Kirja. <https://suttacentral.net/edition/pli-tv-vi/en/brahmali?lang=en> [haettu 18.9.2024].
- Brahmali, Bhikkhu: *Theravāda Collection on Monastic Law; A translation of the Pali Vinaya Piṭaka into English, The Lesser Division (5)*. SuttaCentral, Sydney 2024d. Kirja. <https://suttacentral.net/edition/pli-tv-vi/en/brahmali?lang=en> [haettu 18.9.2024].
- BVA (British Veterinary Association): About Us. *BVA*. Lontoo 2025. Verkkosivu. <https://www.bva.co.uk/about-us/> [haettu 21.3.2025].
- Cowell, Edward, B.: *The Jātaka or The Stories of the Buddha's Former Births*. Cambridge University Press, Cambridge (2) 1895. Kirja. <https://tinyurl.com/ch928dk2> [haettu 27.2.2025].
- Department of livestock Development: *Cruelty prevention and welfare of animal act, B.E. 2557*. Ministry of Agriculture and Cooperatives. Bangkok 2014. Lakiuudistus. https://dld.go.th/th/images/stories/law/english/en_cruelty_prevention_act2014.pdf [haettu 26.4.2025].
- Eläinlääketieteellinen tiedekunta: Opintojakso EEL-YETV201; Eettisiä näkökulmia eläinlääkärin työhön (5 op). *Helsingin Yliopisto*. Helsinki 2025. Kurssiohjelma. <https://studies.helsinki.fi/kurssit/opintojakso/otm-b0b740b5-03f5-477d-a18b-3c4ceab733e7> [haettu 8.5.2025].
- FAWC (Farm Animal Welfare Committee): *Opinion on the welfare of animals killed on-farm*. Farm Animal Welfare Committee. Lontoo 2017. Tiedotus hallinnolle.

<https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5abb617be5274a1aa2d4193b/fawc-opinion-welfare-of-animals-killed-on-farm-march2018.pdf> [haettu 25.4.2025].

HealthforAnimals: Global State of Pet Care. *HealthforAnimals*. Bryssel 2022. Verkkotilasto. <https://healthforanimals.org/reports/pet-care-report/global-trends-in-pet-care/> [haettu 22.3.2025].

Horner, Isaline Blew: *The Book of The Discipline (Vinaya Piṭaka) Volume V (Cullavagga)*. Pali Text Society. Antony Rowe, Chippenham (1952) 2001. Kirja. <https://tinyurl.com/4d9brmfp> [haettu 7.9.2024].

Horner, Isaline Blew: *The Book of The Discipline (Vinaya Piṭaka) Volume IV (Mahāvagga)*. Pali Text Society. Antony Rowe, Chippenham (1951) 2007. Kirja. <https://ia800103.us.archive.org/28/items/I.B.Horner-Vinaya-Pitaka/I.B%20Horner%20-%20Vinaya%20Pitaka%20vol%204%20-%20Mahavagga.pdf> [haettu 7.9.2024].

Horner, Isaline Blew: *The Book of The Discipline (Vinaya Piṭaka) Volume I (Suttavibhaṅga)*. Pali Text Society. Luzac & Company, Lontoo (1938) 1949. Kirja. <https://ia800103.us.archive.org/28/items/I.B.Horner-Vinaya-Pitaka/I.B%20Horner%20-%20Vinaya%20Pitaka%20vol%201%20-%20Suttavibhanga.pdf> [haettu 7.9.2024].

IVO (Iran Veterinary Organization): Country's legislation. *IVO*. Teheran (1971) 2025. Lakipykälä. <https://int.ivo.ir/Rules> [haettu 27.4.2025].

Lewis, Craig C.: Myanmar Animal Shelter Uses Buddhist Chants to Soothe Stray Dogs. *Buddhistdoor Global*. Hong Kong 22.7.2019. Verkkoartikkeli. <https://www.buddhistdoor.net/news/myanmar-animal-shelter-uses-buddhist-chants-to-soothe-stray-dogs/> [haettu 25.3.2025].

McReynolds, Tony: Younger veterinarians more stressed than older veterinarians, population as a whole. *American Animal Hospital Association (AAHA)*. Lakewood 2018. Verkkoartikkeli. <https://tinyurl.com/2tztdn5> [haettu 22.3.2025].

MDPI (Multidisciplinary Digital Publishing Institute): Search Results (451) Search Parameters: Keywords = ethics; Journal = Animals. *Animals*. MDPI, Basel 10.5.2025. Hakutulos. <https://www.mdpi.com/search?q=ethics&journal=animals> [haettu 10.5.2025].

Michie, David: *Buddhism for pet loves, supporting our closest companions through life and death*. Mosaic Reputation Management. Allen & Unwin, Sydney 2017. Kirja. ISBN 9781760294496.

Nolen, Scott R.: Obituary: Bernie Rollin, ethicist who wanted a better world for animals, dies at 78. *JAVMANews*. Schaumburg 2.12.2021. Verkkomuistoadressi. <https://www.avma.org/javmanews/2022-01-01/obituary-bernie-rollin-ethicist-who-wanted-better-world-animals-dies-78> [haettu 7.4.2025].

- NZVA (The New Zealand Veterinary Association Te Pae Kīrehe): Policy: Surgical alteration to the natural state of animals. *The New Zealand Veterinary Association Te Pae Kīrehe*. Wellington 2014. Lakilinjaus. <https://nzva.org.nz/positions-advocacy/position-statements/alteration/> [haettu 3.3.2025].
- Orwell, George: *Burmese Days*. Penguin Books, Lontoo (1934) 2014. Kirja. https://archive.org/details/burmesedays0000orwe_b0q9/page/n5/mode/2up [haettu 26.3.2024].
- Pannobhasa aka David Reynolds: *Question & Answer #100: Livestream Edition!*. 7.7.2024. YouTube video, [1:50:55–1:55:00]. https://www.youtube.com/watch?v=HDis4TGu_4A [haettu 7.7.2024].
- Pannobhasa aka David Reynolds: *Question & Answer #107: from Hindus Avoiding Garlic to Merit on the Path to Enlightenment*. 25.8.2024. YouTube video, [2:26:00–2:29:20]. <https://www.youtube.com/watch?v=rMSqk9fBGU> [haettu 26.8.2024].
- Pannobhasa aka David Reynolds: *Question & Answer #133: from the Point of Bodhisattva Vows to Meditation on 32 Parts of the Body*. 24.2.2025. YouTube video, [47:03–52:40]. https://www.youtube.com/watch?v=B_j2F6dMzpQ [haettu 24.2.2025].
- Pannobhasa aka David Reynolds: *Question & Answer #141: from Metallica Lyrics to the Creators of Social Norms*. 20.4.2025. YouTube video, [33:08–37:30]. <https://www.youtube.com/watch?v=HX2POEwMoUo> [haettu 26.4.2025].
- Pannobhasa aka David Reynolds: *Question & Answer #99: from Celibacy to Renunciation with a Wife & Kids*. 30.6.2024. YouTube video, [1:36:50–1:49:10]. <https://www.youtube.com/watch?v=MM2Mu46UAMA> [haettu 30.6.2024].
- Paññobhāsa, Bhikkhu: *The Aṭṭhakavagga – Pali, with English Translation*. Path Press Publications, Geraardsbergen (1999) 2012. Kirja. <https://tinyurl.com/aps4cu76> [haettu 17.4.2025].
- Pashudhan Praharee: History of Veterinary Council of India. *Pashudhan Praharee*. Jamshedpur 2024. Verkkoartikkeli. <https://www.pashudhanpraharee.com/history-of-veterinary-council-of-india/> [haettu 23.3.2025].
- Petty, Michael C.: Are you still doing non-essential surgery? *Veterinary Practise News*. Kenilworth Media, Buffalo 2023. Verkkoartikkeli. <https://www.veterinarypracticenews.com/non-essential-surgery/> [haettu 20.3.2025].
- Reps, Paul & Senzaki, Nyogen: *Zen Flesh, Zen Bones*. Penguin Books, Lontoo 1972. Kirja. <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.65565/mode/2up> [haettu 21.4.2025].
- Rinpoche, Thrangu Khenchen: *Medicine Buddha Teachings*. Snow Lion Publications, Ithaca & Boulder 2004. Kirja.

<https://abhidharma.ru/A/Buddha/Content/Bhaisajyaguru/Cadhana/0004.pdf> [haettu 27.3.2025].

Ruokavirasto: Koirien rokotteet. *Ruokavirasto*. Seinäjoki 2024. Verkkotiedote.

<https://tinyurl.com/3w9jfcdd> [haettu 3.3.2025].

Statista: Meat – Myanmar. *Statista*. Hampuri 2025b. Tilasto.

<https://www.statista.com/outlook/cmo/food/meat/myanmar> [haettu 25.4.2025].

Statista: Meat – Thailand. *Statista*. Hampuri 2025a. Tilasto.

<https://www.statista.com/outlook/cmo/food/meat/thailand> [haettu 25.4.2025].

Sujato, Bhikkhu: 514. Chaddanta Jātaka. *SuttaCentral*. Sydney 2018a. Verkkosutta.

<https://suttacentral.net/dn26/en/sujato?lang=en&layout=plain&reference=none¬es=asterisk&highlight=false&script=latin> [haettu 2.3.2025].

Sujato, Bhikkhu: The Wheel-Turning Monarch. *SuttaCentral*. Sydney 2018b. Verkkosutta.

<https://suttacentral.net/dn26/en/sujato?lang=en&layout=plain&reference=none¬es=asterisk&highlight=false&script=latin> [haettu 2.3.2025].

Sujato, Bhikkhu: With Assalāyana. *SuttaCentral*. Sydney 2018c. Verkkosutta.

<https://suttacentral.net/mn93/en/sujato?lang=en&layout=plain&reference=none¬es=asterisk&highlight=false&script=latin> [haettu 30.3.2025].

Sujato, Bhikkhu: With the Kālāmas of Kesamutta. *SuttaCentral*. Sydney 2018d. Verkkosutta.

<https://suttacentral.net/an3.65/en/sujato?lang=en&layout=plain&reference=none¬es=asterisk&highlight=false&script=latin> [haettu 30.3.2025].

Suomen Eläinlääkäriliitto: Eläinlääkärin ammatti. *Suomen Eläinlääkäriliitto*. Helsinki 2024.

Verkkosivu. <https://sell.fi/elainlaakar-in-ammatti/> [haettu 21.3.2025].

Thaivma (สัฒพะพทยสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์): วิสัยทัศน์และพันธกิจ, Vision and mission. *Thaivma*. Bangkok 2025. Verkkosivu. <https://www.thaivma.com/vision-and-mission/> [haettu 21.3.2025].

Ṭhānissaro, Bhikkhu: *Handful of Leaves; An Anthology from the SUTTA PIṬAKA Revised edition*.

Dhammatalks.org. Metta Forest Monastery, Valley Center CA 2017a. Kirja.

<https://www.dhammatalks.org/Archive/Writings/Ebooks/SuttaPitaka210710.pdf> [haettu 18.9.2024].

Ṭhānissaro, Bhikkhu: Medicine. *dhammatalks.org*. Metta Forest Monastery, Valley Center CA

2017b. Verkoartikkeli. <https://www.dhammatalks.org/vinaya/bmc/Section0044.html>

[haettu 16.9.2024].

- Thānissaro, Bhikkhu: Pārājika. *dhammatalks.org*. Metta Forest Monastery, Valley Center CA 2017c. Verkkoartikkeli. <https://www.dhammatalks.org/vinaya/bmc/Section0010.html> [haettu 16.9.2024].
- Thānissaro, Bhikkhu: Seven: The Animal Chapter. *dhammatalks.org*. Metta Forest Monastery, Valley Center CA 2017d. Verkkoartikkeli. <https://www.dhammatalks.org/vinaya/bmc/Section0022.html> [haettu 16.9.2024].
- Thittila, Ashin: *The Book of Analysis (Vibhaṅga)*. Toim. Horner, Isaline Blew. Pali Text Society. CPI Antony Rowe, Chippenham (1969) (5) 2010. Kirja. https://www.abhidhamma.com/Vibhanga_Scan.pdf [haettu 24.2.2025].
- Töissä.fi: Eläinlääketiede: Mihin valmistuneet ovat sijoittuneet?. *Tampereen Yliopisto*. Tampere 2025. Verkkotilasto. <https://toissa.fi/sijoittuminen-tyoelamaan/show/elaeinlaeaketiede> [haettu 22.3.2025].
- UVS Admin: ဓမ္မစကြာတရားတော် ရွတ်ဖတ်ပူဇော်ပွဲ. (Dharma sangha resitaatio ja lahjoitus seremonia). *University of Veterinary Science*. Yezin 2024. Verkkosivu. <https://tinyurl.com/2s45wep9> [haettu 25.4.2025].
- Varma, C.B.: 025 – The Story of a Tigeress. The Illustrated Jataka & Other Stories of the Buddha. *Indira Gandhi National Centre for the arts*. Ministry of Culture, Govt. of India, New Delhi 2025. Verkkosutta. <https://ignca.gov.in/online-digital-resources/jataka-stories/025-the-story-of-a-tigeress/> [haettu 27.3.2025].
- Walsh, Blake: 5.55. Mother and Son. *SuttaCentral*. Sydney 2012. Verkkosutta. <https://suttacentral.net/an5.55/en/bodhi?lang=en&reference=none&highlight=false>
- WOAH (World Organisation for Animal Health): Bhutan achieves sterilisation of all the country's free-roaming dogs in under two years. *WOAH*. Pariisi 29.12.2023. Verkkoartikkeli. <https://rr-asia.woah.org/en/news/bhutan-achieves-sterilisation-of-all-the-countrys-free-roaming-dogs-in-under-two-years/> [haettu 14.3.2025].

Tutkimuskirjallisuus

- Abdus, Samad & Ahmed, MU.: History and Scope of Veterinary Medicine. *Bangladesh Journal of Veterinary Medicine*. Bangladesh Agricultural University, Mymensingh (1) 1/2003. <https://doi.org/10.3329/bjvm.v1i1.1909> [haettu 18.4.2025].
- Appleby, Michael: Global Cultural Considerations of Animal Ethics. *Veterinary & Animal Ethics; Proceedings of the first international conference on veterinary and animal ethics, September 2011*. Toim. Wathes, Christopher M. & Corr, Sandra A. & May, Stephen A. & McCulloch,

- Steven P. & Whiting, Martin C.. Universities Federation for Animal Welfare; John Wiley & Sons, Chichester 2013, 219–228. <https://doi.org/10.1002/9781118384282> [haettu 21.7.2024].
- Ashford, Elizabeth & Mulgan, Tim: *Contractualism*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy, Stanford 2018. <https://plato.stanford.edu/cgi-bin/encyclopedia/archinfo.cgi?entry=contractualism> [haettu 1.5.2025].
- Association of Avian Veterinarians: Euthanasia: Considerations, Concerns, and Complications. *Journal of Avian Medicine and Surgery*. BioOne Digital Library, Phoenix (1) 27/2013, 53–58. <https://doi.org/10.1647/1082-6742-27.1.53> [haettu 7.1.2024].
- Aung, Nandar: Investigating pet owners' intentions to use telemedicine for their beloved pets in Myanmar. *Thematic Paper*. CMMU Digital Archive. Mahidol University, Salaya 2023. <https://archive.cm.mahidol.ac.th/handle/123456789/5442> [haettu 14.9.2024].
- Baranzke, H.: Do animals have a moral right to life? Bioethical challenges to Kant's indirect duty debate and the question of animal killing. *The end of animal life: a start for ethical debate; Ethical and societal considerations on killing animals*. Toim. Meijboom, Franck L.B & Stasse, Elsbeth, N. Wageningen Academic Publishers, Wageningen 2016, 61–78. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=4451832> [haettu 18.9.2024].
- Bar-On, Y.M. & Phillips, R. & Milo, R.: The biomass distribution on Earth. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*. United States National Academy of Sciences, Washington (25) 115/2018, 6506–6511. <https://doi.org/10.1073/pnas.1711842115> [haettu 15.4.2025].
- Bateson, Patrick: Is It Better to Have Lived and Lost than Never to Have Lived at All?. *Veterinary & Animal Ethics; Proceedings of the first international conference on veterinary and animal ethics, September 2011*. Toim. Wathes, Christopher M. & Corr, Sandra A. & May, Stephen A. & McCulloch, Steven P. & Whiting, Martin C.. Universities Federation for Animal Welfare; John Wiley & Sons, Chichester 2013, 286–300. <https://doi.org/10.1002/9781118384282> [haettu 21.7.2024].
- Beck, Judith S.: *Cognitive Behavior Therapy, Second Edition : Basics and Beyond*. The Guildford Press, New York (2) 2011. <https://research-ebSCO-com.ezproxy.utu.fi/linkprocessor/plink?id=3f6522e3-02ff-3ff6-91d4-26a3eaf23274> [haettu 5.4.2025].
- Bellah, Robert N. & Joas, Hans: Introduction. *The Axial Age and Its Consequences*. The Belknap Press of Harvard University Press. Massachusetts & Lontoo 2012, 1–8. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=3301151>. [haettu 6.2.2025].

- Bethoud, D. & Nevison, C. & Waterhouse, J. & Hawkins, D.: The prevalence of neutered pet dogs (*canis familiaris*) across countries of the western world. *Journal of Veterinary Behavior*. Elsevier, Cambridge (6) 1/2011. <https://doi.org/10.1016/j.jveb.2010.09.014> [haettu 3.3.2025].
- Bibi, Katherine: Veterinary Euthanasia: Cultural Influences in Bangkok, Thailand. *Perspectives in Veterinary Medicine*. Cornell University College of Veterinary Medicine, Ithaca 1.13.2014. <https://ecommons.cornell.edu/items/e55430f4-6949-4431-9ae0-64f50057082f> [haettu 3.3.2025].
- Brown, Marilyn J.: Ethics and Animal Welfare. *Laboratory Animal Welfare*. American College of Laboratory Animal Medicine. ScienceDirect, Amsterdam 2013, 7–15. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-385103-1.00002-6>. [haettu 7.1.2024].
- Brujinis, M.R.N. & Meijboom, F.L.B. & Stassen, E.N.: Premature culling of production animals; ethical questions related to killing animals in food production. *The end of animal life: a start for ethical debate; Ethical and societal considerations on killing animals*. Toim. Meijboom, Franck L.B & Stasse, Elsbeth, N. Wageningen Academic Publishers, Wageningen 2016, 149–165. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=4451832> [haettu 18.9.2024].
- Bui, Ngoc Son: 13 - Governing Buddhism in Vietnam. *Buddhism and Comparative Constitutional Law*. Toim. Ginsburg, Tom & Schonthal, Benjamin. Comparative Constitutional Law and Policy. Cambridge University Press, Cambridge 2022, 272–284. <https://doi.org/10.1017/9781009286022.018> [haettu 24.4.2025].
- Cederman, Lars-Erik & Vogt, Manuel: Dynamics and Logics of Civil War. *The Journal of Conflict Resolution*. Sage Publications, Ann Arbor (61) 9/2017. <http://www.jstor.org/stable/26363974> [haettu 15.3.2025].
- Choda, Sonam: Principle of nutrition and dietetics in sowa rigpa. *Bhutan Health Journal*. Khesar Gyalpo University of Medical Sciences of Bhutan. Tsimalakha Hospital, Chukha (2) 1/2016, 44–46. <https://doi.org/10.47811/bhj.24> [haettu 12.9.2024].
- Clutton-Brock, Juliet: *Animals as Domesticates: A World View through History*. Michigan State University Press, East Lansing 2012. <http://www.jstor.org/stable/10.14321/j.ctt7zbt1v> [haettu 2.2.2025].
- Cohen, N. E. & Stassen, E.: Public moral convictions about animals in the Netherlands: culling healthy animals as a moral problem. *The end of animal life: a start for ethical debate; Ethical and societal considerations on killing animals*. Toim. Meijboom, Franck L.B & Stasse, Elsbeth, N. Wageningen Academic Publishers, Wageningen 2016, 137–148. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=4451832> [haettu 18.9.2024].

- Cooney, Kathleen & Kipperman, Barry: Ethical and Practical Considerations Associated with Companion Animal Euthanasia. *Animals*. MDPI, Basel (3) 13/2023. <https://www.mdpi.com/2076-2615/13/3/430> [haettu 7.1.2024].
- Corr, Sandra A.: Companion Animals. *Veterinary & Animal Ethics; Proceedings of the first international conference on veterinary and animal ethics, September 2011*. Toim. Wathes, Christopher M. & Corr, Sandra A. & May, Stephen A. & McCulloch, Steven P. & Whiting, Martin C.. Universities Federation for Animal Welfare; John Wiley & Sons, Chichester 2013, 188–201. <https://doi.org/10.1002/9781118384282> [haettu 21.7.2024].
- Dedeli, Ozden & Kaptan, Gulden: Spirituality and Religion in Pain and Pain Management. *Health psychology research*, Chicago (3) 1/2013. <https://doi.org/10.4081/hpr.2013.e29> [haettu 26.4.2025].
- Deponti, Patrícia Soares & Jaguezeski, Antonise Mariely & Pulgatti, Dheiny Hellen Venturini & Soares, Julio Cesar Mendes & Cecim, Marcelo da Silva: Veterinarian's perceptions of animal euthanasia and the relation to their own mental health. *Ciência Rural*. Scielo, Santa Maria (5) 53/2023. <https://www.scielo.br/j/cr/a/YFzDLdHHFSBR47cnxM8cQfM/?lang=en> [haettu 7.1.2024].
- Dhammakaya Open University: *Buddhist Cosmology*. Dhammakaya Open University, Bangkok & Azusa 2025. <https://tinyurl.com/48cv3nxh> [haettu 1.3.2025].
- Dhammakaya Open University: *The Law of Karma*. Käänt. Methmanus, Anunya. Dhammakaya Open University, Bangkok & Azusa 2006. https://kalyanamitra.org/book/index_dhammabook_detail.php?id=621 [haettu 9.5.2025].
- Donald, Merlin: An Evolutionary Approach to Culture: Implications for the Study of the Axial Age. *The Axial Age and Its Consequences*. The Belknap Press of Harvard University Press, Massachusetts & Lontoo 2012, 47–76. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=3301151>. [haettu 6.2.2025].
- Dow, MQ. & Chur-Hansen, A. & Hamood, W. & Edwards, S.: Impact of dealing with bereaved clients on the psychological wellbeing of veterinarians. *Australian Veterinary Journal*. The Journal of the Australian Veterinary Association, Sydney (97) 10/2019, 382–389. <https://doi.org/10.1111/avj.12842> [haettu 8.4.2025].
- Encyclopedia Britannica: *Ahimsa*. Encyclopedia Britannica, Chicago 2015. <https://www.britannica.com/topic/ahimsa> [haettu 3.3.2025].
- Futhazar, Guillaume: Biodiversity, Species Protection and Animal Welfare Under International Law. *Studies in Global Animal Law*. Springer Nature, Berliini (290) 2020. <https://doi.org/10.1007/978-3-662-60756-5> [haettu 4.2.2025].

- Gerke, Barbara: Taming The Poisonous; Mercury, Toxicity, and Safety in Tibetan Medical Practice. *Heidelberg Studies on Transculturality*. Heidelberg University Publishing, Heidelberg (7) 2021. <https://doi.org/10.17885/heiup.746> [haettu 12.9.2024].
- Gethin, Rupert: *Can Killing a Living Being Ever Be an Act of Compassion? The analysis of the act of killing in the Abhidhamma and Pali Commentaries*. Journal of Buddhist Ethics, Bristol University, Bristol (11) 2004, 178–188. <https://blogs.dickinson.edu/buddhistethics/files/2010/04/geth0401.pdf> [haettu 7.1.2024].
- Gilbert, Colin & Wolfensohn, Sarah: Production Animals: Ethical and Welfare Issues Raised. *Veterinary & Animal Ethics; Proceedings of the first international conference on veterinary and animal ethics, September 2011*. Toim. Wathes, Christopher M. & Corr, Sandra A. & May, Stephen A. & McCulloch, Steven P. & Whiting, Martin C.. Universities Federation for Animal Welfare; John Wiley & Sons, Chichester 2013, 155–173. <https://doi.org/10.1002/9781118384282> [haettu 21.7.2024].
- Goodman, Charles: *Ethics in Indian and Tibetan Buddhism*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy, Stanford 2021. <https://plato.stanford.edu/archives/win2021/entries/ethics-indian-buddhism> [haettu 1.2.2023].
- Gowans, Chris: *Moral Relativism*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy, Stanford 2021. Verkkoartikkeli. <https://plato.stanford.edu/archives/spr2021/entries/moral-relativism/> [haettu 20.4.2025].
- Grimm, H. & Huth, M.: The ‘significance of killing’ versus the ‘death of an animal’. *The end of animal life: a start for ethical debate; Ethical and societal considerations on killing animals*. Toim. Meijboom, Franck L.B & Stasse, Elsbeth, N. Wagenigen Academic Publishers, Wagenigen 2016, 79–101. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=4451832> [haettu 18.9.2024].
- Hackett, Conrad & Grim, J. Brian: The Global Religious Landscape A Report on the Size and Distribution of the World’s Major Religious Groups as of 2010. *Pew Research Center’s Forum on Religion & Public Life*. Pew Research Center, Washington 2012. <https://assets.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/11/2014/01/global-religion-full.pdf> [haettu 12.9.2024].
- Harris, Ian: Buddhism and Ecology. *Contemporary Buddhist Ethics*. Toim. Keown, Damien. Routledge Curzon, Surrey 2000. <https://tinyurl.com/mwx497z7> [haettu 14.2.2023].
- Heffernan, Claire: Tibetan Veterinary Medicine. *Nomadic Peoples*. White Horse Press, Cheshire (2) 1/1997, 37–54. <https://www.jstor.org/stable/43123525> [haettu 12.9.2024].

- Hjørland, Birger: Methods for evaluating information sources: An annotated catalogue. *Journal of Information Science*. Sage Journals, Lontoo (3) 38/2012, 258–268.
<https://doi.org/10.1177/0165551512439178> [haettu 2.5.2025].
- Hursthouse, Rosalind & Pettigrove, Glen: *Virtue Ethics*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy, Stanford 2023. <https://plato.stanford.edu/archives/fall2023/entries/ethics-virtue/> [haettu 2.5.2025].
- Joas, Hans: The Axial Age Debate as Religious Discourse. *The Axial Age and Its Consequences*. The Belknap Press of Harvard University Press, Massachusetts & Lontoo 2012, 9–29.
<https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=3301151>. [haettu 6.2.2025].
- Johnston, Carolyn: Lessons from Medical Ethics. *Veterinary & Animal Ethics; Proceedings of the first international conference on veterinary and animal ethics, September 2011*. Toim. Wathes, Christopher M. & Corr, Sandra A. & May, Stephen A. & McCulloch, Steven P. & Whiting, Martin C.. Universities Federation for Animal Welfare; John Wiley & Sons, Chichester 2013, 32–43. <https://doi.org/10.1002/9781118384282> [haettu 21.7.2024].
- Jouanna, Jacques: *Greek Medicine from Hippocrates to Galen: Selected Papers*. Toim. Van der Eijk, Philip, käänt. Allies, Neil. Brill Publishers, New York 2012.
<https://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctt1w76vvr> [haettu 12.9.2024].
- Kabboush, Helen & Fodor, István & Ózsvári, László & Vetter, Szilvia: A Cross-Cultural Study of Veterinarians' Attitudes to the Euthanasia of Companion Animals. *Anthrozoös*. The International Society for Anthrozoology, Pennsylvania (1) 37/2023, 89-105.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/08927936.2023.2266925> [haettu 7.1.2024].
- Kedrowicz, April A. & Royal, Kenneth D.: A Comparison of Public Perceptions of Physicians and Veterinarians in the United States. *Veterinary Sciences*. MDPI, Basel (2) 7/2020, 50.
[10.3390/vetsci7020050](https://doi.org/10.3390/vetsci7020050) [haettu 22.4.2025].
- Khemacaro, Yos Hut: Steering the Middle path: Buddhism, non-violence and political change in Cambodia. *Safeguarding Peace: Cambodia's Constitutional Challenge*. Accord, An International Review of Peace Initiatives. Conciliation Resources, Lontoo 5/1998, 71–76.
<https://www.c-r.org/accord/cambodia/steering-middle-path-buddhism-non-violence-and-political-change-cambodia> [haettu 24.4.2025].
- Kipperman, Barry & Morris, Patricia & Rollin, Bernard: Ethical dilemmas encountered by small animal veterinarians: characterisation, responses, consequences and beliefs regarding euthanasia. *Veterinary Record*. BVA (British Veterinary Association), Lontoo (182) 19/2018. <https://doi.org/10.1136/vr.104619> [haettu 8.4.2025].

- Kitagawa, Joseph M., Nakamura, Hajime, Reynolds, Frank E., Lopez, Donald S., Snellgrove, David Llewelyn & Tucci, Giuseppe: *Buddhism*. Encyclopedia Britannica, Chicago 12.9.2024. <https://www.britannica.com/topic/Buddhism>. [haettu 17.9.2024].
- Kloos, Stephan & Madhavan, Harilal & Tidwell, Tawni & Blaikie, Calum & Cuomu, Mingji: The transnational Sowa Rigpa industry in Asia: New perspectives on an emerging economy. *Social Science & Medicine*. Elsevier Elsevier, Amsterdam (245) 2020. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2019.112617> [haettu 12.9.2024].
- Kloos, Stephan: Humanitarianism from Below: Sowa Rigpa, the Traditional Pharmaceutical Industry, and Global Health. *Medical Anthropology*. Taylor & Francis Online, Oxfordshire (2) 39/2019, 167–181. <https://doi.org/10.1080/01459740.2019.1587423> [haettu 12.9.2024].
- Kruuk, Hans: Surplus killing by carnivores. *Journal of Zoology*, Lontoo (166) 2/1972, 233–244. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1469-7998.1972.tb04087.x> [haettu 14.3.2025].
- Lhamo, Namgay & Nebel, Sabine: Perceptions and attitudes of bhutanese people on Sowa Rigpa, traditional bhutanese medicine: a preliminary study from Thimphu. *J Ethnobiology Ethnomedicine*. BMC Springer Nature, Amsterdam (7) 3/2011. <https://doi.org/10.1186/1746-4269-7-3> [haettu 12.9.2024].
- Mahāthera, Buddhadatta A. P.: *Concise Pāli-English Dictionary*. University of Ceylon, Colombo (2) 1958. <https://tinyurl.com/yckhj8v7> [haettu 12.5.2025].
- Mark, Joshua J: *A Brief History of Veterinary Medicine*. World History Encyclopedia, Godalming & Staatsburg & Montréal 2020. <https://www.worldhistory.org/article/1549/a-brief-history-of-veterinary-medicine/> [haettu 19.3.2025].
- Mason, Jennifer: *Qualitative Researching*. Sage Publications, Lontoo & Thousand Oaks & New Delhi (2) 2002. http://www.sxf.uevora.pt/wp-content/uploads/2013/03/Mason_2002.pdf [haettu 27.3.2025].
- May, Stephen A: Veterinary Ethics, Professionalism and Society. *Veterinary & Animal Ethics; Proceedings of the first international conference on veterinary and animal ethics, September 2011*. Toim. Wathes, Christopher M. & Corr, Sandra A. & May, Stephen A. & McCulloch, Steven P. & Whiting, Martin C.. Universities Federation for Animal Welfare; John Wiley & Sons, Chichester 2013, 44–58. <https://doi.org/10.1002/9781118384282> [haettu 21.7.2024].
- Mayer, Zev: Where's the beef?: the return of cow vigilantism in Burma. *Modern Southeast Asia*. Yale University, New Haven 3.10.2020. <https://seasia.yale.edu/news/wheres-beef-return-cow-vigilantism-burma> [haettu 7.5.2025].
- McDermid, Douglas: *Pragmatism*. Internet Encyclopedia of Philosophy, Martin 2025. <https://iep.utm.edu/pragmati/> [haettu 26.1.2025].

- McInerney, John: Principles, Preference and Profit: Animal Ethics in a Market Economy. *Veterinary & Animal Ethics; Proceedings of the first international conference on veterinary and animal ethics, September 2011*. Toim. Wathes, Christopher M. & Corr, Sandra A. & May, Stephen A. & McCulloch, Steven P. & Whiting, Martin C.. Universities Federation for Animal Welfare; John Wiley & Sons, Chichester 2013, 271–285. <https://doi.org/10.1002/9781118384282> [haettu 21.7.2024].
- Mephram, Ben: Morality, morbidity and mortality: an ethical analysis of culling nonhuman animals. *The end of animal life: a start for ethical debate; Ethical and societal considerations on killing animals*. Toim. Meijboom, Franck L.B & Stasse, Elsbeth, N. Wageningen Academic Publishers, Wageningen 2016, 117–135. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=4451832> [haettu 18.9.2024].
- Millar, Kate: Ethics and Ethical Analysis in Veterinary Science: The Development and Application of the Ethical Matrix Method. *Veterinary & Animal Ethics; Proceedings of the first international conference on veterinary and animal ethics, September 2011*. Toim. Wathes, Christopher M. & Corr, Sandra A. & May, Stephen A. & McCulloch, Steven P. & Whiting, Martin C.. Universities Federation for Animal Welfare; John Wiley & Sons, Chichester 2013, 100–112. <https://doi.org/10.1002/9781118384282> [haettu 21.7.2024].
- Miri, Seyed Mojtaba & Dehdashti, Shahrokh Zohreh: *A Short Introduction to Comparative Research*. Philosophy of Science and Research Method. Allameh Tabataba'i University, Faculty of Management & Accounting, Department of Business Management, Teheran 2019. <https://tinyurl.com/jkwpyfxf> [haettu 28.3.2025].
- Obeyesekere, Gananath: The Buddha's Meditative Trance: Visionary Knowledge, Aphoristic Thinking and Axial Age Rationality in Early Buddhism. *The Axial Age and Its Consequences*. The Belknap Press of Harvard University Press, Massachusetts & Lontoo 2012, 126–145. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=3301151>. [haettu 6.2.2025].
- Pakes, Francis: Under Siege: The Global Fate of Euthanasia and Assisted-Suicide Legislation. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*. Brill Publishers, Leiden (13) 2/2005, 119–135. https://brill.com/view/journals/eccl/13/2/article-p119_1.xml [haettu 1.2.2025].
- Peters, Anne: Toward International Animal Rights. *Studies in Global Animal Law*. Springer Nature, Berliini (290) 2020. <https://doi.org/10.1007/978-3-662-60756-5> [haettu 4.2.2025].
- Pierce, Jessica: The Dying Animal. *Bioethical Inquiry*. Springer Nature, Dordrecht 10/2013, 469–478. <https://rdcu.be/dymx7> [haettu 7.1.2023].

- Quain, Anne: The Gift: Ethically Indicated Euthanasia in Companion Animal Practise. *Veterinary Sciences*. Sydney School of Veterinary Science, Sydney (8) 141/2021.
<https://doi.org/10.3390/vetsci8080141> [haettu 7.1.2024].
- Ratanakul, Pinit: To Save or Let Go: Thai Buddhist Perspectives on Euthanasia. *Contemporary Buddhist Ethics*. Toim. Keown, Damien. Routledge Curzon, Surrey 2000.
<https://tinyurl.com/mwx497z7> [haettu 14.2.2023].
- Ritchie, Hannah: *Wild mammals make up only a few percent of the world's mammals*. OurWorldinData.org, Oxford 2022. <https://ourworldindata.org/wild-mammals-birds-biomass> [haettu 15.4.2025].
- Rollin, Bernard E.: Death, telos and euthanasia. *The end of animal life: a start for ethical debate; Ethical and societal considerations on killing animals*. Toim. Meijboom, Franck L.B & Stasse, Elsbeth, N. Wageningen Academic Publishers, Wageningen 2016, 49–59.
<https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=4451832> [haettu 18.9.2024].
- Rollin, Bernard E.: Euthanasia, Moral Stress and Chronic Illness in Veterinary Medicine. *Veterinary Clinics of North America: Small Animal Practice*. Saunders, Philadelphia (41) 3/2011. <http://dx.doi.org/10.1016/j.cvsm.2011.03.005> [haettu 7.1.2024].
- Rollin, Bernard E.: Telos. *Veterinary & Animal Ethics; Proceedings of the first international conference on veterinary and animal ethics, September 2011*. Toim. Wathes, Christopher M. & Corr, Sandra A. & May, Stephen A. & McCulloch, Steven P. & Whiting, Martin C.. Universities Federation for Animal Welfare; John Wiley & Sons, Chichester 2013, 75–83.
<https://doi.org/10.1002/9781118384282> [haettu 21.7.2024].
- Rowan, Andrew & Tamara, Kartal: Dog Population & Dog Sheltering Trends in the United States of America. *Animals*. MDPI, Basel (5) 8/2018, 68. <https://doi.org/10.3390/ani8050068> [haettu 14.3.2025].
- Selter, Felicitas & Persson, Kirsten & Neizke, Gerald: Moral distress and euthanasia: what, if anything, can doctors learn from veterinarians? *British Journal of General Practise*. Royal College of General Practitioners, Lontoo (72) 719/2022.
<https://doi.org/10.3399/bjgp22X719681> [haettu 7.1.2024].
- Shanan, Amir & Pierce, Jessica & Shearer, Tamara: *Hospice and Palliative Care for Companion Animals : Principles and Practice*. John Wiley & Sons, Hoboken 2017.
<https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=4800251> [haettu 9.10.2024].
- Silverman, Jerald: Euthanasia by Cervical Dislocation: When Is It Justified?. *Lab Animal*. Springer Nature Limited., Lontoo (33) 15/2004. <https://doi.org/10.1038/labani0904-15a> [haettu 7.1.2024].

- Singh, Virinder: *A Note on the Use of Wild Animal Organs in Tibetan Medicine*. Traffic India World Wide Fund for Nature. Traffic.org, New Delhi 1990.
<https://www.traffic.org/site/assets/files/9709/wild-animal-organs-in-tibetan-medicines.pdf> [haettu 12.9.2024].
- Somvanshi, Ramesh: Veterinary Medicine and Animal Keeping in Ancient India. *Asian Agri-History*. Asian Agri-History Foundation, Pantnagar (10) 2/2006, 133–146.
<https://www.asianagrihistory.org/pdf/volume10/veterniray.pdf> [haettu 23.3.2025].
- Stafleu, F.R.: Even a cow would be killed ...: about the difference between killing (some) animals and (some) humans. *The end of animal life: a start for ethical debate; Ethical and societal considerations on killing animals*. Toim. Meijboom, Franck L.B & Stasse, Elsbeth, N. Wageningen Academic Publishers, Wageningen 2016, 103–113.
<https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=4451832> [haettu 18.9.2024].
- Stucki, Saskia: (Certified) Humane Violence? Animal protection, the Ambivalence of Humanizing the Inhumane, and What International Humanitarian Law Has to Do with It. *Studies in Global Animal Law*. Springer Nature, Berliini (290) 2020. <https://doi.org/10.1007/978-3-662-60756-5> [haettu 4.2.2025].
- Sullivan, William M.: The Axial Invention of Education and Today's Global Knowledge Culture. *The Axial Age and Its Consequences*. The Belknap Press of Harvard University Press, Massachusetts & Lontoo 2012, 411–429.
<https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=3301151>. [haettu 6.2.2025].
- Tomasi, S. E. & Fechter-Leggett, E. D. & Edwards, N. T. & Reddish, A. D. & Crosby, A. E. & Nett, R. J: Suicide among veterinarians in the United States from 1979 through 2015. *Journal of the American Veterinary Medical Association (JAVMA)*. AVMA, Schaumburg, Illinois (1) 254/2019. <https://doi.org/10.2460/javma.254.1.104> [haettu 31.3.2025].
- Toukshati, Samia R. & Phillips, Clive J. & Podberscek, Anthony L. & Coleman, Grahame J.: Semi-Ownership and Sterilisation of Cats and Dogs in Thailand. *Animals*. MDPI, Basel (4) 6;2/2012. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC4494276/> [haettu 3.3.2025].
- van Herten, J.: Killing of companion animals: to be avoided at all costs?. *The end of animal life: a start for ethical debate; Ethical and societal considerations on killing animals*. Toim. Meijboom, Franck L.B & Stasse, Elsbeth, N. Wageningen Academic Publishers, Wageningen 2016, 203–223. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=4451832> [haettu 18.9.2024].
- Varden, Helga: Kant and Lying to the Murderer at the Door...One More Time: Kant's Legal Philosophy and Lies to Murderers and Nazis. *Journal of Social Philosophy*. John Wiley &

- Sons, Hoboken (41) 4/2010, 403–421. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9833.2010.01507.x> [haettu 2.5.2025].
- Väyrynen, Kari: Ympäristöfilosofian historia maaäitimyytistä Marxiin. *Niin & näin*. Eurooppalaisen filosofian seura, Tampere (23) 45/2006. https://netn.fi/syn_publication/kari-vayrynen-ymparistofilosofian-historia-maaaitimyytista-marxiin/ [haettu 2.7.2022].
- Waldau, Paul: Buddhism and Animal Rights. *Contemporary Buddhist Ethics*. Toim. Keown, Damien. Routledge Curzon, Surrey 2000. <https://tinyurl.com/mwx497z7> [haettu 14.2.2023].
- Warder, Anthony Kennedy: *Indian Buddhism*. Third Revised Edition. Archive.org. Jainendra Prakashji Jain. Shri Jainendra Press, Delhi 2004. <https://archive.org/details/indian-buddhism-a.-k.-warder> [haettu 25.9.2024].
- Whitehill, James: Buddhism and the Virtues. *Contemporary Buddhist Ethics*. Toim. Keown, Damien. Routledge Curzon, Surrey 2000. <https://tinyurl.com/mwx497z7> [haettu 14.2.2023].
- Whiting, Martin C.: Justice of Animal Use in the Veterinary Profession. *Veterinary & Animal Ethics; Proceedings of the first international conference on veterinary and animal ethics, September 2011*. Toim. Wathes, Christopher M. & Corr, Sandra A. & May, Stephen A. & McCulloch, Steven P. & Whiting, Martin C.. Universities Federation for Animal Welfare; John Wiley & Sons, Chichester 2013, 63–74. <https://doi.org/10.1002/9781118384282> [haettu 21.7.2024].
- Wittrock, Björn: The Axial Age in Global History: Cultural Crystallizations and Societal Transformations. *The Axial Age and Its Consequences*. The Belknap Press of Harvard University Press, Massachusetts & Lontoo 2012, 102–125. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=3301151>. [haettu 6.2.2025].
- Woods, Abigail: The History of Veterinary Ethics in Britain, ca. 1870–2000. *Veterinary & Animal Ethics; Proceedings of the first international conference on veterinary and animal ethics, September 2011*. Toim. Wathes, Christopher M. & Corr, Sandra A. & May, Stephen A. & McCulloch, Steven P. & Whiting, Martin C.. Universities Federation for Animal Welfare; John Wiley & Sons, Chichester 2013, 3–18. <https://doi.org/10.1002/9781118384282> [haettu 21.7.2024].
- Yeshi, Karma & Morisco, Paolo & Phurpa, Wangchuk: Animal-derived natural products of Sowa Rigpa medicine: Their pharmacopoeial description, current utilization and zoological identification. *Journal of Ethnopharmacology*. Elsevier, Pretoria (207) 2017, 192–202. <https://doi.org/10.1016/j.jep.2017.06.009> [haettu 12.9.2024].
- Zhang, Xuming & House, Lisa & Salois, Matthew: An examination of US pet owners' use of veterinary services, 2006–2018. *Veterinary Medicine and Science*. John Wiley & Sons, Hoboken (3) 10/2024. <https://doi.org/10.1002/vms3.1370> [haettu 22.4.2025].